

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Černé Madony v Čechách

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Veronika Poláková

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Pavel Štěpánek, Ph. D.

OLOMOUC 2011

Čestně prohlašuji, že předkládanou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 23. 6. 2011

.....

Poděkování

Děkuji všem, kteří jakkoliv přispěli ke vzniku této bakalářské práce. Především děkuji vedoucímu práce Prof. PhDr. Pavlu Štěpánkovi, Ph. D. za skvělé vedení, věnovaný čas a podnětné připomínky. Děkuji vlastníkům děl za umožnění badatelské činnosti a pořízení fotodokumentace. Mé poděkování za poskytnuté informace náleží Mgr. Petru Janákovi z NPÚ ÚOP v Liberci, archiváři Václavu Hortvíkovi ze SOkA Mikulov, PhDr. Zdeňku Orlitovi z Muzea Oderska, Ing. Vladimíru Brokešovi z Týnce, historikovi Ladislavu Smejkalovi z Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě, Věře Čarné a Jaroslavě Velemanové z Klášterního areálu v Ostrově. Děkuji také své rodině za jejich podporu, bez níž by tato práce nevznikla. Všem opomenutým se velice omlouvám.

Obsah:

1. Úvod	6
2. Současný stav bádání	9
3. Madona	12
3. 1. Obecné vysvětlení pojmu Madona a jeho užití	12
3. 2. Vývoj zobrazení Panny Marie s dítětem	12
3. 3. Ikonografie Madon	14
4. Černé Madony	17
4. 1. Co jsou černé Madony	17
4. 2. Hypotézy proč jsou černé	20
5. Černé Madony u nás – pronikání a zevšeobecňování kultu	24
5. 1. Milostná zobrazení a jejich šíření prostřednictvím devočních kopií	24
5. 1. 1. Mariánské pouti	24
5. 1. 2. Milostné obrazy a sochy	25
5. 2. Středověké černé Madony a jejich kopie	28
5. 3. Rozšíření importovaných černých Madon	31
5. 3. 1. Loretánské Madony	32
5. 3. 2. Altöttinské Madony	33
5. 3. 3. Einsiedelnské Madony	35
5. 3. 4. Montserratské Madony	37
5. 3. 5. Shrnutí	40
6. Ikonografické typy importovaných devočních kopií soch černých Madon v Čechách a na Moravě	41
6. 1. Altöttinské Madony	41
6. 2. Einsiedelnské Madony	44
6. 3. Loretánské Madony	45
6. 4. Montserratské Madony	47
7. Závěr	50
8. Katalog černých Madon	52
9. Seznam literatury a pramenů	96

10. Elektronické zdroje	106
11. Seznam zkratk	107
12. Obrazová příloha	120
13. Seznam vyobrazení	138

1. Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá problematikou černých Madon vyskytujících se v Čechách a na Moravě. Tomuto tématu se dosud nikdo z našich badatelů komplexně nevěnoval i přes značnou rozšířenost černých Madon v českých zemích. První černé Madony se u nás objevily již v období středověku a další typy černých Madon se ve velké míře rozšířily přibližně v 16. až 18. století. Černé Madony jsou spojeny s poutními místy a byly předmětem hluboké úcty věřících.

Cílem této bakalářské práce je především podchytit většinu těchto Madon na území Čech a Moravy a provést jejich katalogizaci a typologii, i když je třeba počítat s tím, že ne všechny tyto Madony byly v minulosti publikovány, a tak je prakticky nemožné získat úplný přehled o všech černých Madonách na našem území. Na základě katalogu se poté pokusím dojít k závěrům ohledně šíření černých Madon u nás, četnosti jejich výskytu a k časovému zařazení tohoto fenoménu. Také bude pojednáno o ikonografii černých Madon, neboť ta zahrnuje různé ikonografické typy, které se vyskytují jak v malířském, tak v sochařském provedení.

Nejprve práce pojednává o Madonách obecně, přičemž obsahuje rozbor použití tohoto termínu, popis vývoje námětu Madony s dítětem ve výtvarném umění a nastínění ikonografie Madon a jejich symbolického obsahu.

Dále se zaměřím na vymezení černých Madon a také předložím teorie zabývající se původem vzniku zobrazení Madon s tmavou pletí a pokusím se o jejich zhodnocení. V tom budu vycházet především ze zahraniční literatury – v oblasti vymezení černých Madon z článku Monique Scheer *From Majesty to Mystery: Change in the Meanings of Black Madonnas from the Sixteenth to Nineteenth Centuries*¹ a v rozboru teorií o původu černých Madon z prací Jacquese Huynena *El Enigma de las vírgenes negras*² a Eana Begga

¹ Monique Scheer, *From Majesty to Mystery: Change in the Meanings of Black Madonnas from the Sixteenth to Nineteenth Centuries*, *The American Historical Review*, <http://www.historycooperative.org/journals/ahr/107.5/ah0502001412.html>, vyhledáno 21. 2. 2010.

² Jacques Huynen, *El Enigma de las vírgenes negras*, Barcelona 1974. (orig. *L'énigme des Vierges Noires*, Paris 1972)

*Las vírgenes negras. El gran misterio templario*³ a také samozřejmě z hesla „Schwarze Madonnen“ v *Marienlexikonu*⁴ od Jana Royta.

Dále budou zmíněny milostné obrazy a problematika poutí. Také bude uvedeno, které černé Madony z období středověku se u nás vyskytují, ale dokumentování jejich kopií je pro jejich četnost mimo možnosti této práce. Dále se práce bude zabývat importovanými devočními kopiemi černých Madon, jejichž šíření bylo významné především v protireformačním období. Větší pozornost pak bude věnována způsobu jejich šíření a nakonec se u těchto kopií předkládaná práce pokouší o ikonografický rozbor jednotlivých typů a o hledání příbuzných zobrazení v jejich rámci.

Vzhledem k absenci literatury zabývající se přímo černými Madonami u nás vycházím především ze *Soupisů památek*,⁵ z *Uměleckých památek Čech*⁶ a z *Uměleckých památek Prahy*.⁷ Dále pak z literatury věnované milostným zobrazením a poutním místům, protože tam se černé Madony nejčastěji vyskytují. Jde především o díla Placida Mathona *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a její panického chotě sv. Josefa*,⁸ Julia Košnáře *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*⁹ a Karla Eichlera *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku*¹⁰ a z novější literatury pak o práci Jana Royta *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*¹¹ a práce Jiřího Černého *Poutní místa jihozápadní Moravy*,¹² *Poutní místa jižních Čech*,¹³ *Poutní místa Soběslavska a Třeboňska s přilehlou částí Dolních Rakous*¹⁴ a *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*.¹⁵

³ Ean Begg, *Las vírgenes negras. El gran misterio templario*, Barcelona 1987. (orig. *The Cult of the Black Virgin*, London 1986)

⁴ Jan Royt, heslo Schwarze Madonnen. In: *Marienlexikon* 6, 1994, s. 95-96.

⁵ *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém I-LI.*, Praha 1897-1937.

⁶ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, I-IV., Praha 1977-1982.

⁷ Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*. Praha 1996. - Idem, *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Praha 2000.

⁸ Placidus Johannes Mathon, *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a její panického chotě sv. Josefa II.*, Brno 1884.

⁹ Julius Košnář, *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*, Praha 1903.

¹⁰ Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/II*, Brno 1888.

¹¹ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.

¹² Jiří Černý, *Poutní místa jihozápadní Moravy*, Pelhřimov 2005.

¹³ Idem, *Poutní místa jižních Čech*, České Budějovice 2006.

¹⁴ Idem, *Poutní místa Soběslavska a Třeboňska s přilehlou částí Dolních Rakous*, České Budějovice 2009.

¹⁵ Idem, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*, České Budějovice 2004.

Užitečným zdrojem mi byla také kniha o mariánské ikonografii od Vítězslava Štajnohra *Panna Maria divotvůrkyně*,¹⁶ která obsahuje v katalogové části všechny ikonografické typy černých Madon vyskytující se v českých zemích. Dále mi byla velmi nápomocna literatura zabývající se právě jednotlivými ikonografickými typy černých Madon – Madonami Montserratskými se zabýval Jan Royt ve svém příspěvku *Úcta k Panně Marii Montserratské v Čechách a na Moravě*,¹⁷ některé známé Altöttinské Madony shrnul Ivo Hlobil v článku *Multiplikace Altöttinské Madony v českých zemích a na Slovensku*¹⁸ a několik Einsiedelnských Madon uvádí Vítězslav Štajnochr v článku *Jan Bukovský, Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda*.¹⁹ V případě Loretánských Madon jsem pak vyšla především z knihy Jana Bukovského *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*,²⁰ která je primárně zaměřená na rozbor Loretánských kaplí z hlediska stavebních typů, ale zmiňuje také některé kopie Loretánské Madony.

Katalog je řazen abecedně podle jednotlivých typů a lokalit a obsahuje středověké deskové obrazy Madonu Brněnskou a Madonu Březnickou a sošku Panny Marie Svatohorské a dále devoční kopie Panny Marie Altöttinské, Einsiedelnské, Loretánské a Montserratské.

¹⁶ Vítězslav Štajnochr, *Panna Maria divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000.

¹⁷ Jan Royt, *Úcta k Panně Marii Montserratské v Čechách a na Moravě*. In: *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám Dr. K. Beránka*, Praha 1996, s. 21-25.

¹⁸ Ivo Hlobil, *Multiplikace Altöttinské Madony v českých zemích a na Slovensku*. In: *Umění XXXIX*, 1991, s. 537–539.

¹⁹ Vítězslav Štajnochr, Jan Bukovský, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda*. In: *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 3, s. 178-188.

²⁰ Jan Bukovský, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.

2. Současný stav bádání

Jak jsem již naznačila v úvodu, téma černých Madon stojí u nás spíše na okraji zájmu. Tato situace je obdobná i v jiných zemích, a to především mezi historiky umění, snad jen s výjimkou Francie. První badatelé, kteří se černými Madonami zabývali, pak řešili pouze otázku původu černé barvy jejich inkarnátů. Ta byla vysvětlována tím, že Madony dodatečně zčernaly od svící, a chemickou reakcí barvy. Za autora této teorie je považován pařížský architekt a církevní archeolog Charles Rohault de Fleury, který s ní přišel v roce 1878. K němu se přidal v roce 1909 německý badatel zabývající se mariánským uměním Stephan Beissel (*Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters. Ein Beitrag zur Religionswissenschaft und Kunstgeschichte*, Freiburg im Breisgau 1909).²¹

S teorií vysvětlující černou barvu Madon navazováním na kulty bohyně země a předkřesťanských bohyň plodnosti, které byly někdy zobrazovány také jako černé, přišel Jakob Grimm (*Deutsche Mythologie*, Göttingen 1835).²² Podle Monique Scheer se pak touto teorií ve svých pracích dále zabývali historička umění Marie Durand-Lefebvre (*Etude sur l'origine des Vierges Noires*, Paris 1937), folklorista Emile Saillens (*Nos vierges noires leurs origines*, Paris 1945) a také americký antropolog Leonard Moss (Leonard W. Moss – Stephen C. Cappannari, *The Black Madonna: An Example of Cultural Borrowing*. In: *The Scientific Monthly* 76, no. 6, June 1953, s. 319-24). Jejím shrnutím je práce srovnávacího religionisty Stephena Benka (*The Virgin Goddess: Studies in the Pagan and Christian Roots of Mariology*, Leiden 1993).²³

O původu černých Madon vzniklo mnoho dalších teorií (viz kap. 4) a tyto teorie velmi podrobně rozebírá Jacques Huynen (*L'énigme des Vierges Noires*, Paris 1972), který navazuje na starší práce. Huynen se ale při studiu černých Madon zaměřuje pouze na středověké trůnící Madony, které považuje za jediné autentické černé Madony.²⁴ Dále se problematikou černých Madon zabýval Ean Begg (*The Cult of the Black Virgin*, London

²¹ Vzhledem ke špatné dostupnosti literatury částečně přebírám výsledky Monique Scheer ohledně staršího bádání. Scheer (pozn. 1).

²² Jakob Grimm, *Deutsche Mythologie*, sv. 1, Göttingen 1835, s. 195.

²³ Scheer (pozn. 1).

²⁴ K dispozici mám překlad. Huynen (pozn. 2).

1986), který dopodrobna řeší otázku vzniku černých inkarnátů a jejich možných významů. Jeho práce těží především z Huynenových závěrů.²⁵ Z historiků umění pak černé Madony zmiňuje Michael Baxandall (*Painting and Experience in 15th century Italy*, Oxford 1972)²⁶

Monique Scheer se ve svém článku o černých Madonách (From Majesty to Mystery: Change in the Meanings of Black Madonnas from the Sixteenth to Nineteenth Centuries, *The American Historical Review*, Vol. 107, No. 5, December 2002)²⁷ zaměřuje především na otázku, kdy tyto Madony začaly být vnímány jako černé. K tomu uvádí, že pravděpodobně až do 17. století nebyl o barvu obrazů zájem. Při určení doby, kdy Madony začaly být vnímány jako černé, vychází z votivních zobrazení, na kterých byly černé Madony reprezentovány jako bílé až do doby kolem roku 1700.²⁸ V protireformačním období se pak barva stala určujícím znakem pro tyto Madony a podle votivních zobrazení se tato koncepce udržela do počátku 18. století. Černé Madony pak dosáhly největší obliby během pozdního 17. a 18. století. Scheer také dělí černé Madony na tři typy, a sice na byzantské ikony, sochy trůnicích Madon z 11. a 12. století a sochy stojících Madon z konce 13. až poloviny 15. století. Ale především se věnuje devočním kopiím, které vznikaly mezi polovinou 16. a polovinou 18. století.²⁹

U nás se tématu černých Madon doposud téměř nikdo nevěnoval a úplně chybí zmapování černých Madon na našem území. Mezi pracemi českých historiků umění se můžeme většinou setkat pouze s drobnými zmínkami o černých Madonách.

Nejrozsáhleji obecnou problematiku černých Madon zpracoval Jan Royt v hesle „Schwarze Madonnen“ v *Marienlexikonu*,³⁰ kde shrnul některé teorie, které se utvořily o vzniku černých inkarnátů na zobrazeních Madon, a zmínil jejich nejvýznamnější příklady. Tohoto tématu se dotýká také Milena Bartlová a to především v článku *Černá madona*

²⁵ K dispozici mám překlad. Begg (pozn. 3).

²⁶ Michael Baxandall, *Painting and Experience in 15th century Italy*, Oxford 1972, s. 57.

²⁷ Scheer (pozn. 1).

²⁸ V Bavorsku v poutním místě Altötting a v kapli v Teising bei Neumarkt-St. Veit (kopie Einsiedelské kaple) se nachází velké množství takových votivních zobrazení z 16. až 20. století. V Altöttingu pochází první zobrazení zdejší Madony s černým inkarnátem z posledního desetiletí 17. století. V Teisingu byla Madona reprodukována jako černá roku 1739. Až přibližně do roku 1750 se pak střídají zobrazení s černým a s bílým inkarnátem. V Einsiedeln se objevuje první zmínka o černé barvě sochy v kázání z roku 1698. Scheer (pozn. 1).

²⁹ Ibidem.

³⁰ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

březnická.³¹ V poslední době pak vznikla také bakalářská práce Jany Hřebíčkové *Ikonografie a úcta černých Madon*,³² která čerpá hlavně ze zahraniční literatury a autorka se v ní zabývá obecnou problematikou černých Madon a jejich kultem. Především shrnuje dosavadní teorie o vlivech na ikonografii černých Madon a o jejich vzniku, ale nerozlišuje jednotlivé ikonografické typy a omezuje se na uvedení několika nejznámějších černých Madon (z českých Madon jsou zde zahrnuty pouze Madona Brněnská a Madona Březnická).

Teorii vysvětlující vznik černých Madon jejich zčernáním od svíce lze dle mého názoru použít jen na některé spíše ojedinělé případy černých Madon a nikoli na vysvětlení tohoto fenoménu jako celku. Návaznost černých Madon na pohanské bohyně se proti tomu zdá být velmi pravděpodobná a zřejmě jde o jeden z důvodů jejich vzniku ale ne jediný (rozboru těchto a dalších hypotéz se věnuji v kapitole 4.)

Otázek výskytu a úcty černých Madon se ve svých pracích dotýkají Huynen a Scheer. Huynen konstatuje, že se černé Madony nacházely na významných místech, na kterých již byl dříve přítomen kult nějakého božstva, a že ve středověku se pak staly předmětem poutí.³³ Scheer pak uvádí, že na mnoha nejvýznamnějších poutních místech se nacházela či nachází právě černá Madona a že velmi často jsou tyto černé Madony dokonce uctívány na místech považovaných za národní centra mariánského kultu a patří tedy mezi nejvýznamnější mariánská zobrazení,³⁴ např. Madona Čenstochovská v Polsku.

³¹ Milena Bartlová, Černá madona březnická. In: *Dějiny a současnost* 18, 1996, s. 28-31.

³² Jana Hřebíčková, *Ikonografie a úcta černých Madon*, 2009. Bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Jan Royt.

³³ Huynen (pozn. 2), s. 41-42.

³⁴ Scheer (pozn. 1).

3. Madona

3. 1. Obecné vysvětlení pojmu Madona a jeho užití

Pojem Madona vznikl počestěním italského slova Madonna, které má původ v latinském *mea domina* a v překladu znamená „má paní“.³⁵ Slovo Madonna bylo přejato také dalšími jazyky a v některých se užívá rovněž ve formě překladu, např. v angličtině *Our Lady*, v němčině *Unsere Liebe Frau*, ve francouzštině *Notre Dame* a ve španělštině *Nuestra Señora*. Ve středověku bylo užíváno k oslovení vznešené ženy a tento titul se posléze přenesl na Pannu Marii.³⁶

V rámci výtvarného umění se obvykle užívá k označení zobrazení Panny Marie s dítětem, malým Ježíškem.³⁷ Je to druh zobrazení vyňatý z narativního kontextu, který má symbolický obsah vyjádřený především gesty, jimiž mezi sebou komunikují Panna Maria a Ježíšek. Madona je jedním z nejčastěji uplatňovaných ikonografických typů, který se hojně vyskytuje jak v malířském, tak v sochařském provedení³⁸ a zahrnuje mnoho variant s rozmanitou škálou významů.³⁹ Občas se můžeme setkat také s použitím tohoto termínu na samostatné zobrazení Panny Marie, např. Madona *Ara coeli*, nebo v souvislosti s byzantsko-italskými ikonami, které jsou však ve skutečnosti zobrazeními Bohorodičky s Kristem Emmanuelem a od Madon s dětským Kristem se tedy významově liší.⁴⁰

3. 2. Vývoj zobrazení Panny Marie s dítětem

Tradice zobrazování Panny Marie začíná již v období raného křesťanství, kdy se její zpodobnění objevují na zdech katakomb a na sarkofázích.⁴¹ V rámci raně křesťanského umění se vyskytují dva typy zobrazení Panny Marie – první ji znázorňuje stojící a vztahující ruce k nebesům jako orantka a druhý typ trůnící jako královnu a zároveň také jako matku. Její nejstarší známá zobrazení jako matky s dítětem se nachází právě v katakombách, a sice na dvou malbách v Priscilliných katakombách v Římě. Na první malbě pocházející

³⁵ <http://www.maria.cz/Marianska-ucta/Madona>, vyhledáno 13. 4. 2011.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

³⁸ Martin Zlatohlávek, *Nevěsta v uzavřené zahradě*, kat. Národní galerie v Praze, Praha 1995, s. 63.

³⁹ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 138.

⁴¹ Luis Monreal y Tejada, *Iconografía del cristianismo*, Barcelona 2000, s. 146.

z konce 2. nebo počátku 3. století je představena trůnící Panna Maria s Ježíškem v náručí a na druhé z 3. století opět trůnící Panna Maria tentokrát kojící Ježíška.⁴² Na obou jsou ale postavy Panny Marie a Ježíška ještě součástí narativní scény a nikoli samostatným zobrazením. Až do 6. století se však téma Panny Marie s dítětem vyskytovalo spíše vzácně.⁴³ K jeho rozšíření přispělo především prohlášení Panny Marie za Bohorodičku (Theotokos), ke kterému došlo na koncilu v Efesu v roce 431.⁴⁴ Od první poloviny 5. století se zobrazení trůnící Panny Marie s Kristem v klíně objevují také na mozaikách, např. na mozaice z baziliky S. Maria Maggiore, která se však nedochovala, nebo na dochované mozaice z let 535-543 ze S. Eufrasiana v Parenzu na území tehdejší západořímské říše.⁴⁵

Na byzantských ikonách se setkáváme s mnoha typy zobrazení Bohorodičky s Kristem, které byly vytvářeny na základě přísně dodržovaných vzorů.⁴⁶ Tyto typy mají různé významy vyjádřené gesty, kterými mezi sebou komunikují Panna Maria a Kristus.⁴⁷ K nejznámějším z nich patří Hodégétria (vůdkyně na cestách), Nikoioia (nositelka vítězství) a Galaktotrofúsa (kojící Panna Maria).⁴⁸ Podoba zobrazení Panny Marie s Kristem v byzantském umění byla ovlivněna císařskými a fajjúmskými portréty a také zobrazeními egyptské bohyně Isis, která bývá často zpodobňovaná společně se svým synem Horem. Byzantské ikony jsou ve skutečnosti zobrazeními Bohorodičky s Kristem Emmanuelem⁴⁹ a jejich prostřednictvím je prezentován formální královský vztah mezi Pannou Marií a Kristem.⁵⁰

Na Západě byl ve středověkém umění námět Madony rozvinut do mnoha typů, které často vycházely z byzantských vzorů, ale byly méně striktně vymezené než na Východě.⁵¹ Často se vyskytujícím typem bylo zobrazení Panny Marie jako Trůn moudrosti

⁴² Manuel Trens, *María: iconografía de la Virgen en el arte español*, Madrid 1946, s. 33-34.

⁴³ Madonna, *Encyclopædia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/355920/Madonna>, vyhledáno 7. 4. 2011.

⁴⁴ Melissa R. Katz, Madonna, Religious, *Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society*, <http://www.fqs.org/childhood/Ke-Me/Madonna-Religious>, vyhledáno 14. 3. 2011.

⁴⁵ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006, s. 201.

⁴⁶ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 102.

⁴⁷ Monreal y Tejada (pozn. 41), s. 147.

⁴⁸ Madonna (pozn. 43).

⁴⁹ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

⁵⁰ Katz (pozn. 44).

⁵¹ Madonna (pozn. 43).

(Sedes sapientiae) a již od raného středověku se šíří také stojící a trůnící Madony.⁵² Typ stojící Madony odvozený z Hodégétrie dosáhl nejjemnějšího provedení v sochařství 13. století a trůnící Madona, která navazuje na Nikopoiu, se těšila největší oblibě ve 14. století v souvislosti s rozšířením oltářních obrazů.⁵³ Další typ navazující na Galaktotrofúsu, Madona kojící (Maria lactans), se objevuje od poloviny 14. století.⁵⁴ Od konce 13. století pak bylo formální zobrazení postupně nahrazováno uvolněnějším pojetím, což se projevovalo změnami v ikonografii. Panna Maria se více naklání k Ježíškovi, který se stává živějším dítětem, komunikují mezi sebou gesty a pohledy a v renesanci byl tento proces zakončen nahrazením zlatého pozadí popisným. Tyto změny bývají chápány jako pokus o zachycení láskyplného mateřského vztahu mezi Pannou Marií a Ježíškem.⁵⁵

Námět Madony s dítětem byl velmi oblíben i v renesanci. Zatímco ikonografie Panny Marie se téměř nezměnila, Ježíšek byl nyní zobrazován buď nahý, nebo jen spoře oblečený.⁵⁶ Nejčastějším typem renesance se stala Kojící Madona.⁵⁷ Typy uplatňované během 16. a 17. století byly následovány i poté, co se od konce 17. století téma Madony přestává tak často vyskytovat v rámci velkého umění a postupně se přesouvá do oblasti lidového umění, kde přetrvává v podstatě až do 20. století.⁵⁸

3. 3. Ikonografie Madon

Silná mariánská úcta učinila z Panny Marie jeden z nejčastějších námětů uměleckých děl. Její ikonografie vychází z evangelijních a apokryfních textů,⁵⁹ ale to neznamená, že je omezena pouze na líčení událostí z jejího života. Kromě těchto narativních scén se vyvinula také její zobrazení, která mají symbolický obsah,⁶⁰ a mezi ně patří také Madony. Jelikož křesťanství ve svých počátcích navázalo na starší pohanské tradice a přebralo také známé umělecké vzory, protože byly lidem dobře srozumitelné,

⁵² Royt, Slovník (pozn. 45), s. 204.

⁵³ Madonna (pozn. 43).

⁵⁴ Katz (pozn. 44).

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Madonna (pozn. 43).

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Katz (pozn. 44).

⁶⁰ Monreal y Tejada (pozn. 41), s. 147.

také mariánský kult a ikonografie mají souvislost s kulty pohanských bohyň plodnosti.⁶¹ Ikonografii Panny Marie s dítětem ovlivnila především zobrazení bohyně Isis s jejím synem Horem.⁶²

Jak již bylo dříve zmíněno, Madony jsou především zobrazení Panny Marie s dětským Kristem, která akcentují její roli matky. Toto pojetí má základ v evangelijních a apokryfních textech,⁶³ v evangeliích Lukášově a Matoušově, která pojednávají o Kristově dětství, a především v Protoevangelii Jakubově, které vypráví o narození a dětství Panny Marie a Krista. Ježíš jako syn Boží a Panny Marie měl jak plně božskou tak plně lidskou přirozenost. Ve středověku se náboženské myšlení ovlivněné učením nově založeného františkánského řádu začalo více soustřeďovat na lidství Ježíše než na jeho božství.⁶⁴ Zobrazení Madony s dítětem tak zdůrazňuje spíše tuto lidskou přirozenost Krista, zatímco zobrazení Bohorodičky s Kristem Emmanuelem na ikonách a nejstarších deskových obrazech a sochách ho prezentují v jeho boží přirozenosti.⁶⁵ Často se objevující výklad Madon, který se pohybuje v citové rovině a vyzdvihuje vztah matky a dítěte, se zakládá na přirozených pocitech, které v nás vyvolává zobrazení ženy s dítětem.⁶⁶ Také promítání osobních zkušeností do obrazu vedlo k osobní identifikaci s žalem Panny Marie a utrpením Ježíše Krista, jak to v pozdním středověku požadovala devotio moderna, neboť v době vysoké kojenecké úmrtnosti takové scény vyvolávaly smutek a soucit.⁶⁷

Zobrazení Madony zahrnuje mnoho typů, tudíž vzhled Panny Marie, její postoj a gesta, kterými komunikuje s Ježíškem, stejně jako její oděv a atributy variují. Obecně bývá zobrazována jako krásná žena, jejíž podoba často vychází z dvorského ideálu krásy. Ježíšek bývá pojat dvojitým způsobem, buď jako novorozeně nahé nebo zavinuté, popřípadě v plenkách, bederní roušce nebo košilce, anebo jako batole oděné v sukničce. Panna Maria a Ježíšek mívají jako atributy vladařské insignie, ale někdy jde o skutečné jablko, které

⁶¹ Katz (pozn. 44).

⁶² Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 102.

⁶³ Zlatohlávek (pozn. 38), s. 63.

⁶⁴ Katz (pozn. 44).

⁶⁵ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

⁶⁶ Zlatohlávek (pozn. 38), s. 63.

⁶⁷ Katz (pozn. 44).

představuje jablko spásy a které může držet jak Panna Maria, tak Ježíšek nebo oba zároveň podle vykupitelské role. Ježíšek držívá knihu nebo svitek a žehná.⁶⁸

Četná kompoziční schémata Madon vyjadřují mnohé symbolické významy, které odkazují na významový obsah zobrazení Panny Marie obecně. Stojící Panna Maria je Bohorodičkou i Velekněžkou a stojící Kristus představuje Krista Emmanuela, Boha i Velekněze a zároveň je předzvěstí Vzkříšení. Drží-li Panna Maria oběma rukama před sebou frontálně ležícího Ježíška, je zde Ježíšek živou Eucharistií. Je-li Ježíšek v diagonální poloze, ta představuje diagonálu spásy, a je tedy pojat jako Vykupitel a Panna Maria jako Spoluvykupitelka. Trůnící Panna Maria se sedícím Ježíškem představuje živého Boha, který usedl na Trůn Boží Moudrosti.⁶⁹ Kompozice vycházející z ilustrací Písně písni,⁷⁰ ve kterých se Panna Maria a Ježíšek k sobě tisknou tvářemi, objímají se, líbají se nebo se drží za ruce, vyjadřují vztah ženicha a nevěsty, který odkazuje na sňatek Krista s církví,⁷¹ neboť nevěsta byla ztotožněna s Pannou Marií.⁷² Pokud se Ježíšek dotýká úst nebo brady Panny Marie, znamená to žadonění o „potravu“, tedy o mateřské slovo, Boží Slovo o budoucím osudu, o utěšující políbení, políbení pokoje i políbení milostné.⁷³

⁶⁸ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Zlatohlávek (pozn. 38), s. 63-64.

⁷¹ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

⁷² Royt, Slovník (pozn. 45), s. 193, 197.

⁷³ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

4. Černé Madony

4. 1. Co jsou černé Madony

Zjednodušeně lze říci, že termín černá Madona označuje všechny ty obrazy a sochy, které znázorňují Pannu Marii s Ježíškem s tmavou barvou inkarnátů. To zahrnuje všechna zobrazení Madon s pletí v odstínu od světle hnědé až po černou.⁷⁴ Zdá se, že použití tohoto termínu se neřídí žádnými pevně danými pravidly, a existují rozdílné názory na to, co dělá Madony černými. Zda stačí to, aby se její pleť jevila jako černá jednomu pozorovateli nebo zda to vyžaduje shodu mezi místním obyvatelstvem, popřípadě mezi církevními hodnostáři. Přesněji definovat černé Madony by bylo obtížné, protože je věcí subjektivního posouzení, které Madony jsou dostatečně tmavé na to, aby mohly být považovány za černé Madony, a které nikoliv. Z těchto důvodů je možné se setkat s označením černá Madona v souvislosti s velkým množstvím zobrazení Panny Marie s Ježíškem, která jsou však jinak velmi různorodá a mnohdy je spojuje právě jen tmavší tón pleti. V zásadě však tento termín zahrnuje tři typy zobrazení: byzantské ikony a sochy trůnících a stojících Madon.⁷⁵

Prvním typem jsou byzantské ikony importované do Evropy a jejich kopie, které byly vytvářeny především během 13. a 14. století v Itálii.⁷⁶ Tyto ikony bývají označovány jako svatolukášské obrazy, protože se věřilo, že byly namalovány sv. Lukášem. Podle legendy, která se poprvé objevila v první polovině 6. století, byl evangelista sv. Lukáš prvním malířem, který portrétoval Pannu Marii.⁷⁷ Z tohoto důvodu se sv. Lukáš stal ve středověku patronem malířských cechů a každý malíř musel jako mistrovskou zkoušku namalovat obraz Panny Marie. Legenda vypráví, že se sv. Lukášovi obraz Panny Marie nedařil a její podoba se na plátně objevila až ve chvíli, kdy se jej dotkla.⁷⁸ Měl to tedy být obraz rukou neutvořený,⁷⁹ který zachycoval pravou podobu Panny Marie. Tento obraz byl palladiem Byzance a zanikl roku 1453 během válek s Turky, ale byla podle něj vytvořena

⁷⁴ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

⁷⁵ Scheer (pozn. 1).

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

⁷⁸ Martin Weis, *Mariánské květy*, Brno 2003, s. 31.

⁷⁹ Royt, *Slovník* (pozn. 45), s. 201.

řada kopií.⁸⁰ Na svatolukášských obrazech má Panna Marie většinou tmavou barvu pleti, což legenda vysvětluje tím, že obraz byl namalován na ebenové desce⁸¹ nebo podle jiné verze tím, že obličej Panny Marie ztmavnul od slunce během útěku svaté rodiny do Egypta. Všechny černé Madony pak byly považovány za díla sv. Lukáše. Mezi malbami má tmavý inkarnát zejména typ Hodégétria, např. Panna Maria Čenstochovská nebo Panna Maria Brněnská, ale také některé typy zobrazující Pannu Marii samostatně bez dítěte jako Dolorosa, Deomené a další.⁸²

Druhým a třetím typem jsou sochy, které měří přibližně 70 cm⁸³ a většinou jsou vytvořeny z polychromovaného dřeva, vzácně také z kamene nebo kovu.⁸⁴ Mají rozdílnou uměleckou úroveň, některé jsou skutečnými uměleckými díly, zatímco jiné jsou spíše lidovými pracemi.⁸⁵ Již ve středověku bývaly předmětem významných poutí⁸⁶ a často se vyskytují na místech, kde byla již tradice staršího kultu.⁸⁷ Mezi sochami jsou nejstarší trůnící Madony pocházející z 11. a 12. století, i když se setkáváme s četnými legendami, které se mnohdy snaží klást jejich původ do starší doby.⁸⁸ Nejvíce těchto soch se nachází ve Francii, kde je také studium tohoto fenoménu pokročilejší. To zřejmě vedlo k tomu, že tyto Madony bývají někdy považovány za typické černé Madony, a k upozadění ostatních typů. Třetí typ, stojící Madona s dítětem, které si přidržuje na rameni, se objevuje především od konce 13. do poloviny 15. století, a to zejména v alpských zemích.⁸⁹

Další specifickou skupinu představují devoční kopie, které byly šířeny přibližně od poloviny 16. do poloviny 18. století v souvislosti s budováním nápodob poutních míst.⁹⁰ Vzhledem k oblibě poutních míst, ve kterých byly uctívány právě černé Madony, se jich tento způsob reprodukování týkal ve velké míře. Většina z těchto druhotných svatyní byla založena po třicetileté válce jako součást protireformačního programu.⁹¹

⁸⁰ Weis, Mariánské (pozn. 78), s. 31.

⁸¹ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 201.

⁸² Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

⁸³ Huynen (pozn. 2), s. 41.

⁸⁴ Scheer (pozn. 1).

⁸⁵ Huynen (pozn. 2), s. 39-40.

⁸⁶ Ibidem, s. 42.

⁸⁷ Ibidem, s. 41.

⁸⁸ Ibidem, s. 30.

⁸⁹ Scheer (pozn. 1).

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ibidem.

Nejčastěji bylo tmavé barvy pleti u černých Madon dosaženo polychromií, ale u některých to mohlo být také prostřednictvím barvy dřeva případně jiného materiálu. Ne vždy však byly tyto Madony černé od svého vzniku, černou barvu inkarnátů mohly také získat až dodatečně ztmavnutím, např. chemickými změnami barvy jako Panna Maria Altöttinská,⁹² nebo přemalováním. Např. Einsiedelnská Madona nejdříve ztmavla a při restaurování bylo rozhodnuto nenavracet ji původní vzhled a upravit ji na černo.⁹³ To znamená, že dříve byla tendence měnit sochy na černé Madony, na rozdíl od pozdějších dob, kdy tomu bylo právě naopak.⁹⁴

Všechny tyto Madony bývají někdy označovány jako černé Madony a to včetně Madon, které nebyly černé od svého vzniku. Ale názory na použití tohoto termínu se díky absenci jeho přesné definice různí. Někteří badatelé považují za jediné autentické černé Madony dřevěné polychromované sochy trůnicích Madon vzniklé od 11. do 13. století, jako např. Huynen, podle kterého žádná černá Madona nevznikla později než ve 13. století.⁹⁵ Huynen tedy omezuje použití termínu pouze na ty sochy, které byly černé od svého vzniku, a vůbec neuznává sochy ztmavlé či přemalované, stejně jako ty vytvořené z tmavého materiálu a ani devoční kopie.⁹⁶ Zcela pak z tohoto termínu vyčleňuje svatolukášské obrazy, které považuje za odlišný a samostatný fenomén.⁹⁷

Počet černých Madon v Evropě můžeme jen odhadovat z důvodu jejich nejasného vymezení a chybějícího zájmu o jejich dokumentaci, ale u středověkých soch se může pohybovat v řádu několika stovek, pokud jde o Madony, které jsou obecně přijímány jako černé, a v případě devočních kopií jde jistě o mnoho stovek zobrazení. Černé Madony se nacházejí ve všech katolických zemích a často přímo v místech národních center mariánského kultu.⁹⁸ Mezi nejznámější černé Madony patří ve Francii Madona z Le Puy, ve Španělsku Panna Maria Montserratská, která je patronkou Katalánska, ve Švýcarsku

⁹² Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

⁹³ Scheer (pozn. 1).

⁹⁴ Huynen (pozn. 2), s. 35-36.

⁹⁵ Huynen (pozn. 2), s. 39.

⁹⁶ Ibidem, s. 34.

⁹⁷ Ibidem, s. 28-29.

⁹⁸ Scheer (pozn. 1).

Panna Maria Einsiedelská, v Itálii Madona Loretánská a v Německu Panna Maria Altöttinská.⁹⁹ Většina z těchto soch byla šířena prostřednictvím devočních kopií.

4. 2. Hypotézy proč jsou černé

V literatuře je možné se setkat s několika více či méně důvěryhodnými hypotézami, proč jsou některé Madony černé. V této kapitole se je proto pokusím zrekapitulovat a zhodnotit jejich relevantnost.

Prosté vysvětlení, které se často vyskytuje, popírá existenci záměrně vytvořených černých Madon a jejich vznik považuje za náhodný. Podle této teorie jsou všechny černé Madony jen ztmavlá zobrazení, která měla původně světlý inkarnát. Jako důvod jejich ztmavnutí je uváděno dlouhodobé působení dýmu svící,¹⁰⁰ chemické změny barev¹⁰¹ nebo jejich špatné uchování, např. zahrabání v zemi apod. Toto vysvětlení má několik problematických míst, i když je třeba připustit fakt, že skutečně existují takové Madony, které zčernaly až časem, např. Panna Maria Altöttinská. Je ale evidentní rozdíl mezi černou polychromií obličeje a načernalým zabarvením, které by mohlo být způsobeno očouzením sochy od svící. Jako jeden z argumentů proti této teorii se uvádí také to, že je nepravděpodobné, aby byly ztmavnutím postiženy pouze partie obličejů a rukou Panny Marie a Ježíška, zatímco ostatní části polychromie zůstaly nedotčeny,¹⁰² ale je třeba vzít v úvahu, že vysvětlení může poskytnout zvyk vystavovat sochy neustále oblečené, takže dýmu by byly vystaveny jen obličeje a ruce.¹⁰³ Především jsou ale zčernalé Madony jen ojedinělými případy mezi velkým množstvím Madon vytvořených od počátku jako černé, mezi které patří většina nejstarších černých Madon.¹⁰⁴ Takže na základě této teorie nelze odmítnout fenomén černých Madon jako celek.

Jiná možnost je, že Madony byly dodatečně přemalovány na černo, ať již záměrně jako v případě Einsiedelské Madony, protože si lidé zvykli na její ztmavlý vzhled,¹⁰⁵ nebo

⁹⁹ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

¹⁰⁰ Huynen (pozn. 2), s. 20-21.

¹⁰¹ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

¹⁰² Huynen (pozn. 2), s. 20-21.

¹⁰³ Tuto možnost zmiňuje Sheer v souvislosti s Einsiedelskou Madonou. Ta, jak bylo zjištěno při restaurování, nebyla původně černá. Monique Scheer (pozn. 1).

¹⁰⁴ Huynen (pozn. 2), s. 20-21.

¹⁰⁵ Scheer (pozn. 1).

snad protože byly příliš poškozené a jejich původní barvu nebylo možné obnovit.¹⁰⁶ To ale také nemůže vysvětlit všechny případy černých Madon a je velmi nepravděpodobné, že by se tak dělo tak často v různých dobách a na různých místech a že při tak velkém procentu černých Madon bychom neznali také větší množství zobrazení Krista a světců upravených stejným způsobem.¹⁰⁷

Pravděpodobná je teorie, že mariánská ikonografie v tomto aspektu navázala na zobrazení pohanských bohyň plodnosti, neboť křesťanství navázalo na starší vzory. Nejprímějši vliv na kult černých Madon měly tři bohyně, které jsou někdy zobrazovány s černou pletí, a sice Isis, Kybelé a Artemis (Diana).¹⁰⁸ Jako černé byly občas zobrazovány také např. Démétér (Ceres) a Héra (Juno), ta se navíc prezentovala také trůnící s jablkem a květinou.¹⁰⁹

Teorie, že černá barva pleti Panny Marie vznikla napodobováním obyvatelstva na Blízkém východě,¹¹⁰ souvisí s tím, že se do Evropy prostřednictvím křižáckých výprav dostaly pohanské sošky, které byly považovány za zobrazení Panny Marie. Jejich uctívání tedy pokračovalo v rámci křesťanství a nabízí se jednoduché vysvětlení, že tyto sošky ovlivnily sochaře, a ti je začali napodobovat.¹¹¹ To, že jde o důsledek pozorování místního obyvatelstva, tvrdí také hypotéza, která původ černých Madon klade do oblasti vlivu koptské církve.¹¹²

Další možností je, že si sochaři ve středověku mysleli, že Panna Maria měla tmavou pleť. To je ale nepravděpodobné, protože probíhaly značné kontakty,¹¹³ a tudíž lidé ve středověku dobře věděli, jakou barvu pleti mají Židé. To dokazuje také fakt, že Krista ani apoštoly nezobrazovali s tmavou pletí.¹¹⁴ Jiné vysvětlení je, že Panna Maria byla opálená

¹⁰⁶ Huynen (pozn. 2), s. 21-22.

¹⁰⁷ Ibidem, s. 21-22.

¹⁰⁸ Begg (pozn. 3), s. 30, 53, 58-59.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 77.

¹¹⁰ Ibidem, s. 21.

¹¹¹ Ibidem, s. 58.

¹¹² Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹¹³ Begg (pozn. 3), s. 21.

¹¹⁴ Huynen (pozn. 2), s. 25.

od slunce, což mají dokazovat svatolukášské obrazy.¹¹⁵ Jak již bylo zmíněno, podle legendy její obličej ztmavnul během útěku svaté rodiny do Egypta.¹¹⁶

Další teorie je, že vzorem pro ostatní černé Madony byly svatolukášské obrazy. Ty jsou sice velmi tmavé ale ne úplně. Důležitějším protiargumentem ale je, že se rozšířily po Evropě až po dobytí Byzance křižáky ve 13. století, a nejstarší sochy černých Madon pochází již z 11. století. To je hlavní důvod, proč je např. Huynen považuje za odlišný fenomén, který se sochami nesouvisí.¹¹⁷ K tomu je třeba ještě dodat, že tyto byzantské ikony ani ve skutečnosti nejsou Madony, protože jejich význam je odlišný. Z těchto důvodů je možné předpokládat, že tyto typy vznikly nezávisle na sobě. Existuje také teorie, že všechny černé Madony jsou dílem sv. Lukáše,¹¹⁸ kterému, přestože byl malíř, legendy přisuzují také autorství některých soch, např. Panny Marie Montserratské.

Hypotézy o vlivu dobové módy nebo o fantazii umělce lze také vyloučit, neboť ve středověkém umění mělo vše význam a inovace by se neprojevila tímto způsobem.¹¹⁹ Navíc mezi černými Madonami existuje podobnost, a tudíž se zdá, že jejich tvůrci museli respektovat určitá pravidla.¹²⁰

Jiná teorie mluví o existenci prototypů z tmavých materiálů jako např. eben a některé druhy kamene nebo kovů. Většina černých Madon je ale z polychromovaného dřeva a eben byl v Evropě téměř neznámý až do 13. století.¹²¹

Další teorie spojuje černé Madony a Píseň písní, která byla interpretována jako milostná píseň mezi Bohem a izraelským lidem a začleněna do Bible.¹²² V Písni písní se mluví o nevěstě, která říká „*nigra sum sed formosa filiae Hierusalem sicut tabernacula Cedar sicut pelles Salomonis nolite me considerare quod fusca sim quia decoloravit me sol filii matris meae pugnaverunt contra me posuerunt me custodem in vineis vineam meam non custodivi*“,¹²³ což zní v překladu „Černá jsem, a přece půvabná, jeruzalémské dcery, jak stany Kédarců, jako stanové houně Šalamounovy. Nehleďte na mne, že jsem až do

¹¹⁵ Begg (pozn. 3), s. 21.

¹¹⁶ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹¹⁷ Huynen (pozn. 2), s. 27-29.

¹¹⁸ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹¹⁹ Huynen (pozn. 2), s. 25.

¹²⁰ Ibidem, s. 26.

¹²¹ Begg (pozn. 3), s. 21-22.

¹²² Zlatohlávek (pozn. 38), s. 13.

¹²³ Ibidem, s. 14.

*černa opálená, že mě tak ožehlo slunce. To synové mé matky se proti mně rozohnili: uložili mi vinice hlídat, neuhlídala jsem však vinici vlastní.*¹²⁴ Nevěsta je popisována jako černá možná proto, že tehdy neexistoval výraz pro tmavě hnědou, a tak byl zřejmě zaměněn za černou.¹²⁵ Tato nevěsta byla některými exegety ztotožněna s Pannou Marií¹²⁶ a zřejmě nejstarším obrazem Madony, který znázorňuje tento mystický výklad, je Madona Březnická.¹²⁷

Bartlová ještě upozorňuje na možnou souvislost černých Madon s alchymí, neboť čern „nigredo“ je počátečním stavem alchymistického procesu a černá barva představuje smrt a utrpení a může tedy být aluzí na pašije.¹²⁸

Závěrem lze říci, že ze všech předložených teorií se jako nejpravděpodobnější jeví návaznost černých Madon na pohanské bohyně, často zobrazované s tmavou pletí. Pravděpodobné je také, že svou roli v rozšíření těchto Madon sehrály sošky, které byly chybně považované za Pannu Marii, ale ve skutečnosti jsou předkřesťanskými zobrazeními. Naproti tomu vliv byzantských ikon se nejspíše uplatnil až později. Stejně tak je otázkou, kdy došlo ke spojení černých madon s mystickým výkladem Písň písní. Zčernání od svící a dodatečné úpravy soch se vztahují jen na určité procento černých Madon. Možná souvislost s alchymí je zajímavá myšlenka, která by ale potřebovala podrobněji prozkoumat. Černé Madony zřejmě dosáhly své značné obliby z celé řady důvodů, které se vzájemně nevylučují, a je vhodné se jimi dále zabývat.

¹²⁴ Ibidem, s. 21.

¹²⁵ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹²⁶ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 193, 197.

¹²⁷ Bartlová, Černá Madona (pozn. 31), s. 28-31.

¹²⁸ Ibidem.

5. Černé Madony u nás – pronikání a zevšeobecňování kultu

V této kapitole se budu zabývat tím, které černé Madony se vyskytují v našich zemích a především způsobem jejich šíření. K tomu je třeba se nejprve zmínit o problematice poutí a milostných obrazů, neboť černé Madony se do této kategorie obecně zařazují a jejich šíření úzce souvisí právě s fenoménem poutí.

5. 1. Milostná zobrazení a jejich šíření prostřednictvím devočních kopií

5. 1. 1. Mariánské pouti

Tradice křesťanských poutí je velmi stará, putování do Svaté země k místům spojeným s Kristovým životem (jako Betlém, Nazaret, Golgota a Boží hrob), s Pannou Marií (např. Efes) nebo s apoštoly se rozšířilo již ve 4. století. Putovalo se k hrobům křesťanských mučedníků¹²⁹ – cílem poutníků byl např. Řím s hroby sv. Petra a Pavla a ve středověku se pak staly oblíbenými další lokality jako Santiago de Compostela s hrobem sv. Jakuba.¹³⁰ Ve 12. až 15. století byla uctívána také místa zázraků sv. Hostií.¹³¹ K rozšíření mariánských poutí pak došlo především v době barokní.¹³² O vzniku většiny mariánských poutních míst existuje nějaká legenda, např. zjevení Panny Marie a zázraky na její přímmluvu, a na památku zázračné události pak bývá uctíván její obraz nebo socha.¹³³

Mariánská poutní místa u nás existovala již v době předhusitské a pouti zcela neustaly ani v reformačním období. K velikému rozvoji mariánských poutí došlo v době pobělohorské v souvislosti s rekatolizací země,¹³⁴ neboť tridentský koncil mariánskou úctu doporučoval.¹³⁵ Nejvíce poutních míst tak v našich zemích vzniklo v 17. a 18. století, jejich zakládání bylo projevem dobové exaltované víry a především reakcí na odmítavý postoj protestantismu ke kultu Panny Marie a světců. Jako první ve 20. letech 17. století vznikala

¹²⁹ Weis, Mariánské (pozn. 78), s. 35. – Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 16.

¹³⁰ Pavel Štěpánek, *Čechy a Španělsko ve středověku. Dějiny a umění.*, Olomouc 2008, s. 193-238.

¹³¹ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 16.

¹³² Weis, Mariánské (pozn. 78), s. 35.

¹³³ Idem, Mariánské (pozn. 78), s. 158.

¹³⁴ Idem, Role mariánského kultu při rekatolizaci českých zemí, *Teologické texty*, <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Role-marianskeho-kultu-pri-rekatolizaci-ceskych-zemi.html>, vyhledáno 21. 2. 2010.

¹³⁵ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 213. – Idem, Slovník (pozn. 45), Praha 2006, s. 211.

dřevěná Boží muka a kapličky a kolem poloviny 17. století byly budovány i zděné poutní kaple zakládané šlechtou nebo bohatšími měšťany.¹³⁶

5. 1. 2. Milostné obrazy a sochy

Katolická tradice uctívání relikvií a obrazů světců je založená na přesvědčení, že jejich prostřednictvím je snáze dosaženo spojení s uctívaným.¹³⁷ Prokazování zvláštní úcty některým obrazům sahá nejméně do středověku, přičemž nad starší úctou k relikviím a zázračným hostiím postupně převládá od pozdního středověku kult milostných obrazů, kterému se dostalo největšího rozšíření v době barokní.¹³⁸

Milostné obrazy jsou zobrazení Ježíše Krista, Panny Marie nebo světců, která jsou hieraticky vyzdvížena nad ostatní, neboť se jim dostává zvláštní úcty a jejich prostřednictvím věřícím Bůh uděluje milosti. Těmito milostmi nejčastěji bývá uzdravení z nemoci, záchránění z nebezpečné situace nebo vyslyšení jiných proseb. K milostným zobrazením se také vztahují mnohé legendy hovořící o jejich vzniku (nejčastěji o tom, že byly namalovány, popřípadě vytesány sv. Lukášem), nalezení nebo o jejich nezničitelnosti (např. nevysvětlitelná záchrana při požáru). Milostnými se mohou stát obrazy, sochy, reliéfy nebo jiná umělecká díla bez ohledu na jejich uměleckou úroveň (ale obvykle jde spíše o díla lidová), a to právě na základě těchto zázračných událostí a úcty, která je jim prokazována.¹³⁹ Uctívání milostných zobrazení bylo běžné nejen u lidových vrstev, ale také mezi inteligencí, měšťany, šlechtou a církevními hodnostáři, a jejich kult často vedl k založení poutních míst,¹⁴⁰ pro která jsou podstatnou součástí.¹⁴¹

Nejstaršími uctívanými mariánskými obrazy byly tzv. svatolukášské obrazy, jejichž úcta byla někdy ještě spojena s úctou ke svatým ostatkům, neboť v některých případech byly do těchto obrazů vkládány relikvie (o nich viz podrobněji níže).¹⁴² Uctívání soch a

¹³⁶ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 22-23.

¹³⁷ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 15.

¹³⁸ Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 37. – Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 15. – Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 16.

¹³⁹ Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 37. – Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 16-17. – Idem, Kult milostných mariánských obrazů ve výtvarném umění. Nástin nejčastěji zobrazovaných ikonografických typů na jižní Moravě. In: Aleš Filip – Helena Hradská (ed.), *O křesťanské výtvarné kultuře*, Brno 2006, s. 79-93.

¹⁴⁰ Černý, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁴¹ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 16.

¹⁴² Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 37.

obrazů Panny Marie bylo velmi rozšířené již v 15. století, ale největší obliby dosáhla zobrazení Panny Marie v době barokní,¹⁴³ kdy se z jejich uctívání stal významný společenský fenomén.¹⁴⁴ To korespondovalo s nárůstem kultu milostných obrazů, který v českých zemích nastal v době pobělohorské v rámci rekatolizace,¹⁴⁵ ve které hrál právě mariánský kult velmi významnou úlohu.¹⁴⁶

Některé milostné obrazy jsou domácího původu, zatímco jiné se do českých zemí dostaly ze zahraničí. Přiváželi je k nám již v období raného středověku ze svých cest významní světští i církevní hodnostáři.¹⁴⁷ Mezi tyto středověké importy patří např. Madona Brněnská (č. kat. 2). Zvyk vozit z cest milostné obrazy nebo sochy se udržel i v raném novověku, kdy byly takto dováženy především jako suvenýry z kavalírských cest.¹⁴⁸ Od konce 16. století se k nám touto cestou dostávaly kopie milostných obrazů a soch z mnoha evropských zemí,¹⁴⁹ nejvíce z okolních zemí Rakouska, Bavorska a Polska a také ve velké míře z Itálie. Importována byla i švýcarská a španělská milostná zobrazení.¹⁵⁰ Od konce třicetileté války se přidávají i prostí věřící, kteří putovali do Mariazell, Altöttingu, Neukirchenu, Pasova, Warty, Rosenthalu, Čenstochové a případně i do Loreta nebo Říma.¹⁵¹

Byly to především kopie Madon uctívaných na významných evropských poutních místech, které se k nám ve velké míře dostávaly touto cestou. Tyto kopie původních milostných obrazů a soch (prototypů) byly záhy také uctívány,¹⁵² což bylo v některých případech podpořeno jejich dotýkáním s původním zobrazením, při němž se na kopii přenášelo *sacrum originálu*.¹⁵³ Kopírování se neomezovalo pouze na drobná zobrazení, ale někdy byly kopírovány i celé kaple, ve kterých se milostné obrazy a sochy nacházely,

¹⁴³ Weis, Role mariánského (pozn. 134).

¹⁴⁴ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 211.

¹⁴⁵ Černý, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 37.

¹⁴⁶ Weis, Role mariánského (pozn. 134).

¹⁴⁷ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 244-245.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 213.

¹⁵⁰ Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 246.

¹⁵¹ Idem, Slovník (pozn. 45), s. 213.

¹⁵² Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 21.

¹⁵³ „Potvrzení o dotýkání, označené ještě pečeti, bývalo umístováno na zadní stranu obrazu či vkládáno do dutiny plastiky. Pravost dosvědčovaly také listiny vydávané při zakoupení kopie sochy (obrazu) v poutním místě. K některým obrazům a sochám (tzv. *Ablaßbilder*) byly udělovány odpustky, což může být také znamením jejich uctívání.“ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 10.

především kaple Loretánská a v menší míře také kaple Einsiedelnská, Mariazellská a Altöttinská.¹⁵⁴ Kopie Madon z těchto poutních míst se k nám dostávaly nejen jako suvenýry z vykonané poutní cesty, ale mohly být také věnovány zakladatelům kaplí nebo byly zakladatelem pro nové poutní místo objednány.¹⁵⁵

V některých případech se mohly dovezené kopie stát také vzory pro vznik dalších verzí vytvořených již přímo v našich zemích. Mezi velkým množstvím multiplikací milostných zobrazení se přitom vyskytují díla velmi rozdílné umělecké úrovně, některé z nich jsou pak spíše řemeslně zpracovanými lidovými variantami.¹⁵⁶ Na šíření milostných zobrazení se ve velké míře podílela také devoční grafika, která se rozšířila spolu s rozvojem poutí.¹⁵⁷ Poutníci si vedle sochařských a malířských kopií nejčastěji odnášeli jako suvenýry tzv. svaté obrázky, které se pak mohly stát předlohami pro vznik dalších kopií. Grafiky většinou zachycují milostnou sochu či obraz, jak se vznáší nad poutním místem. Častá jsou také ztvárnění legend a jiných významných událostí, které se k milostným zobrazením vztahují, např. jejich korunovace nebo významná návštěva. Také na devoční grafiku bývalo přenášeno sacrum dotýkáním s originálním zobrazením.¹⁵⁸ Milostné obrazy a sochy se kromě devoční grafiky objevují také některých univerzitních tezích.¹⁵⁹

Z grafických předloh není vždy zřejmé, zda se jedná o sochu či obraz. Jejich použití pro kopírování milostných zobrazení pak bylo nejspíše důvodem pro to, že byly milostné sochy šířeny také prostřednictvím malby a že naopak mnoho obrazů bylo reprodukováno jako sochy nebo reliéfy. Důvodem převedení některých obrazů do sochařského provedení mohlo také být, aby byly lépe vidět při procesích, i když v těch bývaly nošeny i některé obrazy.¹⁶⁰ Milostná zobrazení se šířila také mariánskými atlasy, votivními obrazy (zachycujícími události spojené s jejich objednavatelem nebo s dějinami poutního místa) a dalšími typy devocionálií donášených z poutních míst (jako podmalby na skle, malby na

¹⁵⁴ „Důvodem těchto kopií bylo zdůraznění kultovní autenticity a posvátnosti místa, jež mělo být co nejdůvěrnějším obrazem poutního místa původního.“ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 213.

¹⁵⁵ Bukovský (pozn. 20), s. 72.

¹⁵⁶ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 21.

¹⁵⁷ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 281.

¹⁵⁸ Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 286. – Eva Charvátová, *Svaté obrázky: Čechy a Morava*, Praha 2007.

¹⁵⁹ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 295.

¹⁶⁰ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 97-98.

skle a porcelánu nebo medailky). Vyskytují se také na domovních znameních¹⁶¹ např. Černá Matka Boží (č. kat. 1), která odpovídá Loretánským Madonám¹⁶² a na mariánských sloupech,¹⁶³ např. Panna Maria Altöttinská v Nové Včelnici (č. kat. 9).

Kopie se mimo rozdílné umělecké úrovně liší také tím, s jakou mírou přesnosti sledují provedení originálu. Tyto odchylky od ikonografie prototypů jsou kromě v minulosti běžného volnějšího přístupu ke kopírování u milostných soch způsobeny také tím, že jejich podoba byla málo známá v důsledku jejich oblékání do textilních šatů, které zakrývaly celou postavu. Tento zvyk má kořeny již ve středověku a udržel se u nás až do dnešní doby. V některých případech pak kopie napodobují prototypy včetně tohoto způsobu prezentace, přičemž textilní šaty jsou převedeny do řezbářského provedení, a to někdy včetně ověšení sochy votivními dary,¹⁶⁴ které bývaly umísťovány přímo na milostnou sochu nebo obraz případně do jejich blízkosti a dotvářely tak jejich vzhled. Votivními dary byly nejčastěji mince, klenoty, křížky, srdíčka, pentle, poděkování, apod. Většinou se nezachovaly, protože byly buď odstraněny v době josefinismu, nebo zabaveny v letech 1810 a 1811, popřípadě až ve 20. století, neboť tento zvyk neodpovídal dobové představě o prezentaci uměleckých děl a byl považován za nepatřičný. Nejvýznamnější milostné obrazy a sochy bývaly korunovány¹⁶⁵ a rozdíl mezi jednotlivými kopiemi je také v tom, že některé zachycují prototypy již s korunkami, zatímco jiné bez nich.¹⁶⁶ Kopie bývají obvykle také doplňovány kovovými korunkami.

5. 2. Středověké černé Madony a jejich kopie

Nejstarší černé Madony na našem území pochází z období středověku. Mezi nimi je první Madona Brněnská (č. kat. 2), která však není domácího původu a do českých zemí se podle tradice dostala v roce 1162, kdy ji přivezl český král Vladislav II. jako válečnou kořist z Milána¹⁶⁷ a v Brně se nachází od druhé poloviny 14. století.¹⁶⁸ Je to deskový obraz

¹⁶¹ Royt, *Obraz a kult* (pozn. 11), s. 281. – Idem, *Slovník* (pozn. 45), s. 214. – Černý, *Jižních Čech* (pozn. 13), s. 16-17. – Idem, *Kult milostných* (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁶² Lydia Petráňová, *Domovní znamení staré Prahy*, Praha 2008, s. 110.

¹⁶³ Royt, *Obraz a kult* (pozn. 11), s. 296.

¹⁶⁴ Černý, *Kult milostných* (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁶⁵ Idem, *Jižních Čech* (pozn. 13), s. 16-17. – Idem, *Kult milostných* (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁶⁶ Štajnochr, *Panna Maria* (pozn. 16), s. 97-98.

¹⁶⁷ Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/I*, Brno 1887, s. 215.

¹⁶⁸ *Ibidem*, s. 224.

typu Hodégétria neznámého původu, o kterém se traduje, že byl namalován sv. Lukášem, a pochází snad ze 12.¹⁶⁹ nebo 13. století.¹⁷⁰ Podle Bartlové byla pravděpodobně malba doplněna snad ve 14. století.¹⁷¹

Druhým středověkým obrazem v českých zemích, který znázorňuje černou Madonu, je Madona Březnická (č. kat. 3). Ta je datována do roku 1396 a byla namalována pro Václava IV. zřejmě podle dnes neznámé Madony Roudnické, která byla považována za svatolukášský obraz. Zvláštností této Madony je nápis v její svatozáři „*nigra sum sed formosa filie ie[rusalem]*“, který legitimizuje tmavou barvu inkarnátu.¹⁷² To je zcela unikátní a jde zřejmě o nejstarší obraz, kde existuje toto spojení odpovídající mystickému výkladu Písně písní. Černý inkarnát by v tomto případě také mohl odkazovat na pašije a souviset s alchymii.¹⁷³

Na našem území se téměř nevyskytují středověké sochy černých Madon, jako je tomu např. ve Francii – jedinou výjimkou v tomto ohledu je Panna Maria Svatohorská (č. kat. 62), která pochází snad z roku 1348¹⁷⁴ a podle tradice ji vyřezal podle vzoru Kladské Madony sám Arnošt z Pardubic.¹⁷⁵ Je to lidová soška stojící Panny Marie s nahým sedícím Ježíškem na levé ruce, kterého pravou rukou přidržuje pod bradou. Oděná je do dlouhého tmavě modrého a spodního červeného roucha a cíp pláště drží levou rukou.

Jelikož se v Čechách největší úctě těšily obrazy a sochy domácího středověkého původu,¹⁷⁶ byly mezi černými Madonami nejvíce uctívány Panna Maria Svatohorská a Brněnská (ta sice byla dovezena ze zahraničí ale již ve středověku).

Po celé Moravě i v Čechách jsou rozšířeny kopie Madony Brněnské, a to především z barokní doby. Černý uvádí jejich výskyt na Moravě v Dobré Vodě u Jemnice, Doubravníku, Havraníkách a Lukovanech, v sochařském provedení v Rosicích¹⁷⁷ a

¹⁶⁹ Ivo Kořán – Zbigniew Jakubowski, Byzantské vlivy na počátku české malby gotické a roudnická madona v Krakově. In: *Umění XXIV*, 1976, s. 218-246.

¹⁷⁰ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 70.

¹⁷¹ Milena Bartlová, Tři středověké mariánské obrazy od sv. Tomáše v Brně. In: *Opuscula historiae artium F* 52, Brno 2009, s. 5-25.

¹⁷² Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹⁷³ Bartlová, Černá Madona (pozn. 31), s. 28-31.

¹⁷⁴ František Xaver Holas, *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*, Příbram 1929, s. 49.

¹⁷⁵ Mathon (pozn. 8), s. 339.

¹⁷⁶ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 228.

¹⁷⁷ Černý, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

Hnanicích,¹⁷⁸ skříňový oltářík s obrázkem Panny Marie Svatotomské v Nové Říši, obrazy v Přibyslavicích,¹⁷⁹ Biskupicích u Hrotovic, Budíškovicích, Slavětíně, Třebíči,¹⁸⁰ Křižanově,¹⁸¹ Brně,¹⁸² Pravlově,¹⁸³ Jaroměřicích nad Rokytnou,¹⁸⁴ Zvoli,¹⁸⁵ Náměšti nad Oslavou,¹⁸⁶ Písečném nad Dyjí¹⁸⁷ a Starém Petříně¹⁸⁸ a v Čechách ve Žďáru nad Sázavou,¹⁸⁹ Bechyni,¹⁹⁰ Opařanech,¹⁹¹ Českém Krumlově,¹⁹² Hůrkách u Nové Bystřice, Strachách¹⁹³ a v České Třeboni.¹⁹⁴ Mnoho kopií Madony Brněnské ji zachycuje v podobě před restaurováním v roce 1946.¹⁹⁵ Její kopie se dostaly také do Rakouska, Německa a Polska.¹⁹⁶ Často dochází k jejich záměně s kopiemi jiné Hodégétrie, a sice Madony Čenstochovské ze sousedního Polska, jejíž kopie jsou rozšířeny po celé Evropě a také u nás se hojně vyskytují.¹⁹⁷ Madony Čenstochovské jsou např. v Nové Pace, Chlumu u Třeboně, Boru u Tachova,¹⁹⁸ Uherském Brodě, Brně¹⁹⁹ a také v Želeticích.²⁰⁰

Velmi běžné jsou kopie Madony Svatohorské, která byla velmi hojně kopírována. Vyskytují se především v kostelech nejen v Čechách a dříve jich bývalo mnohem více také v kapličkách.²⁰¹ S jejími lidovými kopiemi bylo možné se setkat v návesních kaplích, Božích mukách²⁰² i ve výklencích stavení.²⁰³ Běžně se vyskytuje také v malířském provedení.²⁰⁴

¹⁷⁸ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 108. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁷⁹ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 184. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁸⁰ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 32.

¹⁸¹ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 32, 143.

¹⁸² Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 74.

¹⁸³ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 94.

¹⁸⁴ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 122.

¹⁸⁵ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 177.

¹⁸⁶ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 187.

¹⁸⁷ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 197.

¹⁸⁸ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 225.

¹⁸⁹ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 240.

¹⁹⁰ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 19. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁹¹ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 19, 155. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

¹⁹² Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 19, 42.

¹⁹³ Ibidem, s. 19.

¹⁹⁴ Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 227. – Idem, Soběslavska (pozn. 14), s. 138.

¹⁹⁵ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 70.

¹⁹⁶ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

¹⁹⁷ Ibidem.

¹⁹⁸ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 267.

¹⁹⁹ Černý, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

²⁰⁰ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 112.

²⁰¹ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 18.

²⁰² Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 31.

²⁰³ Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 44.

Černý uvádí její kopie v Jarošově nad Nežárkou, Bílsku, Mladé Vožici,²⁰⁵ Hájkou u Soběnova,²⁰⁶ Paštikách,²⁰⁷ Miličíně,²⁰⁸ v Dobré Vodě u Popelína (zcižena r. 1967),²⁰⁹ v Lutové (ukradená v r. 1991)²¹⁰ a obrazy v Předslavicích²¹¹ a Červeném Hrádku u Nové Říše.²¹² Její kopie jsou také velmi časté na mariánských sloupech ze 17. a 18. století, např. na Svaté hoře, v Plzni, v Hnátčích, v Rakovníku, v Poděbradech a v reliéfním provedení na svatojánském sloupu v Počátkách²¹³ a ve Velešíně.²¹⁴ V 19. století pak byla Panna Maria Svatohorská rozšiřována po celé střední Evropě sériovou výrobou, které se věnovaly hornické rodiny a řezbářské dílny v Příbrami.²¹⁵

5. 3. Rozšíření importovaných černých Madon

Když pomineme velmi silně zastoupené kopie Madony Brněnské, Čenstochovské a Svatohorské, jejichž přesný počet není možné zjistit, největší skupinu černých Madon u nás tvoří kopie milostných soch spjatých s poutními místy. Jsou to kopie Madon z oblíbených evropských poutních míst, které k nám byly přiváženy stejně jako další milostná zobrazení od konce 16. století²¹⁶ přibližně do konce 18. století. Nejvíce se jich k nám dostalo v období protireformace v souvislosti s rozšířením mariánských poutí²¹⁷ a zakládáním nových poutních míst,²¹⁸ která byla často budována jako nápodoby významných poutních míst. Vzhledem k tomu, že mezi nejvýznamnějšími evropskými poutními místy je velké množství těch, kde je kult spojen s černou Madonou,²¹⁹ je logické, že značná část k nám importovaných kopií Madon jsou černé Madony. Mezi ně patří Madony Loretské, Einsiedelské, Altöttské a Montserratské. S výjimkou multiplikací

²⁰⁴ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 18.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 18, 193-194. – Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 44, 136.

²⁰⁷ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 25.

²⁰⁸ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 133.

²⁰⁹ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 31, 91. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

²¹⁰ Idem, Soběslavska (pozn. 14), s. 91-92.

²¹¹ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 18, 236.

²¹² Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 31, 81. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

²¹³ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 296.

²¹⁴ Černý, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 144.

²¹⁵ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 22.

²¹⁶ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 213.

²¹⁷ Weis, Role mariánského (pozn. 134).

²¹⁸ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 22-23.

²¹⁹ Scheer (pozn. 1).

Panny Marie Montserratské se jedná o stojící Madony, Montserratská Madona je mezi nimi jedinou trůnicí.

5. 3. 1. Loretánské Madony

Z kopií černých Madon se u nás nejvíce rozšířil typ Panny Marie Loretánské, kterých se dnes v Čechách a na Moravě nachází nejméně třicet pět. Předlohou pro ně byla Loretánská Madona uctívaná v Santa Casa v italském Loretu. Podle legendy je Santa Casa domek Panny Marie, který stával v Nazaretu, roku 1291 byl zázračně přenesen do Tersata a roku 1294 na místo nedaleko Ancony. Později se přemístil ještě dvakrát, aby se v roce 1295 ocitl na dnešním místě.²²⁰ Původní socha Panny Marie Loretánské, kterou podle legendy vytvořil sv. Lukáš, shořela při požáru v roce 1921.²²¹ Podle Štajnohra některé kopie nevznikly přímo podle italského originálu ale již podle jiných kopií, přičemž v Čechách sloužila jako předloha socha v hradčanské Loretě (č. kat. 44) a na Moravě vídeňská socha [66],²²² Loretánská kaple v Mikulově však byla založena dříve nežli vídeňská.²²³ Kopie Panny Marie Loretánské se v 17. a 18. století šířily po celé Evropě, hlavně v zemích pod vládou Habsburků (Nizozemí, rakouské země, Čechy) a v německých zemích (Bavorsko).²²⁴

Její popularita v našich zemích odpovídá tomu, že se cesty do Itálie staly obvyklými jak mezi šlechtou, tak mezi duchovními, a že od konce 16. století bylo jedním z běžných cílů také Loreto.²²⁵ Mezi jeho návštěvníky patřil Krištof ml. z Lobkovic, který byl zřejmě prvním, kdo dal postavit nápodobu Loretánské kaple v Čechách. Byla jí Loreta

²²⁰ Bukovský (pozn. 20), s. 9-10.

²²¹ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 166.

²²² Idem, Panna Maria (pozn. 16), s. 21.

²²³ Loretánská kaple v augustiniánském kostele ve Vídni byla založena manželkou Ferdinanda II. Eleonorou Gonzaga. V roce 1624 byli vysláni do Loreta architekti, aby vzali přesné míry kaple, a roku 1627 byla vídeňská kaple vysvěcena kardinálem Františkem z Dietrichsteina. http://www.augustinerkirche.at/augustinus_herzgruft.php, vyhledáno 18. 6. 2011. – <http://english.habsburger.net/module-en/magna-mater-austriae-2013-marienverehrung-als-habsburgischer-staatskult>, vyhledáno 18. 6. 2011. Jelikož kardinál založil mikulovskou Loretu již v roce 1623 a obě sochy si skutečně ikonograficky odpovídají souvislost by mohla být spíše opačná.

²²⁴ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

²²⁵ Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 252.

v Horšovském Týně založená v roce 1584, která se ale nedochovala. Do Loreta putovali dále např. Jan Jiří ze Žďáru (v roce 1599) nebo Bedřich z Donína (v letech 1607-08).²²⁶

Zakládání Loretánských kaplí a kult Panny Marie Loretánské se v našich zemích rozšířily především po bitvě na Bílé hoře spolu s obnovením poutí²²⁷ a v souvislosti s protireformací.²²⁸ Nejstarší Loretánské kaple se staly významnými poutními místy. První Loretánská kaple v pobělohorské době byla založena v Hájku v roce 1623 Jetřichem Florianem Žďárským ze Žďáru a v témže roce byla založena také první Loreta na Moravě, kterou dal vybudovat olomoucký biskup kardinál Ferdinand z Dietrichsteinu v Mikulově.²²⁹ Loretánské kaple pak vznikaly po celé 17. století a také v první polovině 18. století. Několik jich bylo postaveno ještě i ve druhé polovině 18. století a jako poslední vznikla až v roce 1820 Loreta ve Slavonicích.²³⁰ V Čechách a na Moravě bylo celkem na padesát Loretánských kaplí, ale mnoho jich bylo zrušeno v době josefínské. Byly zakládány především šlechtou, jen zřídka měšťany a k jejich zřizovatelům patřili také jezuité.²³¹

Kopie Loretánské Madony byly často objednávány zakladatelem Loretánské kaple, týden byly vystaveny v Loretu a dotýkány s originálem. V kapli bývaly vystavovány v nice závěrové stěny a jsou obvykle korunované dvěma korunkami a oděné do textilního roucha.²³² Někdy bývaly vystavovány také na oltářích²³³ a nacházely se i v některých návesních kaplích.²³⁴

5. 3. 2. Altöttinské Madony

V Čechách i na Moravě se vyskytuje také několik sošek typu Panny Marie Altöttinské [67]. Tato dřevěná soška je považována za černou Madonu, i když černá barva jejího inkarnátu není původní a vznikla pravděpodobně působením kouře svíček a chemickou reakcí.²³⁵ Předpokládá se, že pochází z Lotrinska, a její datování se pohybuje

²²⁶ Ibidem. – Bukovský (pozn. 20), s. 24.

²²⁷ Bukovský (pozn. 20), s. 125.

²²⁸ Royt, *Obraz a kult* (pozn. 11), s. 252.

²²⁹ Bukovský (pozn. 20), s. 24.

²³⁰ Idem (pozn. 20), s. 28-29.

²³¹ Idem (pozn. 20), s. 28.

²³² Idem (pozn. 20), s. 72.

²³³ Štajnochr, *Panna Maria* (pozn. 16), s. 167.

²³⁴ Černý, *Jihozápadní Moravy* (pozn. 12), s. 33.

²³⁵ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

mezi počátkem a první čtvrtinou 14. století, případně také kolem roku 1300.²³⁶ Panna Maria Altöttinská se stala paladiem Bavorska a byla uctívána již v posledních desetiletích 15. století v Altöttingu (poutním místě podle legendy založeném v 7. století benediktinským misionářem a biskupem sv. Rupertem).²³⁷ Odtud se její úcta rozšířila také do našich zemí.²³⁸

Na základě votivního obrazu z hradu Grabštejna, který pochází z roku 1598, je možné se domnívat, že poutníci z Čech navštěvovali Altötting již v 16. století. Z nich nejznámější je Bedřich z Donína, který zde byl v roce 1607, což je zaznamenáno včetně popisů svatyně a oltáře s milostnou sochou v jeho Cestopise doplněném kresbami.²³⁹ Vzhledem k tomu se některé její kopie k nám mohly dostat už v době před bitvou na Bílé hoře.²⁴⁰

Kopie Panny Marie Altöttinské rozšířené u nás jsou, stejně jako ty vyskytující se v jiných zemích, kopírovány již s tmavým inkarnátem.²⁴¹ Jejich výčet uvádí Hlobil, ale sám podotýká, že není úplný.²⁴² V Čechách a na Moravě víme o osmi soškách, ke kterým je třeba připočítat ještě sošku, která jistě byla v kapli na Kajetánce. Toto číslo zřejmě není konečné a časem se mohou objevit další případy. Z nich jsou pravděpodobně nejstarší sošky v Bohnicích (č. kat. 4)²⁴³ a ze Svěmyslic (č. kat. 11) datované do 16. století.²⁴⁴ Ty by tedy mohly patřit do skupiny kopií importovaných před rokem 1620. Po tomto datu se k nám mohly dostat Madona ve Velkých Losinách (č. kat. 12),²⁴⁵ oltářík v Českém Krumlově (č. kat. 5) z 1. poloviny 17. století,²⁴⁶ dnes nezvěstná Madona z Hrubého Rohozce (č. kat. 6) asi ze 17. století²⁴⁷ a socha v soukromém majetku z Prostějova (č. kat.

²³⁶ Hlobil, (pozn. 18), s. 537-539.

²³⁷ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 173.

²³⁸ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 195.

²³⁹ Hlobil (pozn. 18), s. 537-539. – Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 249.

²⁴⁰ Hlobil (pozn. 18), s. 537-539.

²⁴¹ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

²⁴² Hlobil (pozn. 18), s. 537-539.

²⁴³ Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých XV*. Politický okres karlínský. Praha 1901, s. 2.

²⁴⁴ Idem, (pozn. 115), s. 301.

²⁴⁵ Hlobil (pozn. 18), s. 537-539.

²⁴⁶ Zdeňka Prokopová, Soukromá kaple s oltáříkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov. In: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 167 – 182.

²⁴⁷ Josef V. Šimák, *Soupis památek historických a uměleckých XXXII*. Politický okres turnovský. Praha 1909, s. 116.

10).²⁴⁸ K této skupině patří také sošky spojené s vybudováním nápodob Altöttinské poutní kaple. Kapli v Nové Včelnici (č. kat. 8) dala postavit hraběnka Hypolita Paradis de la Saga (Španělka) v roce 1662, poté co vykonala pouť do Altöttingu jako poděkování za své zachránění před utonutím.²⁴⁹ Další nápodoba byla postavena roku 1662 při řádovém domě theatinů v Praze hrabětem Ignácem Bořitou z Martinic.²⁵⁰ Poslední, malá kaplička u Jáchymova se soškou Panny Marie Altöttinské (č. kat. 7), pochází z 2. poloviny 18. století.²⁵¹ Černý uvádí také kapličku Panny Marie Altöttinské „u Železných Opon“ nedaleko obce Haidmühle postavenou až roku 1958²⁵² a zmiňuje ještě kopii v Olmbramkostel²⁵³ a dřevorezbu v Pelhřimově, která snad pochází z Nové Včelnice,²⁵⁴ a další pocházející z Javorné.²⁵⁵ Kopie Panny Marie Altöttinské se nachází také na sloupu v Nové Včelnici (č. kat. 9) z roku 1701.²⁵⁶

5. 3. 3. Einsiedelnské Madony

V Čechách a na Moravě se vyskytuje také několik kopií Panny Marie Einsiedelnské a stejně jako byly budovány kaple Loretánské, Altöttinské a další, bylo u nás založeno také několik Einsiedelnských kaplí. Panna Maria Einsiedelnská [69] byla uctívána od druhé poloviny 15. století v Einsiedeln ve Švýcarsku v kapli vybudované podle legendy v roce 835 sv. Meinardem.²⁵⁷ Tato černá Madona je švýcarským paladiem²⁵⁸ a její barokní kopie, které byly vyráběné hromadně, se šířily do okolních zemí a často vedly k založení oltářů nebo Einsiedelnských kaplí. V Čechách víme o existenci Einsiedelnských kaplí v Praze na Hradčanech, v Českém Krumlově, v Ostrově nad Ohří, Radíči²⁵⁹ a Lovosicích.²⁶⁰ Celkem je doloženo devět kopií Einsiedelnské Madony včetně té, která bývala v nedochované kapli

²⁴⁸ Josef Opitz, *Katalog výstavy Madona. Církevní malířství a sochařství doby 1350 – 1550*, Praha 1935, s. 24.

²⁴⁹ Josef Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých XVIII. Politický okres pelhřimovský*. Praha 1903, s. 121-122.

²⁵⁰ Antonín Podlaha, Kaple v „Kajetáncích“ u Prahy. *Památky archeologické XX*, 1902-1903, s. 389-396.

²⁵¹ Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, I. A-J, Praha 1977, s. 565.

²⁵² Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 199.

²⁵³ Idem, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 107. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

²⁵⁴ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 163.

²⁵⁵ Idem, Jižních Čech (pozn. 13), s. 251.

²⁵⁶ Soukup, Pelhřimovský (pozn. 249), s. 123.

²⁵⁷ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 170.

²⁵⁸ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 252.

²⁵⁹ Milada a Oldřich Radovi, Kaple při zámku v Radíči. Příspěvek k typologii einsiedelnských kaplí v Čechách. In: *Památky středních Čech* 5, 1990, s. 54-62.

²⁶⁰ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 170.

na rampě Pražského hradu, přičemž dodnes se jich zachovalo šest a některé další známe alespoň z fotografie. Tyto kopie pochází z druhé poloviny 17. a především z 18. století.

Nejstarší Einsiedelská kaple v Čechách byla postavena v roce 1672 hraběnkou Šternberkovou na rampě Pražského hradu a svěřena do správy theatinům, ale roku 1791 byla zbořena. V této kapli byla umístěna dotýkaná socha Panny Marie Einsiedelské.²⁶¹ Další Einsiedelskou kapli dal postavit v roce 1680 hrabě Karel Leopold Hönigk u zámku v Radíči. Socha Panny Marie Einsiedelské (č. kat. 18), která se zde nacházela,²⁶² byla v roce 1999 ukradena.²⁶³ V roce 1686 byla v minoritském klášteře v Českém Krumlově Marií Ernestinou z Eggenbergu vybudována další kaple Panny Marie Einsiedelské.²⁶⁴ Socha černé Madony (č. kat. 13) se v ní nachází dodnes. Samostatně stojící Einsiedelskou kapli v areálu piaristického kláštera v Ostrově nad Ohří založila v roce 1709 markraběnka Sibylla Augusta Bádenská.²⁶⁵ Kopii Panny Marie Einsiedelské (č. kat. 17) pro kapli daroval markraběnka opat benediktinského kláštera v Einsiedeln Maurus.²⁶⁶ Poslední známou Einsiedelskou kaplí je plenérová kaplička v Lovosicích postavená roku 1756 jako memorální kaple za duši rakouského generála Radicattiho, který padl v bitvě u Lovosic.²⁶⁷ Zdejší socha Panny Marie Einsiedelské (č. kat. 16) pochází z roku 1773 a má netradiční světlý inkarnát.²⁶⁸

Od konce třetí čtvrtiny 17. do závěru 18. století u nás tedy vzniklo pět Einsiedelských kaplí s milostnou sochou, ze kterých jsou tři sochy zachované a radíčskou známe z fotografie. Kromě toho známe nejméně tři další Einsiedelské Madony. Socha Panny Marie Einsiedelské (č. kat. 14) snad z druhé třetiny 18. století se nachází v kapli na zámku Hrubý Rohozec, ale nevíme o ní nic bližšího a ani to, jak se na zámek dostala. Ze stejné doby pochází Panna Maria Einsiedelská (č. kat. 15), která bývala v kostele sv. Barbory v Komořanech,²⁶⁹ ale ani o ní nemáme žádné zprávy a socha byla navíc zcizena,

²⁶¹ František Ekert, *Posvátná místa královského města Prahy*, díl. II, Praha 1884, s. 324 – 325.

²⁶² Radovi (pozn. 259), s. 54-62.

²⁶³ Černý, Soběslavska (pozn. 14), s. 63-64.

²⁶⁴ Poche, *Umělecké památky I.* (pozn. 251), s. 227.

²⁶⁵ Idem, *Umělecké památky Čech*, II. K-O, Praha 1978, s. 560.

²⁶⁶ Dr. P. Zahradník, Ing. P. Macek, *SHP bývalého piaristického kláštera v Ostrově*, rukopis 1991, s. 54-60. K dispozici v Klášterním areálu v Ostrově.

²⁶⁷ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 170.

²⁶⁸ Idem, (pozn. 19), s. 178-188.

²⁶⁹ Idem, Panna Maria (pozn. 16), s. 170.

takže její podoba je zachycena pouze na fotografii. Na Moravě se dodnes nachází soška Panny Marie Einsiedelské (č. kat. 19), kterou pořídil v roce 1732 probošt P. Antonín Firmus spolu s dalšími Madonami, reprezentujícími benediktinské kláštery, na boční oltáře klášterního kostela sv. Petra a Pavla v Rajhradě.²⁷⁰ Podle Černého je kopií Panny Marie Einsiedelské také soška v Rejštejně (č. kat. 20), která má světlý inkarnát.²⁷¹ Černý uvádí ještě další případy, které se mi nepodařilo ověřit a které už se zřejmě na původním místě nenachází. Jsou to barokní Madona z bočního oltáře v Boršově nad Vltavou²⁷² a socha z Kaplice.²⁷³

5. 3. 4. Montserratské Madony

Panna Marie Montserratská [65] se do Čech rozšířila díky vazbám Habsburků na Španělsko. Ferdinand III., který se roku 1629 oženil se španělskou infantkou Marií,²⁷⁴ byl ctitelem Montserratské Madony a jako výraz vděčnosti za vítězství nad protestanty se rozhodl založit tři kláštery montserratských benediktýnů²⁷⁵ a první z nich zřídil v roce 1632 ve Vídni. Montserratský mnich Benito Peñalosa de Mondragón, který přišel do Vídně již v roce 1631, jednal s Albrechtem z Valdštejna o založení dalšího kláštera na Bezděze, ze kterého ale po Valdštejnově smrti sešlo. Peñalosa si pak na císaři vyžádal emauzský klášter, který byl montserratským benediktýnům předán v roce 1635. Císař chtěl založit v Praze ještě jeden klášter u kostela sv. Benedikta na Hradčanech, ale po jeho smrti z tohoto záměru sešlo. Památkou na tuto událost byl dnes nezvěstný obraz,²⁷⁶ na němž se vznášela Panna Maria Montserratská nad Montserratem a pod ní klečel sv. Pavel, sv. Benedikt a Ferdinand III. s chotí.²⁷⁷ Klášter na Bezděze byl nakonec založen v roce 1666.²⁷⁸

Peñalosa s sebou do Vídně zřejmě přivezl kopii Panny Marie Montserratské²⁷⁹ nebo její obraz (možná ten, který daroval infantce Marii, a který býval v královském

²⁷⁰ Mathon (pozn. 8), s. 502.

²⁷¹ Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 101.

²⁷² Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 43, 163.

²⁷³ Idem, Českobudějovicka (pozn. 15), s. 43, 144.

²⁷⁴ Jan Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 263.

²⁷⁵ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 133-134.

²⁷⁶ Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 263.

²⁷⁷ František Ekert, *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*, díl. I., Praha 1883, s. 112.

²⁷⁸ Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 263.

²⁷⁹ Idem, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 263.

paláci) a podle něj pak byla vyrobena kopie, kterou v roce 1633 umístil do rozestavěného převorského kostela ve Vídni. Dnes není známo, kde se nachází ani obraz ani socha a dochovaly se pouze dobové grafiky sochy.²⁸⁰

Stejně jako vídeňskou sochu také dvě kopie Montserratské Madony, které sebou montserratské benediktýni vzali roku 1636 do Prahy, mohl dát Peñalosa zhotovit ve Vídni. Každá socha možná vznikla u jiného řezbáře²⁸¹ anebo některá z nich může pocházet přímo ze Španělska.²⁸² První z těchto kopií se nachází v emauzském klášteře (č. kat. 58) a druhá bývala od roku 1666 v klášteře, který mniši založili na Bezděze, a po jeho zrušení byla přenesena do Doks (č. kat. 55). Podle Mathona emauzskou sochu spolu s další dal zhotovit ve Vídni roku 1636 císař Ferdinand III. a dokskou sochu přivezla císařovna Marie před sňatkem v roce 1631 ze španělského Montserratu, kde byla dotýkána s původní sochou.²⁸³ V roce 1666 ji císařovna měla věnovat benediktýnům na Bezdězu.²⁸⁴ Po přenesení sochy do Doks byla do kostela v opuštěném klášteře na Bezdězu umístěna drobná dřevorezba černé Madony v modrém oblečku, která odtud byla ukradena v roce 1996. Později byla soška nalezena a dnes je v diecézním muzeu v Litoměřicích.²⁸⁵

Kopie dokské sochy byly uctívány i v dalších kostelech a kaplích v okolí, např. v kostele sv. Jiljí v Podbezděži²⁸⁶ nebo také v Bořejově, kde bývala lidová soška Panny Marie Montserratské, která je dnes v Jablonném v Podještědí.²⁸⁷ Přímo v Doksech v kapličky Panny Marie Montserratské se nachází obraz (č. kat. 56) zpodobňující zdejší sochu, který pochází z 18. století.²⁸⁸ Obraz Panny Marie vznášející se nad bezděžským klášterem pravděpodobně z 19. století je v teplickém muzeu.²⁸⁹

²⁸⁰ Ricardo Estarriol, *Úžasná a neznámá expanze z Montserratu do střední Evropy v 17. století.*, <http://dosmundos.cz/?p=1189>, vyhledáno 25. 5. 2011.

²⁸¹ Royt, *Úcta k Panně* (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, *Obraz a kult* (pozn. 11), s. 263.

²⁸² Emanuel Poche, *Na Slovanech: Stavební a umělecký vývoj pražského kláštera*, Praha 1956, s. 64, 89. – Štajnochr, *Panna Maria* (pozn. 16), s. 133-134. – Pavel Štěpánek, *Španělská etapa Emauzského kláštera*. In: Klára Benešová, *Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Soubor statí věnovaných znovuotevření chrámu Panny Marie a sv. Jeronýma benediktinského kláštera Na Slovanech*, Praha 2007, s. 125-151. – Idem, *Montserrat a Praga. L'etapa espanyola al monestir d'Emaús a Praga (1635-1781)*. *Butlletí XX*. Barcelona 2006. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona 2007, s. 51-69.

²⁸³ Mathon (pozn. 8), s. 293, 329-332.

²⁸⁴ Štajnochr, *Panna Maria* (pozn. 16), s. 133-134.

²⁸⁵ Estarriol (pozn. 280).

²⁸⁶ Štajnochr, *Panna Maria* (pozn. 16), s. 133-134.

²⁸⁷ Estarriol (pozn. 280).

²⁸⁸ Poche, *Umělecké památky I.* (pozn. 251), s. 283.

²⁸⁹ Štěpánek, *Španělská etapa* (pozn. 282), s. 125-151.

V emauzském klášteře se nachází také pískovcová kopie Montserratské Madony, která byla zhotovena roku 1712 za opata Martina Zedlitze pro niku chrámového průčelí. Její zobrazení bylo po polovině 17. století také v kapli vyšehradského chrámu. Dále se nachází na fresce od Jana Adama Schoepfa z roku 1728 v ambitu kostela Panny Marie Vítězné na Bílé hoře.²⁹⁰ Panna Marie Montserratská je zobrazena i na nástropní malbě Morzinské kaple poutního kostela Panny Marie ve Staré Boleslavi.²⁹¹

Ve Vodňanech se nachází obraz Panny Marie Montserratské (č. kat. 61) asi z první třetiny 17. století, který darovala děkanskému kostelu roku 1658 hrabata Marradasové.²⁹² Před Madonou klečí dva kavalíři v černém poutnickém oblečení, vpravo Don Baltasar hrabě Marradas,²⁹³ španělský generál, který byl také příznivcem emauzského klášteře,²⁹⁴ a vlevo buď jeho prasynovec Don Bartoloměj Marradas hrabě ze Salentu nebo jeho synovec Don Francisco.²⁹⁵ V jižních Čechách byl obraz Panny Marie Montserratské také v Přední Výtoni²⁹⁶.

Panna Maria Montserratská byla uctívána také v okolí Slavonic. Poutní místo Montserrat u Cizkrajova založil rytíř Bartoloměj z Tannazoll-Zillu, který přislíbil vykonat pouť do španělského Montserratu jako dík za své uzdravení ze zranění, které utrpěl v třicetileté válce. Z Montserratu přivezl kolem roku 1634 kopii Panny Marie Montserratské (č. kat. 57) a roku 1651 pro ni nechal vybudovat kapli. Jeho pouť na Montserrat dokládá obraz, na kterém rytíř klečí před Pannou Marií Montserratskou a vedle sebe má poutnickou hůl a klobouk.²⁹⁷ Tento obraz býval v kapli na hřbitově ve Slavonicích, ale dnes je nezvěstný. Černý uvádí, že kopie Panny Marie Montserratské v sochařském nebo malířském provedení se vyskytovaly také ve Slavonicích a okolí např. ve výklenkové kapli

²⁹⁰ Ibidem.

²⁹¹ Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 265.

²⁹² Josef Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých XXXIII*. Politický okres písecký. Praha 1910, s. 356.

²⁹³ Dagmar Geršlová, Vodňanský obraz Panny Marie Montserratské. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 159-164.

²⁹⁴ Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 263. – K Marradasovi viz Josef Forbelský, *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltazara Marradase*, Praha 2006. – Pavel Štěpánek, Baltazar Marradas y Vich (Vique), un gobernador militar valenciano de Bohemia y su mecenazgo artístico en el s. XVII. *Archivo de Arte Valenciano*, ISSN 0211-5808, LXXXVIII, 2007, Nº 88, págs. 15-23.

²⁹⁵ Geršlová (pozn. 293), s. 159-164.

²⁹⁶ Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 178.

²⁹⁷ Mathon (pozn. 8), s. 527-530.

v okolí Dešné a také zmiňuje votivní obraz v Ivančicích.²⁹⁸ Dřevěná lidová socha Panny Marie Montserratské z 18. století byla také ve výklenkové kapli u Plešné na Jindřichohradecku.²⁹⁹

Na Moravě se Montserratská Madona (č. kat. 60) nachází mezi soškami reprezentujícími čtyři benediktinské kláštery v kostele Rajhradského kláštera, které získal v roce 1732 probošt P. Antonín Firmus.³⁰⁰ Kromě Panny Marie Montserratské má mezi nimi tmavý inkarnát ještě Madona Einsiedelská (č. kat. 19).

Od třicátých let 17. století se tak k nám dostalo několik kopií Panny Marie Montserratské. Z malířských provedení je pak nejzajímavější vodňanský obraz, na kterém je Madona reprodukována se světlým inkarnátem. Tento obraz pochází přibližně z téže doby, jako nejstarší sochy u nás. Z 18. století pak pochází rajhradská socha a pískovcová kopie z emauzského kláštera a také obraz v Doksech.

5. 3. 5. Shrnutí

Příliv importovaných devočních kopií milostných mariánských soch s tmavým inkarnátem do našich zemí začíná zřejmě pomalu od konce 16. století, trvá po celé 17. a 18. století, v jehož druhé polovině doznívá, přičemž největší intenzity nabývá po bitvě na Bílé hoře. Největší popularity u nás dosáhla Panna Maria Loretánská, jejíž kopie jsou nejpočetnější jak v Čechách, tak na Moravě, ale multiplikace Madony Altöttinské, Einsiedelské a Montserratské jsou také nezanedbatelné. Altötting byl poutníky z Čech navštěvován již v 16. století³⁰¹ a někdy v té době se k nám mohly dostat první kopie, což pokračovalo po bitvě na Bílé hoře³⁰² a známe také kopii z 2. poloviny 18. století. Šíření Loretánského typu probíhalo především v 17. a 18. století, nejvíce po bitvě Bílé hoře,³⁰³ i když její kopie byly dováženy jistě již od konce 16. století, neboť pouti do Loreta byly v té době běžné.³⁰⁴ K šíření Montserratských Madon dochází později, až ve druhé čtvrtině 17.

²⁹⁸ Černý, Jihozápadní Moravy (pozn. 12), s. 33-34, 120, 139. – Idem, Kult milostných (pozn. 139), s. 79-93.

²⁹⁹ Royt, Úcta k Panně (pozn. 17), s. 21-25. – Idem, Obraz a kult (pozn. 11), s. 265.

³⁰⁰ Mathon (pozn. 8), s. 502.

³⁰¹ Hlobil (pozn. 18), s. 537-539. – Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 249.

³⁰² Hlobil (pozn. 18), s. 537-539.

³⁰³ Bukovský (pozn. 20), s. 28-29, 125.

³⁰⁴ Royt, Obraz a kult (pozn. 11), s. 252.

století. A zdá se, že kopie Panny Marie Einsiedelské se k nám začaly dostávat až dlouho po polovině 17. století.

6. Ikonografické typy importovaných devočních kopií soch černých Madon v Čechách a na Moravě

V této kapitole se budu podrobněji zabývat ikonografií několika typů devočních kopií černých Madon a to Madon Altöttinských, Einsiedelských, Loretánských a Montserratských. Zaměřím se především na srovnání jednotlivých kopií soch černých Madon, které se u nás vyskytují, přičemž budu vycházet především z katalogu, ve kterém jsem tyto kopie shromáždila.

6. 1. Altöttinské Madony

Panna Maria Altöttinská [67] je soška z lipového dřeva vysoká 65 cm, která zřejmě vznikla v Lotrinsku kolem roku 1300 nebo na počátku 14. století, vyloučené ale není ani datování do první čtvrtiny 14. století. Je to typ stojící Madony, která nese Ježíška na pravé ruce a v levé drží žezlo. Panna Maria má na hlavě roušku, pod kterou jsou po stranách vidět uvolněné ornamentálně zkadeřené prameny vlasů. Původně měla také korunu, ze které zůstal jen komolý tvar vysoké obroučky. Hlavu mírně naklání směrem k Ježíškovi sedícímu na její pravé ruce. Charakteristické je frontální natočení, mírně uvolněný postoj a oděv sestávající z dlouhého červeného roucha a bílého pláště s modrým rubem a zlatými lemy. Plášť, který má na hrudi sepnutý sponou, je tvořen po stranách spadávajícími dekorativně našasenými záhyby draperie. Ježíšek je znázorněn z profilu, v pravé ruce drží jablko a levou ruku má nataženou k Madoně jakoby sahal po její roušce. Je oděn do dlouhého červeného roucha. Madona je velmi poškozená a místy chybí polychromie. Silně poškozena je také hlava Ježíška.³⁰⁵ Barva jejího inkarnátu původně nebyla černá.³⁰⁶ Madona totiž zčernala až působením kouře svíček a chemickou reakcí ale její kopie mívají

³⁰⁵ Vycházím z dostupných fotografií a popisu publikovaného Hlobilem. Hlobil (pozn. 18), s. 537-539.

³⁰⁶ Huynen, (pozn. 2), s. 35.

již od počátku tmavý inkarnát,³⁰⁷ což je také případ našich kopií s výjimkou Madony ze Svěmyslic (č. kat. 11), která má ale zřejmě pozdější polychromii (viz níže).

Kopie Altöttinské Madony, které se vyskytují v našich zemích, se po ikonografické stránce příliš neliší od svého prototypu. U některých kopií pouze chybí žezlo a také se projevuje tendence vkládat Ježíškovi do volné levé ruky nějaký atribut, např. v Nové Včelnici (č. kat. 8) nebo u Madony ze Svěmyslic (č. kat. 11), kde Ježíšek pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Zde ale jde pravděpodobně o pozdější doplněk, což je zřejmě také případ jeho korunky, neboť na starší fotografii tyto atributy Ježíšek nemá.³⁰⁸ Korunka ovšem napodobuje formu Madoniny koruny zakončené liliovými výběžky.

Otázkou také zůstává, zda je původní Ježíškova pravá ruka, neboť zde na rozdíl od prototypu i od všech kopií otevřenou dlaní žehná. Další odchylkou od prototypu je tvarování roušky, která má mezi kopiemi nejvíce odlišnou formu. Ve zpracování kadeří vlasů a rysů tváře je také více realismu. Plášť je pak více rozvinut do prostoru a zpracování draperie má logický sled, i když je stále dekorativní. Kontrapost, který odpovídá váze dítěte, se u ostatních kopií ani u originálu také neobjevuje. Madona má výrazněji nakloněnou hlavu a na rozdíl od prototypu hledí před sebe. Tato Madona má také světlý inkarnát a jinou barevnost oděvů, to je ale dáno s největší pravděpodobností pozdější polychromií. Je tedy otázkou, zda tyto odlišnosti nebyly způsobeny nějakou restaurací.

Naopak nejpodobnější originálu je soška nacházející se na zámku ve Velkých Losinách (č. kat. 12). Tato Madona by mohla být nejstarší kopií u nás, ale Hlobil vyslovil hypotézu, že by mohla také souviset až s přestupem Žerotínů ke katolictví.³⁰⁹ Tato soška zachovává všechny charakteristické znaky Panny Marie Altöttinské jako frontální natočení, naklonění Madoniny hlavy, formu roušky a traktování pláště. Velmi podobná je celková barevnost sošky a shodují se také atributy – Panna Maria má v levé ruce žezlo a Ježíšek v pravé ruce drží jablko. Komolý tvar na hlavě Panny Marie je pak redukován na nízký výstupek pro nasazení koruny. Ježíšek je ale znázorněn spíše ze tří čtvrtin a má kudrnaté vlasy, což není možné srovnat s originálem pro jeho poškození. Nicméně podle

³⁰⁷ Royt, Schwarze Madonnen (pozn. 4), s. 95-96.

³⁰⁸ Podlaha, Karlínský (pozn. 243), s. 302, obr. 324.

³⁰⁹ Hlobil (pozn. 18), s. 537-539. Madona se ale na zámek mohla také dostat až dlouho po svém vzniku.

ostatních kopií, na kterých je Ježíšek zobrazen rovněž s kudrnatou hlavou, lze předpokládat, že tomu tak bylo u sošky v Altöttingu. Společná s prototypem je také lineární stylizace a precizní podání detailů. Výrazná je především řezba v obličejí Panny Marie a zpracování jejích vlasů a roušky.

Tato forma roušky, která je mírně našasená a obklopuje hlavu Madony v mírném oblouku, se mezi kopiemi kromě Velkých Losin vyskytuje také u sošky v Nové Včelnici (č. kat. 8), z Hrubého Rohozce (č. kat. 6), v Českém Krumlově (č. kat. 5) a také v Jáchymově (č. kat. 7).

Některé kopie pak mají korunu zakončenou lilovými výběžky – Madona ze Svémyslic (č. kat. 11) a soška v prostějovském soukromém majetku (č. kat. 10), zatímco jiné mají vysokou obroučku, ve které jsou reliéfně naznačeny lilie – Madona z Hrubého Rohozce (č. kat. 6), v Českém Krumlově (č. kat. 5) a v Jáchymově (č. kat. 7). Další kopie pak mají korunky kovové – sošky v Bohnicích (č. kat. 4) a v Nové Včelnici (č. kat. 8).

Kompoziční řešení originálu včetně frontálního natočení zachovává i Madona z prostějovského soukromého majetku (č. kat. 10), která má také hlavu lehce nakloněnou a hledí vpravo na Ježíška. Mírné naklonění hlavy je také u sošky z oltáříku v Českém Krumlově a u sošky v Jáchymově z 18. století. Madona z Hrubého Rohozce (č. kat. 6) pak také stejně jako soška ve Velkých Losinách zachovávala barevnost originálu.³¹⁰

Madona v Bohnicích (č. kat. 4) pak nemá nakloněnou hlavu a hledí před sebe, také se lehce mění poloha jeho levé ruky, která je proti jiným kopiím více pozdvižená. Dnes ztracená Madona ze zámku v Hrubém Rohozci (č. kat. 6) stejně jako Madona v Nové Včelnici (č. kat. 8) také neměla typické natočení hlavy a hleděla mírně doleva.

Největší rozdíly jsou tedy v tom, zda má Madona na hlavě korunku, obroučku nebo případně jen výstupek na nasazení kovové koruny. Drobné rozdíly se objevují především v postoji, náklonu hlavy Panny Marie a také tím, kterým směrem hledí. Ježíšek pak bývá zobrazen z profilu nebo ze tří čtvrtin. Tyto drobné odchylky v ikonografii jsou nejspíše způsobeny pozdějšími úpravami těchto kopií. Rozdíly jsou tak spíše ve slohovém podání a jsou způsobené časovým odstupem mezi jednotlivými kopiemi a originálem. Většina kopií, které se u nás nachází, pak vznikla pravděpodobně v 16. a 17. století.

³¹⁰ Šimák, Turnovský (pozn. 247), s. 116.

6. 2. Einsiedelnské Madony

Panna Marie Einsiedelnská [69] je stojící Madona se sedícím nahým Ježíškem na levé ruce. Pravou ruku má nataženou a bývá do ní vkládáno žezlo. Charakteristické je mírné prohnutí a nakročení pravé nohy. Oděná je do dlouhého červeného přepásaného roucha, které je zdobeno dekorativním ornamentem. Je prostovlasá a vlasy má po stranách dekorativně spletené. Ježíšek pravou rukou žehná a v levé drží ptáčka. Socha se vyznačuje precizním provedením detailů a grafičností především v obličejích a v provedení vlasů. Lineárnost se projevuje také v traktování draperie. Madona i Ježíšek bývají korunováni kovovými korunkami a oblékáni do textilního šatu.

Kopie Panny Marie Einsiedelnské u nás zachovávají charakteristické nakročení, ale mizí prohnutí těla, které lze pozorovat snad jen u sošky v Rejštejně (č. kat. 20). V případě Hrubého Rohozce (č. kat. 14) je pak socha celkově statictější. Inkarnáty jsou na většině kopií tmavé, pouze ve dvou případech má světlý inkarnát. A sice v Lovosicích (č. kat. 16) a také soška v Rejštejně určená Černým (č. kat. 20).³¹¹ Nelze ovšem vyloučit, že polychromie není původní.

Korunky na hlavě Panny Marie a Ježíška mají shodnou formu na všech kopiích, ale ne vždy jsou obě dochovány. Socha v Hrubém Rohozci (č. kat. 14) je pak zcela bez korunek. U většiny kopií má také Panna Maria v pravé ruce žezlo. Výjimkou je Rajhrad (č. kat. 19), Lovosice (č. kat. 16) a také Ostrov nad Ohří (č. kat. 17), kde ovšem chybí celá ruka.

Drobné odchylky v ikonografii u kopií této Madony se pak projevují především v převedení vzorování roucha, které bývá velmi volné a formy ornamentu se různí. Barva roucha pak bývá červená až červenohnědá, ale v případě lovosické sošky (č. kat. 16) je roucho pozlacené. Dalším rozdílem je pak, že na kopiích, které se u nás vyskytují, má Ježíšek oproti originálu obvykle plenu. Naopak ptáčka v levé ruce Ježíšek držel pouze v jednom případě a to v Českém Krumlově (č. kat. 13), ale atribut mohl být v ostatních případech také až později ztracen. Mění se také poloha pravé ruky Panny Marie, kterou má nataženou buď před sebe, nebo volněji do prostoru. U sošky v Rejštejně (č. kat. 20) pak nemá Panna Maria spletené vlasy a Ježíšek má na hlavě trnovou korunu a místo před

³¹¹ Černý, Jižních Čech (pozn. 13), s. 101.

sebe hledí nahoru. Pouze v Českém Krumlově (č. kat. 13) má Madona plášť, který je sepnutý sponou a volně jí vlaje za zády.

Nejvíce se originálu blíží socha v Ostrově nad Ohří (č. kat. 17). Stylové odlišnosti jsou pak dané dobou vzniku kopií a projevují se především ztrátou grafičnosti. Některé kopie jsou spíše strnulé a jiné naopak více rozpohybované. Rozdíly jsou také v pojetí draperie roucha a vlasů Madony, které jsou někdy dekorativně spletené, zatímco jindy je pojetí uvolněnější.

6. 3. Loretánské Madony

Panna Maria Loretánská je typ stojící Madony s Ježíškem na levé straně, která má tmavý inkarnát. Originální Loretánská Madona, kterou podle legendy zhotovil evangelista sv. Lukáš z cedrového dřeva, ale shořela při požáru v roce 1921 a byla nahrazena novodobou kopií.³¹² Kopie Loretánské Madony byly vytvářené obvykle z hruškového nebo lipového dřeva namísto cedrového dřeva italského originálu.³¹³ Cedrové dřevo se u našich Madon pravděpodobně nevyskytuje, i když v literatuře se občas uvádí, např. u hradčanské Madony (č. kat. 44). Ta je ale spíše vyřezána z lipového dřeva, jehož použití je u nás také nejčastější. Údaj o tom, že byla vytvořena z cedrového dřeva, se zřejmě vyskytuje s ohledem na italský originál. Velikost kopií se pohybuje většinou mezi 80 a 120 cm.³¹⁴ Ojedinele se vyskytují i větší Madony, např. v Boru u Tachova (č. kat. 21), a některé sošky mají také jen něco málo přes 70 cm. Kopie jsou vystavovány korunované dvěma korunkami a oděné v textilním šatu ve zdobené nice³¹⁵ a občas se vyskytují také na oltářích.³¹⁶

Dřevo bylo polychromováno, ve většině případů jsou obličej a ruce černé nebo tmavě hnědé a roucho Panny Marie má červenou barvu a její plášť modrou.³¹⁷ Na některých kopiích je roucho Panny Marie také zlaté, např. Pyšely (č. kat. 45), Rumburk (č. kat. 46) nebo sv. Václav v Olomouci (č. kat. 41). Proti tomu barva Ježíškova oděvu variuje, někdy je použita stejná barevná kombinace jako u Madonina roucha a pláště, např.

³¹² Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 166.

³¹³ Bukovský (pozn. 20), s. 72.

³¹⁴ Ibidem.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 167.

³¹⁷ Bukovský (pozn. 20), s. 72.

červená a modrá v Mikulově (č. kat. 37) a na Hradčanech (č. kat. 44) nebo zlatá a modrá v Pyšelích a ve sv. Václavovi v Olomouci, někdy je Ježíškův oděv bílý, jako v případě Dolního Římovy (č. kat. 25) a Rumburku (č. kat. 46). Je třeba ovšem počítat s tím, že ne vždy je polychromie původní. V některých případech pak mají sochy také monochromní úpravu, černou v Uherském Hradišti (č. kat. 50) nebo hnědou v Jihlavě (č. kat. 31), případně ještě doplněnou zlacením korunek a jablka v Žacléři (č. kat. 53). Jak již bylo řečeno, téměř všechny kopie mají tmavý inkarnát. Výjimkou je pak Madona ve Vranově (č. kat. 53), která má bílý inkarnát. Tato Madona má také netypicky zlatý plášť a roušku s modrým rubem a Ježíšek má bílé roucho s modrým pláštěm. Polychromie tedy zřejmě není původní. Bílé obličejy mají také Panna Maria a Ježíšek na soše v Novém Městě nad Metují (č. kat. 40), zde jde o stav způsobený pravděpodobně opravou, protože ruce Panny Marie a Ježíškova chodidla mají tmavou barvu.

Mezi četnými kopiemi Loretánské Madony v Čechách a na Moravě pak lze rozlišit několik základních skupin, které se liší především postavením dítěte. Jedním typem jsou sochy se stojícím Ježíškem, který buď má anebo nemá nakročenou pravou nohu. K tomuto typu patří např. Madona z hradčanské Lorety (č. kat. 44) nebo v Boru u Tachova (č. kat. 21), na kterých má Ježíšek nakročenou pravou nohu, a dále např. socha v Rumburku (č. kat. 46) nebo v Jaroměřicích u Jevíčka (č. kat. 30). Stojící Ježíšek představuje Krista Emmanuela.³¹⁸ U dalšího typu je pak Ježíšek znázorněn frontálně sedící, např. v Mikulově (č. kat. 37) a v České Lípě (č. kat. 24). Na jiných kopiích je Ježíšek v diagonální poloze, která představuje diagonálu spásy a Ježíšek je pojat jako Vykupitel.³¹⁹ Tak je tomu např. v Dolním Římově (č. kat. 25) a v Golčově Jeníkově (č. kat. 27). Jinou skupinu pak představují sochy, na kterých je v řezbě spodní části napodoben textilní šat nebo krunýř, ve kterém bývají Loretánské Madony často vystavovány. Mezi tyto sochy patří např. Madona z Hájku (č. kat. 28) s napodobením textilního šatu, v Malém Boru (č. kat. 35) s krunýřem zdobeným rokajovým ornamentem nebo v Žamberku (č. kat. 55), kde je pojednán textilní šat včetně ověšení votivními dary.

Drobné odchylky bývají také ve způsobu přehození pláště a držení dítěte. Obvykle Panna Maria Ježíška levou rukou přidržuje z boku a pravou ho podpírá zesponu a většinou

³¹⁸ Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 138.

³¹⁹ Ibidem.

současně pravou rukou přidržuje cíp svého pláště. Někdy je ale Ježíšek podepřen právě jen lemem jejího pláště. Pouze pak u soch s dítětem s nakročenou pravou nohou Panna Maria plášť vůbec nepřidrží, protože je přetažen až pod její levou ruku a zde přichycen. V tomto případě je pravá ruka Madony natažená a prsty se buď téměř dotýká Ježíškova chodidla, jako v hradčanské Loretě (č. kat. 44) a v Boru u Tachova (č. kat. 21), anebo úplně, jako v Mimoni (č. kat. 39). Ve Fulneku (č. kat. 26) pak takto podpírá jeho levé chodidlo, protože Ježíšek má nakročenou levou nohu místo pravé.

Kopie Panny Marie Loretánské se liší také tím, zda mají řezané korunky či nikoliv. V některých případech totiž bývá Madona rovnou opatřena řezanou korunou, jako v Rumburku (č. kat. 46), zatímco jindy má na hlavě pouze roušku, např. v Uherském Hradišti (č. kat. 51). Často pak bývá doplňována kovovými korunkami. Někdy pak má řezanou korunku také Ježíšek, např. Vlašim (č. kat. 52). Ježíškovým atributem je vždy říšské jablko nebo sféra.

Kopie, které se u nás vyskytují, mají rozdílnou kvalitu. Některé jsou práce vysoké umělecké úrovně, např. Madona v hradčanské Loretě (č. kat. 44) nebo v Golčově Jeníkově (č. kat. 27), zatímco jiné jsou spíše lidovými projevy, např. Madona v Pyšelích (č. kat. 45).

6. 4. Montserratské Madony

Panna Marie Montserratská [65] je na rozdíl od ostatních zmíněných typů trůnící Madona. Tuto sochu podle legendy našli v roce 880 pastýři na Montserratu,³²⁰ kde byla uctívána zřejmě od poslední třetiny 12. století. Její původ je kladen do Jeruzaléma a za jejího tvůrce je považován sv. Lukáš nebo podle jiné verze legendy Nicodemo a sv. Lukáš ji měl v tom případě pouze polychromovat, protože byl malíř. Do Barcelony měla být přinesena v roce 50 sv. Petrem³²¹ nebo podle svatojakubské legendy sv. Jakubem Větším.³²² Ve skutečnosti pochází z poslední třetiny 12. století, ale Ježíšek a ruce Madony jsou z první poloviny 19. století polychromie a zlacení nejsou původní. Za napoleonských válek v roce 1811 přišli na Montserrat Francouzi a vypálili ho. Roku 1812 byla socha

³²⁰

[http://www.abadiamontserrat.net/\(S\(hd3skc45wi2j3p552ywmvw45\)\)/Espiritualitat/castella/santuari.aspx](http://www.abadiamontserrat.net/(S(hd3skc45wi2j3p552ywmvw45))/Espiritualitat/castella/santuari.aspx), vyhledáno 22. 6. 2011.

³²¹ Josep de C. Laplana Puy, *Nigra sum: iconografia de Santa Maria de Montserrat*, Barcelona 1995, s. 207-210.

³²² Štajnochr, Panna Maria (pozn. 16), s. 133-134.

poprvé restaurována a další restaurování proběhlo pravděpodobně kolem roku 1823 a tehdy byla nahrazena poškozená figura Ježíška novou, která sice zachovává původní kompozici, ale má jinou fyziognomii, a také byly doplněny ruce a provedena nová polychromie. Ikonograficky odpovídá Madoně v Majestátu nebo Trůnu moudrosti. Představuje trůnící Madonu se sedícím dítětem v klíně, která v pravé ruce drží sféru znamenající vládu nad světem a levou ruku má položenou na Ježíškově rameni. Ježíšek pravou rukou žehná a v levé ruce měl také sféru, ale nyní místo ní drží šišku (symbol plodnosti a věčného života). Ježíšek je znázorněn bosý, zatímco Madona je obutá a šlape na polštářek. Je zde prezentována jako královna a zároveň jako matka. Na hlavě má roušku a korunu. Nemá plášť, ale vnější roucho dosahující ke kotníkům s výstřihem ve tvaru V, který dovoluje vidět vnitřní roucho pod ním. Ježíšek je oděn stejným způsobem a také má na hlavě korunu.³²³

Její kopie se šířily zejména v barokní době v katolických zemích pod vládou Habsburků³²⁴ a k nám se tak dostávaly od druhé čtvrtiny 17. století.³²⁵ Tyto kopie se od svého prototypu liší především po slohové stránce, jelikož převádí originální románskou Madonu do barokního stylu. Všechny přitom zachovávají její ikonografický typ, tedy kompozici a charakteristické znaky originálu. Madona je vždy znázorněna frontálně sedící na trůnu s Ježíškem, který sedí v jejím klíně. Panna Maria levou rukou přidržuje Ježíška na rameni a v pravé ruce drží sféru, ze které obvykle vyrůstá lilie. Výjimkou je pouze emauzská socha (č. kat. 59), kde je ale atribut zřejmě pozdější. Ježíšek pravou rukou žehná a v levé drží také sféru či jablko zakončené křížkem. Všechny kopie mají nebo dříve měly korunky a většinou také svatozář, pouze v Doksech (č. kat. 56) a v Rajhradě (č. kat. 61) je Panna Maria bez svatozáře. V Doksech (č. kat. 56) jsou ale korunky kovové a emauzská socha (č. kat. 59) měla původně také korunu, která ale byla ukradena v 70. letech 20. století³²⁶ a zbyla tedy jen svatozář. Žádná z kopií pak nemá korunu stejného typu jako originál.

³²³ Laplana Puy (pozn. 321), s. 52, 220-222. – Francesc Xavier Altés i Aguiló, *La imatge de la Mare de Déu de Montserrat*, Barcelona 2005, s. 11-17.

³²⁴ Royt, *Schwarze Madonnen* (pozn. 4), s. 95-96.

³²⁵ Montserratští benediktýni přišli do Prahy v roce 1636. Štěpánek, *Španělská etapa* (pozn. 282), s. 125-151.

³²⁶ Šárka Radostová, <http://www.emauzy.cz/cz/mapa.php?id=5&h=1>, vyhledáno 16. 2. 2010.

Drobné rozdíly se projevují na oděvech. Zatímco na originální soše je Panna Maria oděna do dlouhé svrchní tuniky a vnitřního roucha, na kopiích jde spíše o svrchní plášť, pod kterým je vidět vnitřní roucho. Plášť někdy bývá přehozený přes její pravé koleno jako v Doksech (č. kat. 56) nebo v Rajhradě (č. kat. 61). Na Montserratu u Cizkrajova (č. kat. 58) má také přehozený plášť, který ale v tomto případě zcela zakrývá spodní roucho. U žádné z našich kopií se pak nevyskytuje výstřih ve tvaru V. Rouška Panny Marie je v některých případech dlouhá pod ramena, stejně jako je tomu na prototypu, a to v Doksech (č. kat. 56) a Rajhradě (č. kat. 61), a v ostatních případech je delší a splývá s pláštěm. U emauzské sochy (č. kat. 59) je plášť doplněk ale kamenná kopie (č. kat. 60), která se nachází také v Emauzích a o které lze předpokládat, že byla vytvořena podle ní, má také dlouhou dekorativně našasenou roušku splývající s pláštěm, který po stranách volně spadá dolů. Ježíšek je na všech kopiích oděn jen do jednoho roucha a je znázorněn bosý. Obě chodidla stejně jako u prototypu jsou ale vidět pouze na obou kopiích v Emauzích (č. kat. 59 a 60) a také na Montserratu u Cizkrajova (č. kat. 58), kde má ale navíc odhalenu levou nohu až nad koleno. U dokské (č. kat. 56) a rajhradské sochy (č. kat. 61) je potom vidět pouze pravé chodidlo, neboť se změnila poloha nohou. Panna Maria je vždy obutá, ale oproti originálu zpod roucha vyčuhuje jen levá bota a také nemá na žádné z kopií pod nohama polštářek. Na jednotlivých kopiích se liší také forma trůnu.

Barevnost polychromie je u kopií pokaždé jiná, snad protože většinou není původní stejně jako u originálu. Původní polychromie se pravděpodobně zachovala v Doksech (č. kat. 56) a v Rajhradě (č. kat. 61) a na těchto dvou sochách také najdeme podobné barevné kombinace. Dokská Madona má zlatou roušku a je oděná ve zlatém rouchu a v modrém plášti, Ježíšek pak má zlaté roucho. V Rajhradě má Panna Maria na hlavě stříbrnou roušku se zlatým lemováním a je oděná ve stříbrném rouchu, přes které má přehozený modrý plášť lemovaný zlatou krajkou. Ježíšek je také oděný ve stříbrném rouchu ale s přehozeným zlatým pláštěm. Obvyklé jsou tmavé inkarnáty, světlejší je pouze kopie na Montserratu u Cizkrajova (č. kat. 58), na které ale není původní polychromie.

Ikonograficky zajímavý je také obraz ve Vodňanech, na kterém je uprostřed Panna Maria Montserratská se stojícím Ježíškem v klíně, který pilkou rozřezává pohoří. Na pozadí je znázorněn Montserrat s kláštery a poustevnami a před Madonou klečí v černém

poutnickém oblečení Don Baltasar hrabě Marradas a buď jeho prasnovec Don Bartoloměj Marradas hrabě ze Salentu nebo jeho synovec Don Francisco. Madona i Ježíšek zde mají světlé inkarnáty,³²⁷ což je jediný známý případ u nás.

Změny jsou u devočních soch tedy spíše minimální a spočívají především v odlišném barokním podání a také jsou důsledkem pozdějších zásahů. Kopie samozřejmě nereprodukuje strnulost originálu a často oplývají rozevlátými draperiemi. Dokská socha (č. kat. 56) působí nejpokročileji a nejvíce se jí blíží pozdější kopie v Rajhradě (č. kat. 61).

7. Závěr

Za černou Madonu lze teoreticky považovat jakoukoliv Madonu s tmavším inkarnátem než je obvyklé, ale hlavními typy černých Madon jsou sochy středověkých trůnících a stojících Madon a jejich devoční kopie. Otázka, zda řadit mezi černé Madony také byzantské ikony nebo zda se jimi zabývat samostatně, by měla být předmětem rozsáhlejší diskuze a tato práce se na ni tudíž nesnaží nalézt odpověď. S Huynenovým názorem, že autentickými černými Madonami jsou pouze polychromované trůnící Madony z 11. až 13. století,³²⁸ se neztotožňuji. Vyjmutí Madon, které snad nebyly černé od počátku, by pak nedávalo smysl, jelikož se kolem nich již utvořila tradice, která je považuje za černé Madony, a byly také s tmavým inkarnátem dále rozšiřovány prostřednictvím devočních kopií.

Teorií o důvodech vzniku černých Madon je mnoho, přičemž nejpravděpodobnější se zdá být, že zobrazení Madon vycházela z ikonografie některých předkřesťanských bohůň zobrazovaných také s tmavou pletí. Černé Madony dal do souvislosti s těmito bohyněmi Jakob Grimm.³²⁹ Zůstává pak otázkou, od kdy byla černá pleť Madon interpretována na základě Písně písní, neboť v podání některých exegetů, počínaje sv. Ambrožem a sv. Jeronýmem, byla černá nevěsta ztotožněna s Pannou Marií.³³⁰ Stále ještě

³²⁷ Geršlová (pozn. 293), s. 159-164. Tento motiv, kdy Ježíšek rozřezává pilou pohoří, se běžně vyskytuje např. na grafikách a u nás se nachází také na reliéfu v Emauzích s datem uvedení Ferdinandem III.

³²⁸ Huynen (pozn. 2), s. 39.

³²⁹ Grimm (pozn. 22), s. 195.

³³⁰ Royt, Slovník (pozn. 45), s. 193, 197.

se také můžeme setkat s nejstarším vysvětlením pocházejícím od Charlese Rohaulta de Fleuryho,³³¹ že černé Madony jsou jen zobrazení, která časem ztmavla od dýmu svící, ale tuto teorii lze přijmout pouze v ojedinělých případech.

Nejstaršími černými Madonami v Čechách a na Moravě jsou dva středověké deskové obrazy Madona Brněnská (č. kat. 2) a Madona Březnická (č. kat. 3), a také soška Panny Marie Svatohorské (č. kat. 62). Běžně se u nás vyskytují také kopie Madony Brněnské a Madony Svatohorské. Mezi závěrem 16. a 18. století se pak u nás rozšířily také devoční kopie černých Madon, především Madony Loretské a s menší intenzitou také Madony Einsiedelské, Altöttinské a Montserratské. Příliv těchto devočních kopií byl ale největší v pobělohorském období. Černým Madonám se dostávalo hluboké úcty věřících a většina z nich souvisí s tradicí poutí.

Tato bakalářská práce zaměřená na problematiku černých Madon v Čechách a na Moravě si kladla za cíl především zmapování podstatné části těchto Madon a jejich katalogizaci. Domnívám se, že výsledný katalog čítající šedesát čtyři položek může být prvním krokem k budoucí úplné katalogizaci černých Madon u nás. Předkládaná práce se také pokouší o nastínění témat jako šíření černých Madon, četnosti jejich výskytu v Čechách a na Moravě a jejich časového zařazení. Zvláštní pozornost je věnována devočním kopiím černých Madon z období od 16. do konce 18. století a práce pojednává také o jejich ikonografii. Shrnuty byly také teorie o vzniku černých Madon, kterými by ale bylo vhodné se nadále zabývat. Doufám, že má práce povede ke zvýšení zájmu o černé Madony, a osobně bych se samozřejmě tomuto tématu ráda věnovala i v budoucnu.

³³¹ Scheer (pozn. 1).

8. Katalog černých Madon

1. ČERNÁ MATKA BOŽÍ, PRAHA

Socha Černé Matky Boží. 17. století. Lipové dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 157 cm. Mladší korunky a jablko. GHMP, v kapli Trojského zámku (původní umístění na nároží Domu U Černé Matky Boží).

Socha Madony byla umístěna za kovovou mříží na domě v Celetné ulici v Praze jako domovní znamení. Podobná gotická socha byla na tomto místě snad již v poslední čtvrtině 15. století. Kolem roku 1844 se domu podle sochy začalo říkat U Černé Matky Boží. Když byl dům v roce 1911 nahrazen novým, vyprojektovaným arch. Josefem Gočárem, byla na něj Madona přenesena. Socha byla v letech 2000-2002 restaurována Pavlínou Hradeckou a poté umístěna v kapli Domu U Kamenného zvonu. Dnes je součástí expozice Trojského zámku. Na původní místo byla v roce 2000 osazena její nově vytvořená kopie. Socha znázorňuje stojící Madonu s Ježíškem, jejíž tělo má tvar pětibokého komolého hranolu a napodobuje textilní šaty, do kterých jsou oblékány milostné sochy. Na šatech jsou zbytky modré polychromie a jsou bohatě zdobeny vyřezávanými zlacenými akanty. Zadní část sochy je vydlabaná. Panna Maria je prostovlasá, vlasy zkadeřené kolem obličeje jí spadávají na ramena a byly vyřezány zvlášť, stejně jako vlasy Ježíška. Panna Maria i Ježíšek mají červenohnědý inkarnát, který byl přetřen tmavší hnědočernou vrstvou, modré oči, načervenalé rty, výrazný nos a vysoké čelo. Na hlavě mají vyřezávané korunky poseté řezanými drahokamy. Panna Maria hledí před sebe a Ježíšek mírně doprava. Ježíšek pravou rukou žehná a v levé ruce drží říšské jablko s křížkem. Tato Černá Matka Boží tedy ikonograficky odpovídá Loretánským Madonám.

Literatura a prameny:

Štech 1955, s. 40; Čarek 1981, s. 34-35; UPP, s. 385; RZ 2002; Petráňová 2008, s. 110; Thomová – Antonín 2009, s. 10.

2. MADONA BRNĚNSKÁ

Ikona Madony Svatotomské (Brněnské). Snad 12. nebo 13. století. Olejovo-pryskyřičná tempera na dřevěné desce (dvě prkna lipová, jedno z topolu). 86 x 50 cm (původně asi 90 x 60 cm). Kostel Nanebevzetí Panny Marie Staré Brno (z kostela sv. Tomáše).

Podle tradice ikonu namaloval sv. Lukáš a sv. Helena ji přivezla do Cařihradu ze své pouti do Svaté země. Ve 4. století se dostala do Milána, když byla darována biskupu Eustorgiovi. Odsud ji roku 1162 přivezl český král Vladislav II. jako válečnou kořist. Roku 1356 ikonu věnoval Karel IV. pro klášter augustiniánů v Brně svému bratru Janovi, markraběti moravskému, který pro ni vystavěl zvláštní kapli. V roce 1736 byla slavnostně korunována kardinálem Wolfgangem Hannibalem Schrattenbachem. K této příležitosti byl také pořízen nový oltář, který vytvořili sochař O. Schweigl a malíř J. Rotter a stříbrný tabernákl zhotovil augsburský zlatník J. G. Herkommer. Když byl klášter zrušen a augustiniáni se přestěhovali do bývalého kláštera cisterciáček na Starém Brně, byla ikona roku 1783 přemístěna do zdejšího kostela Nanebevzetí Panny Marie. Dnes je originál uschován a na oltáři je umístěna kopie z poloviny 20. století. Původ ikony není znám. Uvažovalo se, že jde o konstantinopolskou ikonu z 12. století, někteří autoři ale uvádějí, že pochází ze 13. století. Podle Bartlové jde pravděpodobně o fragment italsko-byzantského obrazu typu Hogedetrie, který byl doplněn snad ve 14. století, přičemž původní je pouze pravá třetina obrazu s figurou Ježíška na prkně z topolového dřeva a malba na zbylých dvou lipových prknech je pozdější rekonstrukcí poškozeného obrazu. Bartlová také zmiňuje, že měkká modelace a některé rysy, jako např. poměrně velký nos, by mohly naznačovat příslušnost malby do okruhu mistra Theodorika. Madona byla dvakrát přemalována a poškozené pozadí bylo překryto pozlacenou stříbrnou deskou, takže malba byla téměř zakrytá. Na obraze byly také hřebíky připevněny milodary. Poškozené okraje byly ořezány a ve dřevě byla také trhlina vedoucí od spodního okraje směrem ke středu obrazu. Madona byla ztmavlá sekundárními nánosy a z původního zlaceného pozadí s bohatým vyřezaným ornamentem nezbylo téměř nic. Přemalby sejmula při restaurování v roce 1946 Hedvika Böhmová, která také znovu pozlatila pozadí. Na mnoha kopiích je vidět stav ikony před tímto restaurováním. V desce byla relikvie závoje Panny Marie potřísněného Kristovou

krví. Panna Maria je na obraze znázorněna v polopostavě natočená ze tří čtvrtin. Pravou ruku si drží na prsou a na levé ruce nese Ježíška. Hledí mírně doleva, na hlavě má maforion a je oděná v plášti sepnutém sponou. Pod krkem má kosočtvercový relikviář, který se dříve nacházel u srdce Ježíška. Ježíšek je znázorněn z profilu a hledí vpravo ven z obrazu. V levé ruce drží svitek ne knihu, jak se ukázalo při restaurování, a dvěma prsty pravé ruky žehná. Nahoře v rozích jsou řecká písmena, nalevo MP (Méter = matka) a vpravo Θυ (Theou = Boží).

Literatura:

Mathon 1884, s. 491-492; Eichler 1887, s. 211-257; Böhmová 1958, s. 175-180; Kořán – Jakubowski 1976, s. 218-246; Stejskal 1978, s. 94; Kořán 1979, s. 119-136; Kořán 1989, s. 193-217; Černý 2005, s. 69-71; Bartlová 2009, s. 5-25.

3. MADONA BŘEZNICKÁ, PRAHA

Madona Březnická. 1396. Tempera a zlacení na lipovém dřevě potaženém Iněným plátnem a pergamenem. 41,5 x 29,5 cm. Biskupství českobudějovické, zapůjčeno do Národní galerie v Praze.

Madona Březnická, umístěná původně v zámecké kapli v Březnici, se do Národní galerie dostala poprvé roku 1945. V roce 1990 byla restituována a umístěna ve farním kostele sv. Ignáce v Březnici, dnes je v Národní galerii jako zápůjčka. V roce 1948 byla restaurována Karlem Veselým. Obraz vznikl roku 1396 pro Václava IV., což je doloženo nápisem na zadní straně desky „*Hec imago gloriosae virginis Mariae depicta est procurante serenissimo principe et domino, domino Wenceslav, Romanorum et Bohemiae illustrissimo rege, ad similitudinem imaginis quem habetur in Rudnicz quam S. Lucas propria manu depinxit. Anno domini MCCCCLXXX sexto*“ (transkripce a emendace Antonína Matějčka a Josefa Myslivce). Deska je na okrajích lehce zvednutá, jak je to běžné na východních ikonách, což znamená, že neměla být vsazena do dalšího celku. Madona Březnická se odlišuje od jiných vyobrazení Madon vzniklých kolem roku 1400. To může být způsobeno, tím že se jedná o kopii svatolukášské ikony Madony roudnické (tato ikona dnes neznámá, byla zřejmě roku 1333 věnovaná klášteru v Roudnici Janem z Dražic). Madona je ze tří čtvrtin obrácená na diváka a na rukou drží Ježíška, který pravou rukou žehná. Vlasy jí zakrývá maforion a barva

jejího inkarnátu je tmavá až černá, stejně je tomu i u Ježíška. Inkarnáty jsou modelovány světlem, jinak je obraz plošný. Od východních ikon se obraz liší rozvilinami rytými ve zlatém pozadí, prstenem na Mariině pravé ruce a nápisem v její svatozáři „*nigra sum sed formosa filie ie[rusalem]*“ (Matějček a Myslivec). Tento verš z Písně písní umožňuje spolu s prstenem na její pravé ruce mystickou interpretaci Panny Marie jako nevěsty Krista, která je chápána jako symbol církve. Madona Březnická je nejstarším zobrazením, na kterém se objevuje tento verš spolu s černým inkarnátem. Bartlová upozorňuje na možnou spojitost černé barvy Madony s alchymií.

Literatura:

Matějček – Myslivec 1934-1935, s. 1-24; Myslivec 1970, s. 333-351; Kořán – Jakubowski 1976, s. 218-246; Bartlová 1995, s. 96; Bartlová 1996, s. 28-31; Fajt 2006, s. 78; Černý 2006, s. 30; Bartlová 2007, s. 195-210.

4. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, BOHNICE

Soška Panny Marie Altöttinské. Asi 16. století. Lipové dřevo, polychromované. 66 cm. Farní chrám sv. Petra a Pavla v Bohnicích.

Panna Maria stojí na zřejmě na osmibokém podstavci, na pravé ruce má samostatně sedícího Ježíška a v levé ruce drží žezlo. Hlavu má zahalenou rouškou, zpod které po stranách vykukují prameny vlasů. Madona je oděná v dlouhém rouchu, přes které má rozevřený plášť přichycený pod rukama. Zpod roucha jí vyčuhují boty. Ježíšek sedí s pokrčenýma nohama a je zobrazen z profilu. Oblečený je do dlouhého roucha. Má zdvižené ruce a v pravé drží jablko. Panna Maria hledí před sebe a Ježíšek doleva. Oba mají na hlavě kovové korunky.

Literatura:

Podlaha 1901a, s. 2; Hlobil 1991, s. 537–539; Remešová 2008, s. 28.

5. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, ČESKÝ KRUMLOV

Soška Panny Marie Altöttinské. 1. polovina 17. století. Dřevo, polychromované. 67 cm. Zámek Český Krumlov.

Soška Panny Marie Altöttinské je umístěna do přenosného domácího oltáříku, což zřejmě souviselo s barokní úctou. Oltářík je barokní kopií pozdně gotického dřevěného křídlového oltáře v Altöttingu. Nachází se v soukromé kapli barokního apartmá na zámku Český Krumlov a byl pořízen za kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu. Na oltáříku jsou malby mariánského cyklu (v nástavci Panna Maria Ochránitelka s vladaři a církevními hodnostáři, na křídlech Zvěstování, Navštívení, Narození Páně a Obětování Páně) a po stranách Madony jsou namalovaní andělé s planoucí svící a palmovou ratolestí, kteří nahrazují sochy sv. Kateřiny a sv. Markéty z oltáře v Altöttingu. Panna Maria je zobrazena stojící se sedícím Ježíškem na pravé ruce a v levé ruce drží žezlo. Na hlavě zahalené rouškou, pod kterou jsou vidět kadeře vlasů, má korunu. Má lehce nakloněnou hlavu a hledí mírně doprava. Ježíšek je znázorněn z profilu, hledí doleva a v pravé ruce drží jablko. Soška je oděná do bílého vyšívávaného textilního šatu.

Literatura:

Prokopová 2008, s. 167-182.

6. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, HRUBÝ ROHOZEC

Soška Panny Marie Altöttinské. Dřevo, polychromované. Asi 17. století. 54 cm. Neznámo kde (předtím na zámku Hrubý Rohozec, kaple Nejsvětější Trojice).

Tato kopie Panny Marie Altöttinské bývala umístěna v zámecké kapli v Hrubém Rohozci, odkud ale zmizela neznámo kam nejpozději před rokem 1953. Stojící Panna Maria se samostatně sedícím Ježíškem na pravé ruce hleděla mírně doleva. Na hlavě měla šedý závoj a korunu a byla oděna v červeném rouchu, přes které měla bílý našasený plášť se zlatou obrubou a modrým podkladem. Ježíšek byl zobrazen z profilu, hleděl doleva a byl oděn v dlouhém červeném rouchu.

Literatura:

Šimák 1909, s. 116; Hlobil 1991, s. 537-539.

7. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, JÁCHYMOV

Soška Panny Marie Altöttinské. 2. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 50 cm. Kaplička Panny Marie Altöttinské v Jáchymově na Novém městě.

Soška stojí ve výklenku na oltáři v kapličce Panny Marie Altöttinské a je obklopená dvěma andílky. Panna Maria je znázorněná stojící s Ježíškem na pravé ruce. Na hlavě má korunu a našasenou roušku, zpod níž na stranách vylézají stočené prameny vlasů. Hlava Madony je mírně nakloněná doprava k Ježíškovi, ten je znázorněn z profilu a hledí doleva směrem k Panně Marii. Soška je oděná v textilním vyšivaném šatu, přes který není vidět její utváření.

Literatura:

Nepublikováno

8. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, NOVÁ VČELNICE

Soška Panny Marie Altöttinské. Před 1662. Lipové dřevo, polychromované. 75 cm. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové Včelnici.

Kaple Panny Marie Altöttinské byla vybudována poblíž Včelnice na místě nazvaném Nový Oetting. Dala ji postavit hraběnka Hypolita Paradis de la Saga, poté co vykonala pouť do Altöttingu jako poděkování za své záchránění před utonutím. Do této kaple roku 1662 přenesla kopii zázračné sošky Panny Marie Altöttinské vytvořenou pravděpodobně přímo v Altöttingu. Roku 1786 se z kaple stala sakristie nově postaveného kostela Nanebevzetí Panny Marie, ve kterém byla soška umístěna na hlavní oltář a později do lodi kostela. Frontálně stojící Madona s Ježíškem na pravé ruce má na hlavě korunu a našasenou roušku, zpod níž na stranách vylézají stočené prameny vlasů. Oděná je v dlouhém červeném rouchu se zlatými lemy a svislými záhyby draperie, přes které má modrý rozevřený plášť se zlatými lemy sepnutý zlatou zdobnou sponou. Plášť má přichycený pod rukama, čímž se vytvářejí dekorativní dolů spadávající záhyby draperie. Panna Maria stojí na podstavci, v levé ruce drží žezlo a na pravé má samostatně sedícího Ježíška. Ježíšek je

natočen z profilu a je oděn do dlouhého červeného roucha se zlatými lemy, které je dole bohatě našasené. V pravé pokrčené ruce drží jablko a levou má nataženou před sebe. Má kudrnatou hlavu a na ní nasazenou korunku. Původní vzhled Madony byl degradován při posledním restaurování.

Literatura:

Schaller XIV., s. 120; Soukup 1903, s. 122; Košnář 1903, s. 393-396; *UPČ II.*, s. 484; Hlobil 1991, s. 537-539; *Nová Včelnice* 1991; Štajnochr 2000, s. 173; Černý 2005, s. 250; Černý 2006, s. 146-148; Koutecká 2010, s. 27; <http://www.vcelnice.cz> 16. 11. 2010.

9. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, NOVÁ VČELNICE

Socha Panny Marie Altöttinské. 1701. Kámen. Cca 100 cm. Nová Včelnice.

Mariánský sloup, na jehož vrcholu se nachází kopie Panny Marie Altöttinské, byl postaven v roce 1701 na paměť vítězství nad morem. Stojící Panna Maria má na hlavě korunu s liliovými výběžky a našasenou roušku, zpod které vyčnívají stočené prameny vlasů. Je oděná v dlouhém rouchu se svisle traktovanou draperií, přes které má rozevřený plášť sepnutý sponou a přichycený pod rukama. Na pravé ruce má sedícího Ježíška oděného v dlouhém našaseném rouchu, který drží v pravé ruce jablko.

Literatura a prameny:

Soukup 1903, s. 123; Černý 2006, s. 146-148; <http://www.vcelnice.cz> 16. 11. 2010.

10. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, PROSTĚJOV

Soška Panny Marie Altöttinské. Barokní kopie. Lipové dřevo, sejmuta polychromie. 75 cm. Barokní koruna. Ježíškovi chybí pravá ruka a Panně Marii prostřední prst na levé ruce. Prostějovský soukromý majetek.

Stojící Madona má hlavu lehce nakloněnou a hledí na Ježíška na své pravé ruce. Prameny jejích vlasů jsou zkadeřené kolem obličeje a částečně překryté našasenou rouškou. Na hlavě má korunu s liliovými výběžky. Oděná je v dlouhém rouchu se svislými záhyby a v kratším rozevřeném plášti sepnutém sponou. Plášť, který je přichycen pod jejíma rukama se záhyby splývajícími volně dolů, je v tomto případě méně rozvinut do prostoru. Ježíšek

samostatně sedící na její pravé ruce je znázorněn z profilu a hledí vlevo. Má kudrnaté vlasy, je oděn v dlouhém rouchu, levou ruku s rozevřenou dlaní má ohnutou v lokti a pravá chybí. Obličej a ruce obou mají jemnou modelaci a tělo Madony má mírně naznačené prohnutí.

Literatura:

Mathon 1931, s. 11-12; Opitz 1935, s. 24; Hlobil 1991, s. 537-539.

11. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, SVÉMYSLICE

Soška Panny Marie. Konec 16. století. Lipové dřevo, nepůvodní polychromie. 65 cm. Arcibiskupství pražské (z farního kostela sv. Prokopa ve Svémyslicích).

Stojící Panna Maria se samostatně sedícím Ježíškem na pravé ruce a žezlem v levé ruce, ve které Hlobil rozpoznal kopii Panny Marie Altöttinské. Madona má na hlavě nařasenou roušku, ze které po stranách vylézají kadeře vlasů, a řezanou samostatnou korunu zakončenou liliovými výběžky. Oděná je do dlouhého dole nařaseného roucha, ze kterého jí vyčuhuje špička levé boty. Přes roucho má dlouhý rozevřený plášť sepnutý ozdobnou sponou. Plášť přichycený pod jejíma rukama spadává dolů v dekorativních záhybech. Panna Maria hledí před sebe, hlavu má lehce nakloněnou doprava a tělo mírně prohnuté. Stojí na osmibokém podstavci a její pravá noha, nad kterou drží Ježíška, je uvolněná. Ježíšek je znázorněn z profilu, má kudrnatou hlavu a samostatně vyřezanou korunku. Je oděn v dlouhém dole nařaseném rouchu, pravou rukou žehná a v levé natažené ruce drží říšské jablko zakončené křížkem.

Literatura:

Podlaha 1901a, s. 301; *UPČ III.*, s. 479; Hlobil 1991, s. 537-539.

12. PANNA MARIA ALTÖTTINSKÁ, VELKÉ LOSINY

Soška Panny Marie Altöttinské. 15. století? Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 62 cm. Zámecká kaple ve Velkých Losinách.

Podle údaje na inventární kartě Madona pochází snad z 15. století. Hlobil pak uvádí, že by soška mohla souviset s přestupem Žerotínů ke katolictví. Stojící Panna Maria má na pravé ruce samostatně sedícího Ježíška a v levé ruce žezlo. Její hlava je mírně natočená doprava a hledí směrem k Ježíškovi. Na hlavě má našasenou roušku, pod kterou jsou vidět vlasy zkadeřené kolem obličeje, a výstupek na nasazení koruny. Je oděna v dlouhém červeném rouchu se svislými záhyby draperie, zpod kterého vykukují špičky bot. Přes roucho má rozevřený bílý plášť se zlatým lemováním a modrým rubem sepnutý zdobnou sponou. Plášť je přichycený pod jejíma rukama a jeho dekorativně uspořádané záhyby spadávají dolů. Ježíšek, který je natočený ze tří čtvrtin a hledí doleva, má kudrnaté vlasy. Je oděn v dlouhém červeném rouchu a v pravé ruce drží jablko. Křížek, který je vidět na fotografii v jeho levé ruce není původní. Panna Maria i Ježíšek mají výrazně řezané rysy v obličeji.

Literatura:

Inventární karta; Hlobil 1991, s. 537-539.

13. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, ČESKÝ KRUMLOV

Socha Panny Marie Einsiedelské. Polovina 17. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Bývalý minoritský klášter dnes křižovníků s červenou hvězdou v Českém Krumlově.

Kopie Panny Marie Einsiedelské se nachází v bývalém minoritském klášteře v Českém Krumlově, v kapli Panny Marie Einsiedelské, která byla založena v roce 1686 Marií Ernestinou z Eggenbergu. Madona je znázorněna stojící s nakročenou pravou nohou. Je prostovlasá a prameny vlasů zvlněné kolem obličeje jí spadávají na ramena. Panna Maria je oděna v dlouhém červeném rouchu se zlatým vzorem a ve zlatém plášti sepnutém sponou. Roucho je přepásané a má svisle uspořádanou draperii, dole je našasené a vyčuhují zpod něj boty. Madona v pravé ruce drží žezlo a na levé ruce sedícího Ježíška. Ježíšek má na sobě plenu. Obě ruce má pozdvižené před sebe a v levé drží ptáčka. Oba mají tmavé inkarnáty a na hlavě korunky.

Literatura:

UPČ I., s. 227; Štajnochr 2000, s. 170; Černý 2006, s. 40; Prokopová 2008, s. 181.

14. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, HRUBÝ ROHOZEC

Socha černé Madony s Ježíškem. 2. třetina 18. století. Dřevo, polychromované. 108 cm. Zámek Hrubý Rohozec, kaple Nejsvětější Trojice (neznámý původ).

Frontálně stojící Panna Maria s Ježíškem je prostovlasá a zvlněné vlasy jí spadávají na ramena. Oděna je v dlouhém přepásaném rouchu se svislou draperií dole našasenou, zpod níž vyčuhuje pravá bota. Roucho má červenohnědou barvu, zlaté lemy a zlatý květinový vzor. Na levé ruce má Ježíška oděného v bílé pleně a v pravé ruce drží žezlo. Ježíšek sedí natočený ze tří čtvrtin a má zvednuté ruce. Panna Maria hledí před sebe a Ježíšek doprava. Oba mají tmavé inkarnáty. Socha působí dost strnule. Pravděpodobně se jedná o kopii Panny Marie Einsiedelské, která se na zámek dostala z nějakého sovu po druhé světové válce.

Literatura a prameny:

Nepublikováno; karta základní evidence.

15. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, KOMOŘANY

Socha Panny Marie Einsiedelské. Asi 2. třetina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Neznámo kde (původně kostel sv. Barbory v Komořanech, neznámý původ).

Socha Panny Marie Einsiedelské neznámého původu byla umístěná v kostele sv. Barbory v Komořanech, odkud byla v 90. letech ukradena. Stojící Panna Maria nese na levé ruce Ježíška a v pravé ruce drží žezlo. Je prostovlasá s dlouhými vlasy spadávajícími na ramena a korunou na hlavě. Oděná je v dlouhém přepásaném rouchu se svislou draperií. Socha má naznačený kontrapost a tím je mírně rozpořybovaná. Ježíšek je znázorněn sedící se zkříženými nohama, pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží říšské jablko. Je oděn v pleně a na hlavě má také korunku.

Literatura:

Štajnochr 2000, s. 170; Štajnochr 2003, s. 178-188.

16. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, LOVOSICE

Socha Panny Marie Einsiedelnské. 1773. Dřevo, polychromované. Cca 70 cm. Kostel sv. Václava v Lovosicích (původně z kaple Panny Marie Einsiedelnské).

Plenárová kaple Panny Marie Einsiedelnské byla postavena jako memorální kaple za duši rakouského generála Radicattiho, který padl v bitvě u Lovosic v roce 1756. Socha Panny Marie Einsiedelnské z ní byla přenesena do sakristie místního kostela sv. Václava. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé ruce je umístěna v oblačné aureole. Panna Maria je prostovlasá, prameny vlasů jí spadávají na ramena a na hlavě má korunu. Její pravá ruka je natažená ale nedrží charakteristické žezlo a na levé ruce má sedícího Ježíška. Madona je oděná v dlouhém zlatém rouchu, které je přepásané a dekorativně našasené. Pravou nohu má nakročenou a zpod roucha jí vyčnívá pravá bota. Ježíšek je vysoko posazený a ze tří čtvrtin natočený. Má kudrnatou hlavu, na které má korunku, pravou pozdviženou rukou žehná a levou má nataženou před sebe. Sedí s překříženými nohama a je oděný v modré pleně. Proti jiným Einsiedelnským Madonám mají Panna Maria i Ježíšek světlý inkarnát. Socha je také více rozpothybovaná, protože kontrapost je výraznější a draperie roucha dynamičtější.

Literatura:

Štajnochr 2000, s. 170; Štajnochr 2003, s. 178-188.

17. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, OSTROV NAD OHŘÍ

Socha Panny Marie Einsiedelnské. 1709. Lipové dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 120 cm. Chybí pravá ruka Panny Marie, obě ruce Ježíška a jeho levé chodidlo. Město Ostrov, zapůjčeno DK Ostrov, Klášterní areál v Ostrově.

Kaple Panny Marie Einsiedelnské v Ostrově byla postavena markraběnkou Sibyllou Augustou Bádenskou, která často navštěvovala poutní místo Einsiedeln. Z vděčnosti za to, že zde v roce 1708 její syn Ludwig Georg začal mluvit, dala markraběnka roku 1709 postavit v Ostrově nápodobu Einsiedelnské kaple, která byla vysvěcena 8. září 1710. Kopii milostné sochy Panny Marie Einsiedelnské daroval markraběnce opat benediktinského kláštera v Einsiedeln Maurus v roce 1709. Tato socha byla nejprve postavena na oltář v

Einsiedeln a poté umístěna v oblačné aureole v ostrovské kapli, kde se dnes nachází její volná novodobá kopie. Původní Madona byla dočasně uložena ve sklepech na faře v Rybářích, poté v depozitáři Galerie umění Karlovy Vary a dnes je součástí expozice v Klášterním areálu v Ostrově. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé ruce má nakročenou pravou nohu. Je oděná v dlouhém hnědočerveném rouchu se zlatým dekorativním vzorem, které má spadávající dole našasenou draperii a je vysoko přepásané. Panna Maria je prostovlasá, dlouhé vlasy jí spadávají na ramena a prameny kolem obličeje má spletené. Ježíšek sedí s překříženýma nohama a je oděn do bílé pleny. Na hlavě má korunu, kterou měla Panna Maria pravděpodobně dříve také. Oba hledí před sebe a mají typické tmavé inkarnáty. Socha byla několikrát restaurována. V letech 1992-1994 ji restaurovali ak. malíři Alena a Petr Bergerovi. Při jejich restaurátorském průzkumu bylo zjištěno, že polychromie byla několikrát přemalována a nebylo možné určit, zda je některá z vrstev původní. Pod tmavohnědou vrstvou v inkarnátech byla nalezena možná původní tmavorůžová vrstva, která byla odkryta. Na rouchu byla zachována poslední souvislejší vrstva zřejmě z konce 19. století a provedena její retuš. Také byla připevněna levá ruka Madony. V roce 2006 musel být proveden záchranný restaurátorský zásah PhDr. Janem Reinerem a ak. mal. Zdenkou Reinerovou, protože socha byla ve špatném stavu, většina polychromie byla oddělená a částečně napadená plísní. Přitom bylo vysušeno dřevo a celoplošně upevněna polychromie s osazením odpadlých částí, předchozí neadekvátní retuše nebyly revidovány.

Literatura a prameny:

UPČ II., s. 560; SHP 1991, s. 54-60; RZ 1994; Štajnochr 2000, s. 170; Zeman 2001, s. 102-132; RZ 2006; <http://www.historickyostrov.cz> 10. 9. 2010.

18. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, RADÍČ

Socha Panny Marie Einsiedelnské. Kolem 1680. Dřevo, polychromované. 115 cm. Neznámo kde (původně z kaple Panny Marie Einsiedelnské v Radíči).

Kapli Panny Marie Einsiedelnské v Radíči (v literatuře bývá někdy označována za Loretánskou) dal postavit v roce 1680 hrabě Karel Leopold Hönigk. V josefínské době byla kaple nově zasvěcena Navštívení Panny Marie a socha Panny Marie Einsiedelnské byla

přemístěna z hlavního oltáře na konzolu v severovýchodním rohu lodi. Podle Černého ale socha připlavala do Radíče až při povodni v roce 1757. V roce 1903 pak byla odvezena Emanuelem Kallbergem na Konopiště arcivévodovi Ferdinandovi d'Este, který ji roku 1908 daroval do Chlumu u Třeboně. V roce 1929 byla socha vrácena zpět do Radíče, odkud byla v roce 1999 ukradena a dnes je neznámo kde. Stojící socha Panny Marie Einsiedelské je na dochované fotografii oděná v dlouhém textilním šatu, který zakrývá utváření sochy. Madona má na hlavě korunku, na levé ruce drží Ježíška a v pravé natažené ruce žezlo. Panna Maria i Ježíšek mají tmavou barvu inkarnátu.

Literatura:

Podlaha 1912a, s. 15-16; Radovi 1990, s. 54-62; Štajnochr 2000, s. 170; Bukovský 2000, s. 148; Radová-Štiková 2001, s. 160; Štajnochr 2003, s. 178-188; Černý 2006, s. 84; Černý 2009, s. 63-64.

19. PANNA MARIA EINSIEDELSKÁ, RAJHRAD

Soška Panny Marie Einsiedelské. Před 1732. Dřevo, polychromované. Cca 50 cm. Na podstavci nápis EFFIGI:THAUMA EIN:SIDLENSIS. Benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě.

Soška Panny Marie Einsiedelské je jednou ze čtyř reprezentujících čtyři benediktinské kláštery, které pořídil v roce 1732 probošt P. Antonín Firmus na boční oltáře – na oltář sv. Jana Nepomuckého Pannu Marii Montserratskou (č. kat. 61), na oltář sv. Barbory Pannu Marii Ettalskou, na oltář sv. Gertrudy Pannu Marii Mariacellskou a na oltář sv. Ondřeje Pannu Marii Einsiedelskou. Stojící Panna Maria Einsiedelská s Ježíškem na levé ruce má nakročenou pravou nohu. Je oděná v dlouhém přepásaném červeném rouchu se zlatým vzorem, které má svisle uspořádanou draperii a je dole našasené. Je prostovlasá a dlouhé vlasy jí spadávají na ramena. Madona má pravou ruku nataženou před sebe a na levé ruce sedícího Ježíška oděného ve zlaté pleně. Ježíšek má překřížené nohy, pravou pozdviženou rukou žehná a levou má nataženou před sebe. Panna Maria hledí před sebe a Ježíšek doprava. Oba mají tmavé inkarnáty a na hlavě korunky.

Literatura:

Mathon 1884, s. 502; Pokorný 1925, s. 28-29; Royt 1993, s. 71; Royt 1996, s. 21-25; Štajnochr 2000, s. 171; Štajnochr 2003, s. 178-188; Kroupa 2006, s. 15.

20. PANNA MARIA EINSIEDELNSKÁ, REJŠTEJN

Soška Panny Marie Einsiedelnské. 15. století? Dřevo, polychromované. 70 cm. Kostel sv. Bartoloměje v Rejštejně.

Stojící Madona, kterou Černý určil jako kopii Panny Marie Einsiedelnské, drží na levé ruce nahého Ježíška a v pravé natažené ruce žezlo. Je prostovlasá s korunou na hlavě a oděná v dlouhém hnědém rouchu se zlatým vzorem. Panna Maria má pravou nohu nakročenou a pokrčenou v kolenu. Ježíšek sedí s překříženýma nohama, pravou ruku má pozdviženou, levou nataženou před sebe a na hlavě má trnovou korunu. Panna Maria má hlavu nakloněnou mírně doleva a hledí před sebe, Ježíšek vzhlíží nahoru. Oba mají světlé inkarnáty.

Literatura:

Hostaš – Vaněk 1900, s. 101; Černý 2006, s. 101.

21. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, BOR U TACHOVA

Socha Panny Marie Loretánské. Před 1685. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 142 cm. Nově vyřezané korunky v barokním stylu a říšské jablko. Loreta v Boru.

Loreta v Boru byla založena Isabellou Marií hraběnkou z Götzu v roce 1685. Socha Madony je původem z Itálie a hraběnka ji pravděpodobně přivezla z Ankony. Po určitou dobu byla Panna Maria kvůli špatnému stavu Lorety umístěna do farního kostela sv. Mikuláše a po rekonstrukci Lorety nedávno vrácena zpět. Stojící Panna Maria, která drží stojícího Ježíška, je obdobný typ jako Loretánská Madona v hradčanské Loretě (č. kat. 44) nebo Madona v Mimoni (č. kat. 39). Na hlavě má roušku, pod kterou jsou vidět dlouhé vlnité vlasy, a je oděná v dlouhém červeném přepásaném rouchu se zlatým lemem dole našaseném. Zpod roucha jí vyčnívají špičaté boty a stojí na obdélné destičce. Má

přehozený šedomodrý plášť se zlatým ornamentem na lemu. Ježíšek stojí na lemu jejího pláště, je bosý, Panna Maria se pravou rukou dotýká jeho nakročené pravé nohy a levou rukou ho přidržuje. Ježíšek je oděn v dlouhém šedomodrém rouchu se zlatým lemem s přehozeným pláštěm stejné barvy. Pozdviženou pravicí žehná a v levé ruce drží říšské jablko. Socha zřejmě nemá původní polychromii, podle pramenů okrasné práce na ní vytvořil nebo opravil Freundl z Nového Sedliště. Hamperl uvádí, že kdysi měla pravé vlasy a vyšívaný šat. Madona byla restaurovaná v roce 1992 ak. mal. Miloslavem Blahoutem.

Literatura a prameny:

Máca 1991, s. 38; *UPČ I.*, s. 102-3; *RZ* 1992; Hamperl 1993; Koutecká 2010, s. 54.

22. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, BOSKOVICE

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1670. Dřevo, polychromované. Cca 80 cm. Kostel sv. Jakuba v Boskovicích.

Loretánskou kapli přistavěnou ke kostelu sv. Jakuba v Boskovicích založil v roce 1670 Jan Bohuš Morkovský ze Zástřizl. Madona se původně nacházela v této kapli a pravděpodobně zde stávala na samostatném oltáři, který zanikl. Později byla přenesena do levé boční lodi kostela, kde je umístěna v nice obklopená dvěma andílkami. Panna Maria je prostovlasá a má dlouhé vlnité vlasy spadávající na ramena. Ježíšek po její levé straně je oděný do červeného roucha, pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Má kudrnatou hlavu a stejně jako Panna Marie korunku na hlavě. Spodní část sochy napodobuje textilní šat obdobně jako např. u Madon v Žamberku (č. kat. 55), Jihlavě (č. kat. 31) a Malém Boru (č. kat. 35). Šat je červený a černý, posetý zlatými květy a zdobený zlacenou krajkou a šňůrami perel. Po stranách zpoza něj lehce vyčuhuje zlatý plášť.

Literatura:

Bukovský 2000, s. 78-79, 131.

23. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, BRNO

Socha Panny Marie Loretánské. Před 1719. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Janů v Brně, v Loretě.

Loretánskou kapli u kostela sv. Janů založil v letech 1716-19 kvardián minoritského kláštera P. Barnabáš Freisler. Kopie Panny Marie Loretánské byla zhotovená v italském Loretu a 30. dubna 1719 instalovaná do brněnské Lorety. Panna Maria má na hlavě řezanou korunku a roušku, pod kterou jsou vidět vlasy. Je oděná v dlouhém přepásaném žlutém rouchu, zpod kterého vyčnívají boty. Přes roucho má přehozený modrý plášť s červeným rubem, který přidržuje pravou rukou. Ježíšek je znázorněn stojící na cípu jejího pláště a Panna Maria ho ze strany přidržuje levou rukou. Je oděn ve žlutém rouchu s přehozeným modrým pláštěm, pravou rukou žehná a v levé drží jablko. Madona má na fotografii vyšívaný textilní šat.

Literatura:

Škrdlík 1942; Černý 2005, s. 73; Čihalík – Maráz – Šeferisová-Loudová 2007; Kudlíková – Korcová 2010.

24. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, ČESKÁ LÍPA

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1698. Lipové dřevo, zbytky polychromie. 100 cm. Poškození červotočem a požárem, pravá vlasová část hlavy a ruce Ježíška s jablkem dořezané. Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, Loreta.

Loretu u augustiniánského kláštera v České Lípě založil Karel Ferdinand hrabě z Valdštejna v roce 1698. Socha Panny Marie Loretánské je umístěna v prostoru za oltářem odděleným mřížovím, ve výklenku ozdobeném stříbrnými paprsky s hlavičkami andělíčků. Madonu v roce 1998 restaurovali ak. malíři Radomil Klouza a Rajana Uppaluri. Přitom byla sejmuta novodobá zalévající křídlová vrstva a polychromie, pod níž se zachovaly pouze zbytky původní barevné úpravy, která byla hnědočerná v inkarnátech a zlatá a červená v draperiích. Stojící Madona má pravou nohu mírně nakročenou a nad levou nohou přidržuje Ježíška. Je oděná v rouchu, zpod kterého vyčuhují boty, nařaseném přehozeném plášti a na hlavě má roušku. Ježíšek má mírně pokrčená kolena a chodidla, která vyčuhují

zpod roucha, stojí na lemu pláště Panny Marie. Je oděn v dlouhém rouchu s přehozeným pláštěm, pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko.

Literatura a prameny:

RZ 1998; Smejkal 2. 6. 2010.

25. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, DOLNÍ ŘÍMOV

Socha Panny Marie Loretánské. 1679. Hruškové dřevo, pozdější polychromie. Cca 110 cm. Barokní korunky. Původně oděna do stříbrného šatu (za napoleonských válek zabaven). Děkanský kostel sv. Ducha v Dolním Římově.

Poutní komplex s loretánskou kaplí v Římově vybudovali českokrumlovští jezuité. Kaple byla dokončena roku 1650 a vysvěcena v roce 1658. Interiér Svaté chýše poměrně věrně napodobuje italskou předlohu včetně neomítaných cihel a fragmentů nástěnných maleb. Na východní straně kaple je umístěn oltář s černou Madonou, která je volnou barokní nápodobou Loretánské Madony. Panna Maria je znázorněna stojící s Ježíškem na rukou. Je prostovlasá s korunou na hlavě a oděná v červeném šatu se zlatým lemováním, přes který má přehozený modrý plášť se zlatým rubem. Zpod šatu jí vyčuhují černé boty. Pravou rukou drží lem pláště a zároveň podpírá Ježíška, kterého přidržuje i levou rukou. Ježíšek je znázorněn v polosedu a je natočen ze tří čtvrtin. Má na hlavě korunu, je oděn v dlouhém bílém rouše, pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Socha byla nově polychromovaná v roce 1918 Schönbauerem z Českého Krumlova. Kompoziční rozvržení a typ Madony jsou obdobné jako u Madony z Golčova Jeníkova (č. kat. 27). Milostná socha Panny Marie s Ježíškem je vystavena v nice zdobené akantem z roku 1697 a od poutníků je oddělena dřevěnou mříží. Nad nikou je znázorněna knížecí koruna, která pravděpodobně symbolizuje darování Říмова jezuitům knížetem Eggenbergem. Pod Madonou je sarkofág s ostatky zakladatele římovské Lorety Jana Guerreho.

Literatura:

Braniš 1900, s. 117; Šámal 1942; *UPČ I.*, s. 304; Royt 1995; Kovář 1998; Černý 2004, s. 127; Černý 2006, s. 184; Koutecká 2010, s. 17.

26. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, FULNEK

Socha Panny Marie Loretánské. 1683. Baroko. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 108 cm. Muzeum Oderska (z fulnecké Lorety).

Loreta ve Fulneku byla založena hrabětem Janem Františkem Bruntálským z Vrba roku 1681 a vysvěcena v červnu 1683 olomouckým biskupem Johannem Josefem Breunerem. Sochu Madony nechal hrabě objednat v Itálii, kde byla veřejně vystavena v Loretu a dotýkána s originálem. Před jejím převezením do Fulneku 21. listopadu 1683 byla pravděpodobně dočasně vystavena ve Slaném. Ve Fulneku byla nejdříve vystavena ve farním kostele Nejsvětější Trojice a poté přenesena do Lorety. Po odsvěcení Lorety v roce 1788 byla Madona přenesena do kostela Nejsvětější Trojice, kde byla donedávna umístěna v kapli sv. Josefa a dnes je součástí expozice Muzea Oderska. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé ruce má na hlavě dlouhou modrou roušku, která přechází v plášť, pod rouškou jsou vidět kadeře dlouhých vlnitých vlasů. Oděná je v dlouhém červeném rouchu s límcem u krku, nahoře přepásaném páskem se sponou. Přes něj má plášť přehozený zprava doleva s lemem nahrnutým pod pravou rukou a pod levou rukou přichyceným. Zpod roucha jí vyčuhují špičky bot. Stojící Ježíšek je oděný také v dlouhém rouchu s límcem a má přehozený modrý plášť. Madona ho přidržuje levou rukou na boku. Ježíšek stojí mírně šikmo a má nakročenou levou nohu, kterou šlape Madoně do pravé ruky. Pravou pozdviženou rukou žehná a jeho levá ruka držící oplechované dřevěné jablko je oddělená a provizorně přichycená. Madona i Ježíšek mají na hlavě plechové korunky s barevnými kameny.

Literatura:

Wolný O. III. 1859, s. 190, 197; Bukovský 2000, s. 81, 130; Koutecká 2010, s. 88; Orlita 2010, s. 35-49.

27. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, GOLČŮV JENÍKOV

Socha Loretánské Madony. 50. léta 17. století. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 120 cm. Loreta v kostele sv. Františka Serafinského.

Loreta byla založena roku 1650 císařským generálem Martinem Maxmiliánem Goltzem a později spojena s kostelem. Panna Maria je prostovlasá a stejně jako Ježíšek má na hlavě zlatou korunu usazenou na kruhové destičce. Stojící Madona je oděná v červeném roucho se zlatým olemováním kolem krku, přes které má přehozený modrý našasený plášť. Zpod roucha jí vyčnívají hnědé boty. Na levém boku má posazeného Ježíška natočeného ze tří čtvrtin. Přidrží ho levou rukou, zatímco pravou rukou, kterou drží lem pláště, ho podpírá. Ježíšek má bílé roucho se zlatým olemováním kolem krku, pravou rukou žehná a v levé drží zlaté říšské jablko. Madona byla restaurovaná v roce 2008 ak. mal. Milanem Kadavým, přičemž byly nalezeny čtyři vrstvy přemaleb a odstraněna nevhodná přemalba z 60. let 20. století. Bylo zjištěno, že nejstarší vrstvu tvoří černé inkarnáty a pravděpodobně původní zlacení a stříbření. Typ je obdobný s Madonou z Dolního Říмова (č. kat. 25).

Literatura a prameny:

Košnář 1903, s. 318-319; Birnbaumová 1929, s. 209-210; *UPČ I.*, s. 356; *RP* 2008; Koutecká 2010, s. 40.

28. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, HÁJEK

Soška Panny Marie Loretánské. 1. polovina 18. století. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 75 cm. Klášter sv. Františka v Hájků.

Loretánská kaple v Hájků byla založena Floriánem Jetřichem Žďárským ze Žďáru roku 1623 jako poděkování za narození syna. Kaple byla dokončena do dvou let a vysvěcena 2. června 1625 pražským arcibiskupem kardinálem Harrachem. Pro velký počet poutníků byla kaple později rozšířena a nově vysvěcena 8. září 1630. Soška Panny Marie Loretánské, kterou Žďárský se svou ženou přivezl ještě před založením kaple z pouti do Loreta v roce 1621 nebo 1622 a která byla dotýkána s původní Loretánskou Madonou, stála ve výklenku vyloženém zlaceným plechem s ozdobou stříbrných pásků a obláčků na velké konzole z akantových listů. Panna Maria je zobrazena stojící s vysoko posazeným

Ježíškem. Je prostovlasá s dlouhými vlasy a na hlavě má kovovou korunu. Ježíšek má také na hlavě korunku, v levé ruce drží říšské jablko a pravou rukou žehná. Oblečen je v bílém rouchu se zlatým límcem. Tělo Madony je pojato jako textilní šat, do kterého bývají milostné sochy oblékány, obdobně jako je tomu např. u Madon v Jílovém (č. kat. 32) a v Malém Boru (č. kat. 35). Wirth uvádí, že na šatu byly řezané rocaillové motivy. Panna Maria a Ježíšek mají velmi tmavý inkarnát, který pravděpodobně není původní.

Literatura:

Košnář 1903, s. 143-150; Wirth 1907, s. 28-32, 37-40; Podlaha 1913; Minařík 1941; *UPČ I.*, s. 194; Beránek 2000, s. 15-16; Koutecká 2010, s. 10.

29. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, HOROSEDLY

Obrázek Panny Marie Loretánské. Pravděpodobně polovina 17. století. Kvaš na hedvábí nalepeném na dřevěné desce. Cca 40 x 30 cm. Zasazený do pozdějšího vrcholně barokního oltáře relikviářového typu. Kaple sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech.

V obdélníku namalovaná černá Panna Maria Loretánská s Ježíškem je oblečená ve vyšíváním rouchu. Na hlavě má roušku a korunku. Ježíšek drží v levé ruce říšské jablko zakončené křížkem, pravou rukou žehná a na hlavě má také korunku. Madona je zobrazena na modrém pozadí posetém hvězdami a je obklopena festony, růžemi, karafiáty a tulipány. Obrázek je vsazen do retabula a kolem něj je osm oválných obrázků světců (sv. Jan Evangelista, sv. Anna učící Pannu Marii, sv. Josef, sv. František Xaverský, sv. Antonín Paduánský, sv. František Serafínský, sv. Petr z Alcantary a sv. Barbora). Nad obrázky je textilní vrstva, která byla pokrytá ostatky světců, medailonky, voskovými kamejemi, květy a lístky ze sklíček a drátků, sušenými kvítky a polodrahokamy. Relikviář je vsazený do řezaného rámu s motivy akantů, s dvěma anděly nesoucími korunu v horní části a dvěma anděly po stranách. Celý oltář byl restaurován v letech 2004-2006, přičemž obrázek Panny Marie Loretánské restaurovala ak. mal. Lenka Helfertová.

Literatura:

Gaži 2008, s. 104-110.

30. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, JAROMĚŘICE U JEVÍČKA

Soška Panny Marie Loretánské. 1. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 74 cm. Loretánská kaple v Jaroměřicích u Jevíčka.

Soška Panny Marie Loretánské, dovezená podle některých zdrojů z italské Lorety v roce 1720, stávala na oltáři v Loretánské kapli z roku 1742 na Kalvárii v Jaroměřicích u Jevíčka. Dnes je zde místo ní soška novodobá. Stojící Panna Maria má na hlavě roušku, pod kterou jsou vidět její dlouhé vlnité vlasy spadávající na ramena. Oděná je v dlouhém červeném rouchu se svislou drapérií, které je zlatě lemované a přepásané. Přes roucho má přehozený dlouhý modrý plášť se zlatým rubem, který vzadu splývá s rouškou. Zpod roucha jí vyčuhují boty. Pravou rukou drží cíp pláště, na kterém stojí Ježíšek. Ježíšek je znázorněn stojící, jak pravou rukou žehná a v levé drží zlaté jablko. Je oděný v dlouhém červeném rouchu se zlatým lemováním na rukávech a kolem krku, přes které má přehozený našasený modrý plášť se zlatým rubem. Zpod roucha mu vyčuhují bosé nohy. Tato Madona je podobný typ jako Madona v Uherském Hradišti (č. kat. 51).

Literatura a prameny:

Popelka 1912, s. 140; <http://www.jaromerice.cz> 10. 10. 2010.

31. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, JIHLAVA

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1723. Dřevo, vzadu vydlabané. 106 cm. Depozitář farnosti u kostela sv. Jakuba v Jihlavě (původně Loretánská kaple při kostele sv. Kříže).

Socha pochází z Loretánské kaple při dominikánském kostele sv. Kříže v Jihlavě založené v roce 1723 děkanem ve Fryštátu Davidem ze Steinu. V roce 1781 byla socha dominikány přenesena do kostela sv. Ignáce. Později se dostala do kostela sv. Jakuba, kde byla umístěna na konzole v levé lodi a dnes je zde uložena v sakristii. Stojící Madona s Ježíškem na levé ruce má prameny vlasů téměř zakryté rouškou, na hlavě má korunu a na krku dvě šňůry perel. Ježíšek má kudrnatou hlavu a na ní korunu. Pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Spodní část sochy je pojednána jako roucho zdobené řezanými ozdobami (krajkami, medailony, kameny, mašlemi, šňůrami perel a

řetězy s kameny) podobně jako u Madon v Žamberku (č. kat. 55) a v Boskovicích (č. kat. 22).

Literatura:

Wolný B. III. 1860, s. 11; Bukovský 2000, s. 80, 131, 146; Černý 2005, s. 130.

32. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, JÍLOVÉ U PRAHY

Socha Panny Marie Loretánské. Po 1621. Dřevo, polychromované, dole duté, vzadu bez polychromie. Cca 72 cm. Farní kostel sv. Vojtěcha v Jílovém u Prahy (ze zaniklého kostela Panny Marie Loretánské u bývalého minoritského kláštera).

Oltář Panny Marie Loretánské, který pochází z kláštera zrušeného v roce 1785, byl v té době přenesen do farního kostela sv. Vojtěcha, kde je umístěn v pravé boční lodi. Na oltáři stojí v zaskleném výklenku socha Panny Marie s Ježíškem. Panna Maria má na hlavě roušku a pozlacenou kovovou korunku posázenou kameny, zpod roušky jí vykukují prameny vlasů. Ježíšek má krátké vlnité vlasy a na hlavě má také korunku. Pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Spodní část sochy je, podobně jako Loretánská Madona v Malém Boru (č. kat. 35), pojata jako řezané roucho kryjící obě těla, na kterém byly vyryty větší pozlacené květy s lodyhami. Madona je na fotografii oblečena do novodobého textilního šatu, který zakrývá utváření sochy. V roce 1896 byla socha opravována pražským mistrem Kostečkem. Ten sejmul křídový nátěr a sochu, která byla napadena červotočem a začala se drodit, ponořil do klišového roztoku a natřel fermežovou barvou.

Literatura:

Podlaha 1908, s. 44, 50-51; Čihák 1948, s. 214, 274-275; Bukovský 2000, s. 81, 131.

33. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, KLATOVY

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1711. Dřevo, nepůvodní polychromie. Obličej Panny Marie odštípnut a nahrazen maskou, pravá ruka oddělená. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech (původně v Loretánské kapli v Týnci).

Socha pochází z Loretánské kaple v Týnci založené hraběnkou Barborou Krakowskou z Kolovrat roku 1711. Kaple byla roku 1783 zrušena a Panna Marie Loretánská přenesena do hřbitovní kaple sv. Barbory v Týnci. Po obnově kaple do ní byla socha slavnostně vrácena 2. října 1831. Dnes se nachází v muzeu v Klatovech. Madona byla zhotovena podle Panny Marie Loretánské v hradčanské Loretě (č. kat. 44). Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé straně má pravou nohu nakročenou a ohnutou v koleni. Na hlavě má roušku a je oděná do dlouhého přepásaného roucha, přes které má přehozený plášť tvořený logicky utvářenými záhyby draperie, zpod kterého dole vyčuhují boty. Utváření draperie je obdobné jako u Madony z Vlašimi (č. kat. 52). Pravou rukou drží cíp pláště, na němž stojí Ježíšek, kterého levou rukou přidržuje. Ježíšek pravým chodidlem šlape na cíp Madonina pláště a levou nohu má pokrčenou v koleni. Oděný je v dlouhém rouchu s přehozeným pláštěm. Pravou rukou žehná a levou má nataženou před sebe, jablko v levé ruce chybí. Ježíšek má hlavu mírně nakloněnou doprava a hledí před sebe. Socha měla původně roucho ze staré stříbrné tkaniny s květy vyšíványými pestrým hedvábím. Dnes je ve velmi špatném stavu, Panna Marie má odštípnutý obličej nahrazený maskou a její pravá ruka je oddělená.

Literatura a prameny:

Vaněk – Hostaš 1899, s. 180; Klatovské listy 17. 6. 1939; Brenner 1906, s. 145-8.

34. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, KOSMONOSY

Lidová socha Panny Marie Loretánské. Asi 1831. Dřevo, polychromované. 82 cm. Loreta Kosmonosy.

Loretu založil hrabě Heřman Černín v letech 1704-1712 a 21. září 1707 dal přivést sochu Panny Marie Loretánské, která do ní byla slavnostně přenesena z piaristického chrámu. Loreta byla roku 1782 zrušena, ale v roce 1831 opět vysvěcena. Není jisté, zda socha, která se dochovala, je ta, kterou dal přivést Černín nebo zda vznikla později. Stojící Panna Maria s Ježíškem má kolem obličeje zvlněné prameny vlasů, přes ně roušku s červeným rubem a řezanou zlatou korunu. Na fotografii je Madona oblečena do novodobého textilního šatu, pod kterým má žluté vysoko přepásané roucho s přehozeným modrým pláštěm posetým šesticípými hvězdami a červenými trojlisty. Panna Maria dlouhou pravou rukou drží lem pláště a levou rukou přidržuje Ježíška, který na něm stojí. Ježíšek je prostovlasý, oděný ve žlutém rouchu s modrým pláštěm, v levé ruce drží modrou sféru a pozdviženou pravíci žehná. Oba hledí před sebe.

Literatura:

Bareš 1905, s. 101-104; Neumann 1933, s. 51; *UPČ II.*, s. 104; Bukovský 2000, s. 146.

35. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, MALÝ BOR

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1659. Dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Kostel sv. Marie Magdalény v Malém Boru (z Loretánské kaple u Horažďovic).

Socha pochází ze zaniklé Loretánské kaple na vrchu Stráž u Horažďovic, kterou dala nejspíš postavit v roce 1659 Ludmila Benigna hraběnka ze Šternberka. V literatuře se však také uvádí, že kaple byla založena v roce 1648 nebo v roce 1666 hraběnciným synem Ignácem Karlem hrabětem ze Šternberka. Madona byla v kapli umístěna v rohové nice a po jejím zrušení v roce 1787 přenesena do kostela v Malém Boru, kde se nachází na hlavním oltáři dodnes. Stojící Panna Maria s Ježíškem má tělo pojednané jako krunýř bohatě zdobený rokajovým ornamentem s pozlaceným rozevřeným pláštěm podobně jako např. Madona v Boskovicích (č. kat. 22) nebo v Jihlavě (č. kat. 31). Panna Maria má na hlavě roušku s červeným rubem, pod kterou jsou vidět zvlněné prameny vlasů. Ježíšek

pozdvíženou pravou rukou žehná. Oba mají velmi stylizované obličejové tváře a na hlavách zlaté korunky.

Literatura:

Bukovský 2000, s. 81, 131, 145; Černý 2006, s. 69-70, 72.

36. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, MANĚTÍN

Socha Panny Marie Loretánské. Asi konec 17. století. Dřevo, polychromované. 120 cm. Chybí Ježíškova pravá ruka. Město Manětín (původně snad z Loretánské kaple v Rabštejně nad Střelou).

Socha, která se dnes nachází na Městském úřadě v Manětíně, pochází pravděpodobně z Loretánské kaple v Rabštejně nad Střelou, která byla postavená nákladem Šebastiána hraběte Pöttinga v roce 1671. Panna Maria Loretánská byla v minulosti z kaple zcizena a existují pochybnosti o tom, zda byla navrácena původní socha. Stojící Madona s Ježíškem má mírně nakročenou pravou nohu. Je oděná v dlouhém našaseném přepásaném rouchu, ze kterého dole vyčnívají boty, a v přehozeném dlouhém plášti přichyceném pod její pravou rukou. Panna Maria má na hlavě roušku, pod kterou jsou vidět zvlněné prameny vlasů a destičku na nasazení koruny. Pravou rukou podpírá stojícího Ježíška a levou rukou ho na straně přidržuje. Ježíšek má krátké kudrnaté vlasy a je oděn v dlouhém přepásaném rouchu. V levé ruce drží sféru a jeho pravá ruka chybí.

Literatura:

Podlaha 1912b, s. 227; *UPČ III.*, s. 197.

37. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, MIKULOV

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1623. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Václava v Mikulově (původně z mikulovské Lorety).

Loretu v Mikulově dal roku 1623 postavit kardinál František Dietrichstein, který přivezl sochu Panny Marie Loretánské z italského Loreta. V roce 1784 byla mikulovská Loreta zničena požárem, ale socha Madony byla zachráněna a přenesena do kostela sv. Václava, kde byla donedávna umístěna na Loretánském oltáři. Stojící Madona má na hlavě dlouhou

roušku, pod kterou jsou vidět prameny jejích dlouhých vlnitých vlasů spadávajících na ramena. Oděná je v dlouhém nahoře přepásaném červeném rouchu se zlatými lemy, zpod kterého jí lehce vyčuhuje špička levé boty. Přes roucho má přehozený dlouhý modrý našasený plášť se zlatým rubem. Panna Maria si levou rukou přidržuje na boku Ježíška a pravou rukou drží lem svého pláště, na který Ježíšek šlape. Ježíšek je znázorněn obutý, stojící na lemu jejího pláště s mírně pokrčenými koleny. Pravou pozdviženou rukou žehná a v levé ruce drží zlaté vykládané jablko. Má krátké vlasy a je oděný v dlouhém červeném rouchu se zlatými lemy, přes které má přehozený modrý plášť se zlatým rubem. Panna Maria i Ježíšek mají na hlavě kovové vykládané korunky.

Literatura:

Wolný B. II. 1858, s. 42; Neumann 1933, s. 50-51; Zemek 1983, s. 12; Bukovský 2000, s. 81, 130; Koutecká 2010, s. 78.

38. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, MIKULOV

Socha Panny Marie Loretské. Asi kolem 1623. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Význačná kolegiátní kapitula u sv. Václava v Mikulově.

Kopie mikulovské Madony (č. kat. 37), která bývá nošena při poutích a procesích. Dle sdělení Václava Hortvíka z 30. 11. 2010 jde o dobovou repliku, kterou si údajně kardinál František Dietrichstein přivezl z italského Loreta současně s mikulovskou Madonou. Stojící Madona má dlouhé vlnité vlasy spadávající na ramena částečně zakryté rouškou a na hlavě řezanou korunu. Oděná je v dlouhém nahoře přepásaném červeném rouchu se zlatými lemy, zpod kterého jí vyčuhují boty. Přes roucho má přehozený dlouhý modrý našasený plášť se zlatým rubem. Panna Maria pravou rukou drží lem svého pláště a levou rukou přidržuje Ježíška. Ten má krátké vlasy, pravou pozdviženou rukou žehná a v levé ruce drží zlaté vykládané jablko. Je oděný v dlouhém červeném rouchu se zlatými lemy s přehozeným modrým pláštěm. Stojí obutýma nohama s mírně pokrčenými koleny na lemu pláště Panny Marie.

Literatura:

Nepublikováno.

39. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, MIMONĚ

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1679. Barokní. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 110 cm. Kovové korunky. Ježíškovi chybí prsty na pravé noze. Kostel sv. Petra a Pavla v Mimoni (původně Loreta ve Svébořicích).

Socha pochází ze zaniklé Lorety ve Svébořicích u Mimoně, která byla založena v roce 1679 Janem Ignácem Putzem z Adlersturnu. Panna Maria je znázorněna stojící na čtvercové desce s Ježíškem na levém boku. Madona má na hlavě roušku, zpod níž vykukují jemně zpracované kadeře vlasů. Je oděná v hnědém přepásaném rouchu a zeleném plášti s logicky utvářenou draperií. Cíp pláště drží v levé ruce a zpod dlouhého roucha jí vyčnívají špičaté boty. Ježíšek pravou nakročenou nohou šlape Panně Marii do dlaně, levou nohou stojí na lemu jejího pláště a Madona ho levou rukou přidržuje. Je oděn v zeleném rouchu s hnědým přetaženým pláštěm. Plášť a rukávy mají zlaté lemy stejně jako u Madony. Ježíšek pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží zlatou sféru. Panna Maria i Ježíšek hledí před sebe. Podobný typ jako Loretánská Madona v Boru u Tachova (č. kat. 21) nebo v hradčanské Loretě (č. kat. 44).

Literatura:

Bukovský 2000, s. 80, 131, 149; Koutecká 2010, s. 52.

40. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1680. Dřevo, pozdější polychromie. Cca 90 cm. Loretánská kaple, klášter Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují.

Loretánskou kapli v Novém Městě nad Metují založil v roce 1680 hrabě Jakub Leslie a později byla začleněna do stavby klášterního kostela. V kapli je za mříží ve výklenku umístěna socha stojící Panny Marie Loretánské. Madona je prostovlasá a dlouhé vlnité vlasy jí spadávají na ramena. Oděná je v dlouhém přepásaném zlatém rouchu s přehozeným modrým pláštěm s červeným rubem a zpod roucha jí vyčnívají špičky bot. Pravou dlouhou rukou drží cíp pláště a levou rukou ze strany přidržuje Ježíška. Ježíšek stojí na cípu jejího pláště, pozdviženou pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Na hlavě má korunku a je také oděný ve zlatém rouchu s přehozeným

modrým pláštěm. Panna Maria i Ježíšek mají blondáté vlasy. Jejich obličej a Ježíškovy ruce jsou světlejší barvy, což bylo zřejmě způsobeno při opravě, protože ruce Madony a Ježíškova chodidla mají typickou tmavou barvu.

Literatura:

Bukovský 2000, s. 136.

41. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, OLOMOUC

Socha Panny Marie Loretánské. Počátek 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 80 cm. Dóm sv. Václava v Olomouci.

V dómu sv. Václava v Olomouci na oltáři v původně gotické kapli sv. Cyrila a Metoděje, která byla na přelomu 17. a 18. století barokizována, se nejpozději od roku 1666 nacházela socha Loretánské Madony. Ta byla na konci 17. století nahrazena kopií, kterou daroval papež Innocenc XI. olomouckému kanovníkovi Kirchbaumovi. Tato kopie byla v roce 1701 ukradena a poté vznikla dnešní socha. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé straně má na hlavě roušku, pod kterou jsou vidět prameny jejích dlouhých vlnitých vlasů. Oděná je v dlouhém nahoře přepásaném zlatém rouchu, zpod kterého jí vyčuhují špičky bot. Přes rouchu má přehozený dlouhý modrý plášť se zlatým rubem. Madona pravou rukou drží lem svého pláště a levou rukou ze strany přidržuje Ježíška. Ten stojí s mírně pokrčenými koleny na lemu jejího pláště, pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží jablko. Je oděný také v dlouhém zlatém rouchu s přehozeným modrým pláštěm s červeným rubem. Panna Maria i Ježíšek mají na hlavě kovové korunky vykládané kamínky. Podobný typ jako např. Madony v Rumburku (č. kat. 46) a v Pyšelích (č. kat. 45).

Literatura:

Kachník 1931, s. 28; Bolek 1936, s. 18; Pojsl 2007, s. 20; Pavlíček 2010, s. 52.

42. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, OLOMOUC

Socha Panny Marie Loretánské. 18. století. Dřevo, pozlacené. Cca 90 cm. Kostel sv. Mořice v Olomouci.

Tato Madona byla původně umístěna v Loretánské kapli založené v letech 1725-1727 Annou Marií Petraschovou a její snachou v kostele sv. Mořice. Kaple byla v roce 1882 regotizována a v roce 1887 byla Loretánská Madona na oltáři nahrazena jinou Madonou. Dnes se Loretánská Madona nachází v sakristii kostela. Stojící Madona se stojícím Ježíškem na levé straně má na hlavě roušku, pod kterou jsou vidět prameny vlasů. Madona je oděná do dlouhého přepásaného roucha s přehozeným pláštěm, jehož cíp drží pravou rukou. Roucho je svisle traktované záhyby draperie a dole zpod něj vyčuhují boty. Ježíšek stojí na cípu jejího pláště, pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Oděný je stejně jako Panna Maria do dlouhého roucha s přehozeným pláštěm. Panna Maria ho přidržuje levou rukou. Oba mají na hlavě kovové korunky. Socha byla dodatečně pozlacená.

Literatura:

Pavlíček 2010, s. 52-53.

43. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, OLOMOUC

Socha Panny Marie Loretánské. Asi 2. čtvrtina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Michala v Olomouci.

Socha Panny Marie Loretánské s Ježíškem se nachází na loretánském oltáři z konce 17. nebo počátku 18. století v levé závěrové kapli kostela sv. Michala v Olomouci. Oltář podle Bukovského zřejmě kdysi stával na jiném neznámém místě, možná v Loretánské kapli kostela sv. Mořice. Pavlíček ale uvádí, že tento oltář pochází pravděpodobně přímo ze sv. Michala, neboť Loretánská Madona z kaple u sv. Mořice (č. kat. 42) se stále nachází v sakristii kostela. Stojící Panna Maria má na hlavě dekorativně našasenou zlacenou roušku s červeným rubem, která téměř úplně zakrývá její vlasy, a zlacenou korunu. Ježíšek, kterého si přidržuje na levém boku, pravou rukou žehná a v levé drží zlaté jablko. Má krátké vlasy a korunku na hlavě. Je oděn ve světlém rouchu, přes které má přehozený

plášť stejné barvy. Panna Maria i Ježíšek mají světle hnědý inkarnát. Utváření sochy zakrývá vyšivaný textilní šat, který je vidět na fotografii.

Literatura:

Wolný O. I. 1855, s. 247; Bolek 1936, s. 68; Bláha – Pojsl 1992, s. 22; Bukovský 2000, s. 80-81, 131; Pavlíček 2010, s. 52-53.

44. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, PRAHA

Socha Panny Marie Loretánské. Před 1627. Lipové dřevo, polychromie z 19. století. Cca 110 cm. Loreta Praha.

Hradčanskou Loretu založila roku 1626 hraběnka Benigna Kateřina z Lobkowicz a podnětem jí k tomu byla Loreta v Mikulově. Socha Panny Marie Loretánské, která se do Prahy dostala v roce 1627, stojí za stříbrnou mříží ve výklenku vyloženém stříbrným plechem. Stojící Panna Maria s Ježíškem má na hlavě roušku, pod kterou jsou vidět prameny vlnitých vlasů, a řezanou korunu. Je oděná v dlouhém přepásaném červeném rouchu, které je utvářeno svislou spadávající draperií. Zpod roucha jí vyčuhují špičaté boty, levá noha je nakročena. Přes roucho má přehozený modrý plášť přetažený pod levou ruku, čímž se vytváří diagonální záhyby draperie a ohnutý lem, na kterém stojí bosýma nohama Ježíšek. Ten má pravou nohu nakročenu a Madona se prsty pravé ruky dotýká jeho levého chodidla, zatímco ho levou rukou přidržuje. Ježíšek má vlnité vlasy, pozdviženou pravicí žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Je oděn v červeném rouchu s přehozeným zelenomodrým pláštěm. Na fotografii mají Panna Maria i Ježíšek na hlavě kovové koruny. Socha je podobný typ jako Loretánská Madona v Boru u Tachova (č. kat. 21) nebo v Mimoni (č. kat. 39).

Literatura:

Mathon 1884, s. 298-301; Rabas 1937; Wachsmánová-Jursová 1948; Matouš 1961; Diviš 1972; Diviš 1987; Havránková 1991; *UPP*, s. 301; Bukovský 2000, s. 72-73, 136; Baštová – Cvachová 2001; Škoda 2002, s. 74; Černý 2006, s. 256; Koutecká 2010, s. 14.

45. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, PYŠELÝ

Lidová socha Loretánské Madony. Kolem 1699. Dřevo, polychromované. 82 cm. Kostel Povýšení sv. Kříže v Pyšelích (původně v Loretě).

Loretánská kaple v Pyšelích byla postavená hrabětem Františkem Antonínem z Hallweilu v roce 1699. Panna Maria Loretánská zde byla umístěná ve výklenku obklopeném řezanými rozvilinami a hlavami andělíčků, dnes se nachází v nedalekém kostele Povýšení sv. Kříže. Stojící Panna Maria má na hlavě bílou roušku s červeným rubem, pod kterou jsou vidět zvlněné prameny vlasů, a řezanou zlatou korunku. Je oděná v dlouhém zlatém rouchu s přehozeným modrým pláštěm posetým hvězdami a trojlisty s červeným rubem, zpod kterého jí vyčnívají boty. Roucho je zdobené dekorativním pásem se stejným vzorem, jaký má lem kolem krku a na rukávu. Pravou dlouhou rukou drží lem svého pláště, na kterém stojí bosými chodidly Ježíšek. Madona Ježíška levou rukou přidržuje na boku. Ježíšek má krátké vlnité vlasy a je oděný v dlouhém zlatém rouchu s přehozeným modrým pláštěm s červeným rubem. Pozdviženou pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Socha je lidovou prací působící poněkud staticky a obličej Panny Marie i Ježíška je velmi stylizovaný. Kompozičně jde o podobný typ jako Madony v olomouckém dómu (č. kat. 41) a v Rumburku (č. kat. 46).

Literatura:

Podlaha 1908, s. 133-135; Koutecká 2010, s. 15.

46. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, RUMBURK

Socha Loretánské Madony. 1694. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Loreta Rumburk.

Madona byla zhotovena v Římě, vysvěcena papežem Innocencem XII. a poté osm dnů vystavena k veřejnému uctění v Loretu. Do Rumburku jí přenesl Antonín Florian kníže z Lichtensteinu. Nejdříve byla umístěna ve farním kostele, poté v klášterním a nakonec byla 15. září 1707 slavnostně instalována v Loretě, kde se nachází v dekorativně zdobené nice. Byla asi restaurována v 80. letech 20. století. Madona má na hlavě dřevěnou korunku a roušku. Je oděná ve zlatém rouchu s přehozeným modrým pláštěm, jehož lem drží pravou rukou. Levou rukou přidržuje Ježíška jako by ho ukazovala. Ježíšek stojí bosýma nohama

na lemu jejího pláště. Je oděn v bílém rouchu s přehozeným bílým pláštěm, pozdviženou pravou rukou žehná a v levé ruce drží říšské jablko. Oba mají pohledy upřené před sebe na diváka. Celkově socha působí poněkud strnule, kompozičně příbuzná s Madonou v olomouckém dómu (č. kat. 41) a v Pyšelích (č. kat. 45).

Literatura a prameny:

Steinová 2000; Mágrová – Stejskal 2007; Koutecká 2010, s. 49; <http://rumburk.farnost.cz> 2. 6. 2010.

47. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, RYCHNOV NAD KNĚŽNOU

Socha Panny Marie Loretánské. Před 1828. Dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou, Loretánská kaple v kostele Nejsvětější Trojice.

Socha Loretánské Madony nacházející se v Loretánské kapli kostela Nejsvětější Trojice v Rychnově nad Kněžnou byla roku 1828 přivezena z Itálie. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé straně má na hlavě roušku, pod kterou vyčnívají kadeře dlouhých vlasů spadávajících na ramena. Ježíšek má kudrnatou hlavu, pozdviženou pravou rukou žehná a v levé drží jablko. Oba mají na hlavě zlacené korunky. Na fotografii je Madona oděná do textilního šatu, který zakrývá utváření sochy.

Literatura:

UPČ III., s. 274.

48. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, SLANÝ

Socha Panny Marie Loretánské. 1870. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Santa Casa v kostele Nejsvětější Trojice bývalého kláštera františkánů ve Slaném.

Santa Casu ve Slaném založil roku 1657 poté co se vrátil z Loreta Bernard Ignác hrabě Bořita z Martinic. Původní Madona se nedochovala a současná pochází až z 19. století. Stojící Madona levou rukou podpírá sedícího Ježíška a v pravé dlani drží jeho pravé chodilo. Panna Maria je prostovlasá, rovné vlasy jí spadávají na ramena. Ježíšek má kudrnaté vlasy, pozdviženou pravou rukou žehná a v levé drží zlaté říšské jablko zakončené křížkem. Oba jsou oděni v dlouhém rouchu a na hlavě mají kovovou korunu vykládanou kameny. Roucho Panny Marie je tmavé a Ježíškovo hnědé podobně jako inkarnáty. Madona stojí na podstavci a má naznačené pokrčení v kolenou.

Literatura:

Velc 1904, s. 252-253; *UPČ III.*, s. 340.

49. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, SLAVONICE

Socha Panny Marie Loretánské. 1. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. 70 cm. Loretánská kaple v kostele Božího těla ve Slavonicích (z Loretánské kaple ve Vratěnině).

Socha pochází z Loretánské kaple zrušeného kláštera augustiniánů-poustevníků ve Vratěnině. V roce 1820 byla převezena do Slavonic a 24. září slavnostně přenesena do nově přistavěné Loretánské kaple u kostela Božího těla. Stojící Madona s Ježíškem je oděná v dlouhém červeném přepásaném rouchu s přehozeným modrým pláštěm. Panna Maria má zvlněné vlasy, přes ně modrou roušku a korunku. Plášť je dekorativně našasený a Panna Maria drží pravou rukou jeho lem, na kterém sedí Ježíšek. Dole jí zpod našaseného roucha vyčnívají hnědé boty. Ježíšek je znázorněn sedící s pokrčenými koleny a botami šlape na lem Madonina pláště. Je oděn v červeném rouchu s přehozeným hnědým pláštěm. Má krátké vlnité vlasy a na hlavě posazenou korunku, pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko.

Literatura:

Wolný B. III. 1860, s. 289; Eichler 1887, s. 149-150; Tiray 1926, s. 78; *UPČ III.*, s. 361; Černý 2005, s. 194, 226; Černý 2006, s. 259; Koutecká 2010, s. 79.

50. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, STARÝ HROZŇATOV

Socha Panny Marie Loretánské. Před 1665. Lipové dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Korunky a krunýř 1. třetina 18. století. Poutní místo Maria Loreto ve Starém Hrozňatově.

Soška Loretánské Madony byla dovezena z Loreta v Itálii a v listopadu roku 1665 vystavena k uctívání v Loretě ve Starém Hrozňatově. Po zániku poutního místa v 50. letech 20. století byla dočasně umístěna v kostele sv. Mikuláše v Chebu a po obnově Lorety, která probíhala v letech 1992-2001, se vrátila na původní místo. Stojící Madona je oděná v rouchu dlouhém až na zem, přepásaném páskem se sponou a dole dekorativně našaseném. Přes roucho má přehozený plášť se šikmo uspořádanými draperiemi. Panna Maria má na hlavě korunku a svatozář a prameny vlasů jí částečně kryje rouška. Pravou rukou drží lem pláště a levou si přidržuje na boku sedícího Ježíška. Ježíšek má na hlavě korunku, kudrnaté vlasy a je oděný v dlouhém rouchu s přehozeným pláštěm. Pravou pozdviženou rukou žehná, v levé ruce drží sféru a bosými chodidly šlape Panně Marii na lem pláště. Oba mají pohledy upřené před sebe. Socha je mírně rozpohybovaná. K Madoně se dochoval také pozdější krunýř.

Literatura:

Beran 1994, s. 14; Ryšavý 1996, s. 86-93; Bukovský 2000, s. 131; Koutecká 2010, s. 59.

51. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, UHERSKÉ HRADIŠTĚ

Soška Panny Marie Loretánské. Kolem 1749. Dřevo, polychromované. Cca 70 cm. Římskokatolická farnost Uherské Hradiště (původně z Loretánské kaple kostela sv. Jiří, později v kostele sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti).

Soška Panny Marie Loretánské pochází z Loretánské kaple kostela sv. Jiří, kterou dal postavit děkan František Šupler v roce 1749, a byla pořízena z veřejné sbírky. Po zrušení kostela byla Madona přenesena do kostela sv. Františka Xaverského, kde byla umístěná na mramorovém oltáři v nice závěrové stěny v Loretánské kapli, dříve zasvěcené sv. Viktorii. Stojící Panna Maria s Ježíškem na levé straně je podobného typu jako Madona v Jaroměřicích (č. kat. 30). Madona má vysoké čelo a dlouhé prameny vlasů stočené podél obličeje jí spadávají na ramena. Na hlavě má dlouhou roušku a je oděná v dlouhém přepásaném rouchu se svíslou drapérií, přes které má přehozený dlouhý plášť. Zpod roucha jí vyčuhují boty. Pravou rukou drží oba cípy pláště a levou Ježíška. Ježíšek je znázorněn stojící na cípu jejího pláště. Pravicí žehná a v levé ruce drží říšské jablko zakončené křížkem. Je oděný v dlouhém rouchu, zpod kterého vyčuhují boty. Přes roucho má přehozený uprostřed sepnutý plášť. Na podstavci sošky je červená pečeť s částečným profilem a na spodní straně špatně čitelný nápis. Soška je až na pečeť pojatá monochromně stejně jako Madony v Jihlavě (č. kat. 31) a v Žacléři (č. kat. 54).

Literatura:

Wolný O. II. 1857, s. 200; Vitásek 1879, s. 99-100; Bukovský 2000, s. 80, 131.

52. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, VLAŠIM

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1703. Dřevo, polychromované. 100 cm. Římskokatolická farnost Vlašim.

Socha Panny Marie Loretánské byla původně umístěna ve výklenku za oltářem Loretánské kaple na Spáleném vrchu u Vlašimi, postavené v letech 1703-1706 Františkem Antonínem hrabětem z Weissenwolfu. Dnes se Madona nachází na faře ve Vlašimi. Panna Maria je znázorněna stojící na obláčku s pravou nohou nakročenou a prohnutým tělem. Je

prostovlasá s dlouhými rovnými vlasy a hledí před sebe. Oděná je v červeném přepásaném rouchu se zlatým lemováním kolem krku a v dlouhém modrém přehozeném plášti, ze kterého jí vyčuhují boty. Na vychýleném levém boku si levou rukou přidržuje Ježíška a pravou rukou drží cíp pláště, na který Ježíšek šlape pravým chodidlem. Nakročení Panny Marie a uspořádání draperie jejího pláště je obdobné jako u Madony z Týnce (č. kat. 33), ale Ježíškova pozice se liší. Ten je znázorněn sedící, mírně natočený vpravo, hledí před sebe, pozdviženou pravou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Má kudrnatou hlavu a je oděný v dlouhém bílém rouchu se zlatými lemy. Panna Maria i Ježíšek mají řezané pozlacené korunky. Socha byla vzadu vydlabaná a zakryta opracovaným dřevem. Na rubové straně byla provedena polychromie jen částečně, místy je ponecháno dřevo bez barevné vrstvy. Stojí na nízkém profilovaném podstavci. Byla restaurovaná v roce 2008 Jitkou Musilovou.

Literatura a prameny:

Košnář 1903, s. 65-66; Podlaha 1911, s. 153-155; RZ 2009.

53. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, VRANOV

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem poloviny 18. století. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 97 cm. Ve vyřezávané rokokové nice. Kostel sv. Václava ve Vranově (původně Loreta v Komorním Hrádku).

Socha Panny Marie Loretánské byla přivezena knížetem Khevenhüllerem z italské Lorety, kde byla dotýkána s tamní milostnou Madonou, a umístěna v loretánské kapli u Komorního Hrádku. Po jejím zrušení byla roku 1788 přenesena do Vranovského farního kostela. Stojící Madona má na hlavě roušku, zpod níž jí vykukují prameny vlasů, a je oděna v dlouhém přepásaném rouchu s přehozeným pláštěm přichyceným pod pravou rukou. Roucho je dole našasené a vyčuhují zpod něj boty, její pravá noha je pokrčená v koleni. Panna Maria levou rukou drží Ježíška na prsou, čímž mu zavírá plášť, a pravou rukou ho zesponu přidržuje. Ježíšek je znázorněn stojící na cípu Madonina pláště, pravou rukou žehná a v levé drží jablko. Je také oděn v dlouhém rouchu s přehozeným pláštěm a dole mu vyčuhují boty. Panna Maria Ježíška jakoby ukazuje a oba hledí před sebe. Socha má pravděpodobně pozdější polychromii se světlými inkarnáty.

Literatura:

Podlaha 1907, s. 209-210; Podlaha 1911, s. 289; *UPČ IV.*, s. 267; Bukovský 2000, s. 81, 131; Koutecká 2010, s. 16.

54. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, ŽACLÉŘ

Soška Panny Marie Loretánské. Kolem 1750. Dřevo, polychromované. 75 cm. Kostel Nesvětější Trojice v Žacléři.

Madona pochází z jedné z posledních Loretánských kaplí vybudovaných v Čechách, Loretánská kaple u kostela Nejsvětější Trojice v Žacléři, která byla založena jezuitami až roku 1750. Soška Panny Marie s Ježíškem pojednává pouze poprsí. Panna Maria je znázorněna prostovlasá s dlouhými kadeřemi vlasů, které jí spadávají na ramena, a na hlavě má řezanou zlacenou korunu. Stejně tak i Ježíšek po její levé straně má na kudrnaté hlavě zlatou korunu. Ježíšek pozdviženou pravíci žehná a v levé ruce drží zlaté jablko. Až na zlaté atributy je soška pojatá monochromně černou barvou stejně jako např. Panna Maria Loretánská v Uherském Hradišti (č. kat. 51).

Literatura:

Nepublikováno.

55. PANNA MARIA LORETÁNSKÁ, ŽAMBERK

Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1740. Dřevo, polychromované. Cca 120 cm. Baroko. Děkaný kostel sv. Václava v Žamberku.

Socha Panny Marie Loretánské je umístěná na rokokovém Loretánském oltáři v děkaný kostele sv. Václava v Žamberku. Stojící Madona s Ježíškem na levé ruce je prostovlasá s vlnitými vlasy spadávajícími na ramena. Panna Maria i Ježíšek mají na hlavě koruny, které pravděpodobně nejsou původní. Ježíšek pravou pozdviženou rukou žehná a v levé drží říšské jablko zakončené křížkem. Spodní část sochy je pojednána jako dlouhé roucho s řezanými votivními dary (řetězy s kameny, perlami, mašlemi a medailony) podobně jako u Madon v Jihlavě (č. kat. 31) a v Boskovicích (č. kat. 22). Socha byla v roce

1993 restaurována ak. mal. Karine Artouni. Při tom byla odstraněna nepůvodní vrstva polychromie v inkarnátech a šedý nátěr v zadní části a dořezán chybějící palec Ježíška.

Literatura prameny:

RZ 1993; Bukovský 2000, s. 81; <http://www.farnostzamberk.cz> 10. 10. 2010.

56. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, DOKSY

Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1635. Rané baroko. Dřevo, polychromované. Cca 120 cm. Kostel sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech (přenesená sem z hradní kaple na Bezděze).

Druhá devoční kopie Panny Marie Montserratské, kterou přinesli černí benediktýni do Čech, byla umístěna v hradní kapli na Bezděze, kde si zřídili další klášter. Socha Montserratské Madony sem byla přenesena z kostela sv. Jiljí 8. září 1666. Po zrušení kláštera v roce 1786 v důsledku josefínských reforem byla socha přenesena do kostela sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech, ve kterém se nachází uprostřed raně barokního oltáře dodnes. Stejně jako emauzská Madona, byla buď vytvořena ve Vídni, i když možná každá vznikla u jiného řezbáře, nebo pochází ze Španělska. Podle Mathona dokskou sochu přivezla císařovna Marie před sňatkem v roce 1631 ze španělského Montserratu, kde byla dotýkána s původní sochou. Zachovává kompoziční rozvržení Madony Montserratské tak jako emauzská (č. kat. 59), od které se však liší v pojetí obličejů a působí proti ní méně staticky. Trůnící Panna Maria má dlouhý modrý plášť tvořený našasenou spadávající draperií, na hlavě zlatou roušku a korunu. Sedí na dřevěném vyřezávaném trůnu. V pravé ruce drží sféru, ze které vyrůstá lilie, a levou ruku má položenou na Ježíškově rameni. Zpod dlouhého zlatého roucha jí vyčnívá levá bota. Ježíšek sedící na jejím klíně je oděný v dlouhém zlatém rouchu a zpod něj mu vyčnívá pravé bosé chodidlo. I on má na hlavě korunu, v levé ruce drží sféru a pravou rukou žehná.

Literatura:

Mathon 1884, s. 293, 329-332; Košnář 1903, s. 203-213; Royt 1996, s. 21-25; Royt 1999, s. 263-264; Štajnochr 2000, s. 133-134; Štěpánek 2007, s. 137, 142-143; *UPČ I.*, s. 288; Koutecká 2010, s. 46.

57. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, DOKSY

Neznámý malíř. *Obraz Panny Marie Montserratské*. 18. století. Cca 150 x 100 cm. Město Doksy, kaplička Panny Marie Montserratské.

V kapličce Panny Marie Montserratské v Doksech se nachází obraz, na kterém je věrně zobrazena dokská socha trůnící Madony s Ježíškem sedícím na jejím klíně (č. kat. 56). Po stranách se vznášejí andělé odění v růžových rouchách a v rukou drží věnce růží a draperii, na které nesou Pannu Marii Montserratskou. Nad ní se vznáší další dvojice andělů v zelených rouchách s rozevlátou růžovou draperií. Tito andělé nesou kříž s ukřižovaným Kristem, po jehož stranách jsou dvě hlavičky andílků. Obraz restauroval v letech 1999-2000 ak. mal. Attila Vörös.

Literatura a prameny:

UPČ I., s. 283; Royt 1996, s. 21-25; Royt 1999, s. 263-264; Štěpánek 2007, s. 143; <http://www.doksy.com> 7. 11. 2010.

58. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, MONTSERRAT U CIZKRAJOVA

Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1634. Lipové dřevo, polychromie z 19. století. Cca 100 cm. Svatyně Matky Boží Montserratské u Cizkrajova.

Poutní místo založil rytíř Bartoloměj z Tannazoll-Zillu, který za své uzdravení po zranění v třicetileté válce přislíbil vykonat pouť do španělského Montserratu. Odtud přivezl kolem roku 1634 kopii Panny Marie Montserratské a roku 1651 nechal vybudovat kapli, do které tuto sochu umístil. Kaple byla v roce 1717 přestavěna na kostel, který byl za josefínských reforem zrušen. Roku 1786 byla socha Montserratské Madony přenesena do farního kostela v Cizkrajově. Po obnově poutního kostela byla socha v roce 1865 vrácena na původní místo, kde se nachází dodnes. Trůnící Madona drží v pravé ruce sféru zakončenou lilií a levou rukou přidržuje na svém klíně Ježíška. Panna Maria má vlasy zakryté rouškou a

přes ramena má přehozený dlouhý našasený atlasový plášť s rozevlátou draperií, který zakrývá její roucho a zpod něhož vyčuhuje levý stěvíc. Na hlavě má korunu a kolem ní svatozář. Ježíšek je oděný v dlouhém rouchu nalevo vyhrnutém nad koleno, ze kterého mu vyčuhuje také pravé chodidlo. V levé ruce drží říšské jablko zakončené křížkem, pravou žehná a na hlavě má korunku. Socha byla restaurována v roce 1890 mnichy z kláštera v Emauzích, dostala novou polychromii a z té doby pochází také korunky a atributy. Na spodní části sochy je nápis *Unsere liebe Frau von Mont Serrat*.

Literatura a prameny:

Wolný B. III. 1860, s. 281; Mathon 1884, s. 527-530; Eichler 1888, s. 228-238; Tiray 1926, s. 110, 178-181; Royt 1996, s. 21-25; Royt 1999, s. 264-265; Fejfarová 2000, s. 9-11, 17, 19, 21; Štajnochr 2000, s. 133-134; Černý 2005, s. 154-157; Černý 2006, s. 259; Koutecká 2010, s. 77; <http://www.farnoststarehobzi-cizkrajov.estranky.cz> 14. 9. 2010.

59. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, PRAHA

Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1635. Rané baroko. Dřevo, beuronská polychromie. 135 cm. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích.

Kult Panny Marie Montserratské byl do Čech přinesen černými benediktýny pod vedením Benita Peñalosi de Mondragón. Podle Royta Peñalosa přivezl kopii Panny Marie Montserratské do Vídně a zde podle ní nechal vytvořit dvě devoční kopie, které černí benediktýni roku 1636 dovezli do Prahy. První byla umístěna v emauzském klášteře, ve kterém se po svém příchodu usadili. Druhá se nacházela v jejich dalším klášteře na Bezděze, dnes v Doksech (č. kat. 55). Mathon uvádí, že emauzskou sochu spolu s další dal zhotovit ve Vídni roku 1636 císař Ferdinand III. Podle jiných zpráv byla socha přinesena přímo ze Španělska. Panna Maria v Emauzích dodržuje kompoziční schéma Montserratské Madony, stylově je však velmi odlišná. Madona je zde zobrazena trůnící s Ježíškem na klíně, s levou rukou na jeho rameni, jakoby ho přidržovala, zatímco v pravé ruce drží sféru. Ježíšek pravou rukou žehná a v levé ruce drží také sféru. Oba hledí před sebe na diváka a jsou oblečeni v bohatě řaseném rouchu. Kaširovaný plášť Panny Marie je pozdější doplněk, vzhled sochy byl totiž pozměněn za beuronské etapy kláštera na přelomu 19. a

20. století. Trůn byl regotizován a vznikla nová polychromie s ornamentálním dekorem. Socha měla původně korunu, která byla ukradena v 70. letech 20. století.

Literatura a prameny:

Mathon 1884, s. 293; Poche 1956, s. 64, 89; Royt 1996, s. 21-25; Royt 1999, s. 263-264; Štajnochr 2000, s. 133-134; Štěpánek 2007, s. 132, 137, 141; Radostová 16. 2. 2010.

60. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, PRAHA

Socha Panny Marie Montserratské. 1712. Pískovec. 181 cm. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích.

Frontálně zobrazená Panna Maria s Ježíškem na klíně sedící na trůně. Panna Maria má hlavu zakrytou našasenou rouškou a korunou. Má oblečené dlouhé přepásané roucho, přes ramena jí spadává dlouhý plášť. V pravé ruce drží sféru, ze které vyrůstá lilie a levou ruku má položenou na rameni Ježíška. Ježíšek má také na hlavě korunu, v levé ruce drží říšské jablko a pravou rukou žehná. Tato kopie Montserratské Madony byla zhotovena roku 1712 za opata Martina Zedlitze pro niku chrámového průčelí a dnes je v jeho severní lodi.

Literatura:

Štěpánek 2007, s. 137; Zítko 2007.

61. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, RAJHRAD

Soška Panny Marie Montserratské. Před 1732. Dřevo, polychromované. Cca 60 cm. Benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě.

V roce 1732 získal probošt P. Anton Pirmus čtyři sošky na boční oltáře kostela reprezentující čtyři benediktinské kláštery pod ochranou Panny Marie – na oltář sv. Jana Nepomuckého Pannu Marii Montserratskou, na oltář sv. Barbory Pannu Marii Ettalskou, na oltář sv. Gertrudy Pannu Marii Mariacellskou a na oltář sv. Ondřeje Pannu Marii Einsiedelskou (č. kat. 19). Trůnící Panna Maria Montserratská má na hlavě stříbrnou roušku se zlatým lemováním, která jí úplně zakrývá vlasy, a zlatou korunu. Je oděná v dlouhém dole našaseném roucho, ze kterého jí vyčnívá levá bota. Přes roucho má

přehozený dlouhý modrý plášť lemovaný zlatou krajkou. Na klíně jí sedí Ježíšek, kterého přidrží levou rukou a v pravé drží sféru s vyrůstající lilií. Ježíšek má kudrnatou hlavu a na ní korunu, v levé ruce drží říšské jablko zakončené křížkem a pravou pozdviženou rukou žehná. Je oděný v rouchu, přes které má přehozený zlatý plášť tvořený našasenou draperií, a zpod něj mu vyčnívá pravé bosé chodidlo.

Literatura:

Mathon 1884, s. 502; Pokorný 1925, s. 28-29; Royt 1993, s. 71; Royt 1996, s. 21-25; Royt 1999, s. 265; Štajnochr 2003, s. 178-188; Kroupa 2006, s. 15.

62. PANNA MARIA MONTSERRATSKÁ, VODŇANY

Neznámý jihoevropský malíř. *Obraz Panny Marie Montserratské*. Asi první třetina 17. století. Olejomalba. 362 x 232 cm. Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (původně hlavní oltář kostela Narození Panny Marie ve Vodňanech).

Uprostřed obrazu je zobrazena z pravého profilu sedící Panna Maria Montserratská jak na klíně přidrží stojícího Ježíška. Je prostovlasá s korunou na hlavě a svatozáří a oděná do červeného roucha s modrým rozevřeným pláštěm. Ježíšek, který pilkou rozřezává pohoří, má kolem hlavy svatozář a je oděn do bílého roucha. Oba mají světlé inkarnáty. Před Madonou klečí dva kavalíři v černém poutnickém oblečení, vpravo Don Baltasar hrabě Marradas a vlevo buď jeho prasynovec Don Bartoloměj Marradas hrabě ze Salentu nebo jeho synovec Don Francisco, a mezi nimi je zobrazen erb Marradasů a nápis COMES A MARRADAS (druhotně domalováno). Pozadí tvoří hora Montserrat s kláštery a poustevnami a nad ní bílá nápisová páska s nápisem NUESTRA SEÑORA DE MONSERRAT. Obraz restaurovali v letech 2006-2007 ak. malíři Jana a Tomáš Záhořovi a Olga Trmalová.

Literatura:

Soukup 1910, s. 356; Royt 1999, s. 265; Velková 2006, s. 3; Černý 2006, s. 234; Geršlová 2008, s. 159-164.

63. PANNA MARIA SVATOHORSKÁ, SVATÁ HORA U PŘÍBRAMI

Lidová soška Panny Marie Svatohorské. Asi 1348. Gotika. Hruškové dřevo, novější polychromie. 49 cm. Zlaté korunky posázené v roce 1732 drahokamy a perlami. Bazilika Nanebevzetí Panny Marie na Svaté Hoře u Příbrami.

Soška Panny Marie Svatohorské se původně nacházela v kapli příbramského zámku arcibiskupa Arnošt z Pardubic. Ten ji podle tradice buď sám vyřezal, nebo ji dal zhotovit, a to podle vzoru Kladské Madony. V době husitských válek sošku ukryli horníci v příbramských dolech, krátce byla umístěna ve farním kostele sv. Jakuba a poté ve špitálním kostele sv. Jana Evangelisty na předměstí Příbrami. Když tento kostel počátkem 16. století dostali do užívání němečtí horníci, byla soška českými horníky přenesena na Svatou Horu, kde asi do poloviny 17. století stála na postranním oltáři a dnes je umístěna ve výklenku na hlavním oltáři. Panna Maria Svatohorská je gotická soška domácího původu. Pro její rustikální pojednání není možné přesně stanovit dobu jejího vzniku. Soška jakoby stojí na počátku místní lidové řezbářské tradice příbramských horníků. Stojící Panna Maria má na levé ruce nahého sedícího Ježíška. Stojí na černé destičce, pravou nohu má nakročenou, tělo je prohnuté. Je oděná do spodního červeného roucha a přes něj má tmavě modré našasené dlouhého roucha se zlatými lemy, zpod něhož jí vyčuhuje špička pravé boty. Plášť je přetažený a Panna Maria drží jeho cíp v levé ruce, na které také drží sedícího Ježíška, který má překřížené nohy, přičemž z pravé je vidět jen koleno. Ježíšek se oběma rukama drží Madoniny pravé ruky, kterou ho ona přidržuje pod bradou. Panna Maria má velkou hlavu a příliš dlouhou pravou ruku. Stejně jako Ježíšek má vysoké čelo, baculaté tváře a hledí před sebe. Soška byla restaurovaná před rokem 1929. Díky nové polychromii ztratila autenticitu, hlavně ve tvářích. Madona je oblékána do textilních šatů, jejichž barva se mění podle liturgických barev mešních rouch. Roku 1723 byl pořízen také zlatý pancíř zdobený drahokamy, emaillem a perlami. Milostná soška byla 22. června 1732 korunovaná zlatými korunkami.

Literatura:

Balbín 1665, s. 130-134; Mathon 1884, s. 338-344; Podlaha 1901b, s. 102-103; Košnář 1903, s. 67-88; Holas 1929, s. 38, 41, 44-56, 57-64; *Svatá Hora*, s. 17-18; Kopeček 2004, s.

10; Kopeček 2006, s. 160; Černý 2006, s. 255; Koutecká 2010, s. 9-10; <http://svata-hora.cz>
24. 8. 2010.

64. PANNA MARIA SVATOHORSKÁ, SVATÁ HORA U PŘÍBRAMI

Karel Škréta. *Obraz Panny Marie Svatohorské*. 1654. Olejomalba. 155 x 118 cm, v minulosti zkrácené cca o 15 cm. Na zadní straně plátna veduta Příbrami. Klášter Svatá Hora.

Karel Škréta byl pověřen 18. 6. 1654, aby namaloval Svatohorskou Madonu (č. kat. 63), nejvyšším purkrabím Bernardem Ignácem hrabětem z Martinic. Její věrnou podobu však zachytit nedokázal a současníkům se obraz nelíbil. Je na něm zobrazena cca 2,5krát větší milostná soška Panny Marie Svatohorské obklopená adorujícími anděly a oblaky na pozadí. Na pravé straně jsou dvě hlavy andělíčků, polopostava anděla s lilií v pravé ruce a kvítky v druhé ruce a zpoza Panny Marie vykukující polopostava anděla se sepjatýma rukama, na levé straně potom nahoře polopostava anděla se sepjatýma rukama a v dolní části hlavička andělíčka. Škréta Pannu Marii Svatohorskou znázornil realisticky až na pojetí tváří, kde by byly příliš zdůrazněny řezbářské nedokonalosti. Tento neznámý Škrétův obraz byl objeven Janem Kopečkem v roce 2000. Obraz byl přemalován, poprvé pravděpodobně v roce 1732, kdy byly původní gotické korunky nahrazeny těmi, kterými byla soška korunována, a znovu v 19. století zřejmě Janem Umlaufem. Obraz byl restaurován Janem Chejnem, přičemž byly přemalby sejmuty. Malba byla poškozena, na četných místech opadala barva, z části byla malba smyta či sedřena až na spodní vrstvu, nebo až na podklad. Nejdůležitější místa především obličejů ale zůstala zachována.

Literatura a prameny:

Balbín 1665, s. 127; Holas 1929, s. 45; Kopeček 2002, s. 164-175; Kopeček 2006, s. 160; <http://www.muzeum-pribram.cz> 31. 10. 2010.

9. Seznam literatury a pramenů:

Altés i Aguiló Francesc Xavier, *La imatge de la Mare de Déu de Montserrat*, Barcelona 2005.

Artouni Karine, *Restaurátorská zpráva*, rukopis 1993.

Balbín Bohuslav, *Diva montis sancti*, Praha 1665.

Bareš František, *Soupis památek historických a uměleckých XXI*. Politický okres mladoboleslavský. Praha 1905.

Bartlová Milena, Madona z Březnice. In: Martin Zlatohlávek, *Nevěsta v uzavřené zahradě*, Praha 1995.

Bartlová Milena, Černá madona březnická. In: *Dějiny a současnost* 18, 1996, s. 28-31.

Bartlová Milena, Tři texty Madony březnické. In: *Michal Šroněk – Kateřina Horníčková (eds.), Žena ve člunu. Sborník Hany J. Hlaváčkové*, Praha 2007, s. 195-210.

Bartlová Milena, Tři středověké mariánské obrazy od sv. Tomáše v Brně. In: *Opuscula historiae artium* F 52, Brno 2009, s. 5-25.

Baštová Markéta – Cvachová Teresie, *Pražská Loreta průvodce poutním místem*, Praha 2001.

Baxandall Michael, *Painting and Experience in 15th century Italy*, Oxford 1972.

Begg Ean, *Las vírgenes negras. El gran misterio templario*, Barcelona 1987.

Beran Petr, *Píseň o Loretě*, Cheb 1994.

Beránek Karel, Z minulosti františkánského kláštera v Hájku. In: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*, Unhošť 2000, s. XV-XXVI.

Bergerovi Alena a Petr, *Písemná zpráva o restaurování a technologickém průzkumu*, rukopis 1994.

Birnbaumová Alžběta, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Čáslavském*, Praha 1929.

Bláha Josef – Pojsl Miloslav, *Olomouc Kostel sv. Michala, Velehrad* 1992.

Blahout Miloslav, *Restaurování plastiky Černá madona*, rukopis 1992.

Bolek František, *Katolické kostely a kaple v Olomouci*, Olomouc 1936.

Böhmová Hedvika, *Obraz Madony v kostele na Starém Brně*. In: *Časopis Moravského musea* XLIII, 1958, s. 175-180.

Braniš Josef, *Soupis památek historických a uměleckých VIII. Politický okres česko-budějovický*. Praha 1900.

Brenner Josef, *Historické črty*, rukopis 1906, Týnec.

Bukovský Jan, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.

Čarek Jiří, *Z dějin staroměstských domů*. In: *Pražský sborník historický* XIII, Praha 1981, s. 34-35.

Černý Jiří, *Poutní místa Českokobudějovicka a Novohradská*, České Budějovice 2004.

Černý Jiří, *Poutní místa jihozápadní Moravy*, Pelhřimov 2005.

Černý Jiří, *Poutní místa jižních Čech*, České Budějovice 2006.

Černý Jiří, *Kult milostných mariánských obrazů ve výtvarném umění. Nástin nejčastěji zobrazovaných ikonografických typů na jižní Moravě*. In: Aleš Filip – Helena Hradská (ed.), *O křesťanské výtvarné kultuře*, Brno 2006, s. 79-93.

Černý Jiří, *Poutní místa Soběslavska a Třeboňska s přílehlou částí Dolních Rakous*, České Budějovice 2009.

Čihalík, Maráz, Šeferisová-Loudová, *Stavebně historický průzkum minoritského kláštera v Brně*, rukopis 2007. K dispozici v minoritském klášteře.

Čihák Václav, *Leopolda Čiháka Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*, Praha 1948.

Diviš Jan, *Pražská Loreta*, Praha 1972.

Diviš Jan, *Pražská Loreta*, Praha 1987.

Eichler Karel, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/I*, Brno 1887.

Eichler Karel, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/II*, Brno 1888.

Fajt Jiří, *Karel IV. - císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády posledních Lucemburků 1347-1437. Katalog výstavy*, Praha 2006.

Fejfarová Alena, *Montserrat u Cizkrajova*, Rosice u Brna 2000.

Forbelský Josef, *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltazara Marradase*, Praha 2006.

Gaži Martin, Světci na zem padlí. K historii a restaurování bočního oltáře Panny Marie Loretánské v kapli sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 104 – 110.

Geršlová Dagmar, Vodňanský obraz Panny Marie Montserratské. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 159-164.

Grimm Jakob, *Deutsche Mythologie*, sv. 1, Göttingen 1835.

Hamperl Wolf-Dieter, *St. Maria Loreto in Haid/ Sv. Maria Loretánská v Boru*, München 1993.

Havránková Hana, *Pražská Loreta*, Praha 1991.

Hlobil Ivo, Multiplikace Altöttinské Madony v českých zemích a na Slovensku. In: *Umění XXXIX*, 1991, s. 537–539.

Holas František Xaver, *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*, Příbram 1929.

Hostaš Karel – Vaněk Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých XII*. Politický okres sušický. Praha 1900.

Hradecká Pavlína, *Restaurování plastiky „Černá Matka Boží“*, restaurátorská zpráva rukopis 2002.

Hřebíčková Jana, *Ikonografie a úcta černých Madon*, 2009. Bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Jan Royt.

Huynen Jacques, *El Enigma de las vírgenes negras*, Barcelona 1974.

Charvátová Eva, *Svaté obrázky: Čechy a Morava*, Praha 2007.

Kadavý Milan, *Černá Madona – restaurátorský průzkum*, rukopis 2008.

Kachník Josef, *Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava*, Olomouc 1931.

Klatovské listy 17. 6. 1939

Klouza Radomil, *Závěrečná restaurátorská zpráva*, rukopis 1998.

Kopeček Josef, Karel Škréta na Svaté Hoře. In: *Podbrdsko IX*, Příbram 2002, s. 164-175.

Kopeček Josef, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2004.

Kopeček Josef, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2006.

Koutecká Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*, Praha 2010.

Kovář Daniel, *Římov. Historie obce a poutního místa*. Římov 1998.

Kořán Ivo, K českému vývoji typu Madony doulebské. In: *Umění XXIX*, 1979, s. 119-136.

Kořán Ivo, Život našich gotických madon. In: *Umění XXXIII*, 1989, s. 193-217.

Kořán Ivo – Jakubowski Zbigniew, Byzantské vlivy na počátku české malby gotické a roudnická madona v Krakově. In: *Umění XXIV*, 1976, s. 218-246.

Košnář Julius, *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*, Praha 1903.

Kroupa Jiří – Vobr Jaroslav – Drlík Vojen, *Benediktinský klášter v Rajhradě, klášter, klášterní knihovna, památník písemnictví na Moravě*, Předklášteří 2006.

Kudlíková Martina – Korcová Zuzana, *Konvent minoritů v Brně*, Brno 2010.

Laplana Puy Josep de C., *Nigra sum: iconografia de Santa Maria de Montserrat*, Barcelona 1995.

Máca Karel, *Loretánská kaple v Boru*, rukopis 1991. K dispozici Římskokatolická farnost Bor u Tachova.

Mágrová Klára – Stejskal Jiří, *Loretánská kaple v Rumburku*, Rumburk 2007.

Matějček Antonín – Myslivec Josef, České madony gotické byzantských typů. In: *Památky archeologické* 2, 4-5, 1934-1935, s. 1-24.

Mathon Placidus Johanes, *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a její panického chotě sv. Josefa II.*, Brno 1884.

Mathon Jaroslav, *Příspěvek ke studiu krásných Madon na Moravě*, Prostějov 1931.

Matouš Václav, *Pražská Loreta*, Praha 1961.

Minařík Klemens, *Poutní místo Hájek u Prahy s kaplí Loretskou a exercičním domem*, Přerov 1941.

Monreal y Tejada Luis, *Iconografía del cristianismo*, Barcelona 2000.

Musilová Jitka, *Restaurování dřevěné polychromované plastiky*, rukopis 2009.

Myslivec Josef, Česká gotika a Byzanc. In: *Umění XVIII*, 1970, s. 333-351.

Neumann Augustin Alois, *Piaristé a český barok*, Přerov 1933.

Nová Včelnice, Vimperk 1991.

Opitz Josef, *Katalog výstavy Madona. Církevní malířství a sochařství doby 1350 – 1550*, Praha 1935.

Orlita Zdeněk, Stavba poutního místa. Důvody, přestavby a realizace. In: Lucie Augustinková – Emanuel Grepl – Zdeněk Orlita, *Příběh o Loretě. Proměny fulnecké Santa Casy od barokní kaple ke klasicistní vile*, Ostrava 2010, s. 35-49.

Pavlíček Martin, Uctívané sakrální stavby a jejich olomoucké nápodoby a parafráze. In: Jakubec Ondřej, Perůtka Marek (eds.), *Olomoucké baroko II. Výtvarná kultura let 1620–1780*, Olomouc 2010, s. 52-53.

Petráňová Lydia, *Domovní znamení staré Prahy*, Praha 2008.

Podlaha Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých XV. Politický okres karlínský*. Praha 1901.

Podlaha Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Příbramském*, Praha 1901.

Podlaha Antonín, *Posvátná místa království Českého I.*, Praha 1907.

Podlaha Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých XXVIII. Politický okres vinohradský*. Praha 1908.

Podlaha Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých XXV. Politický okres benešovský*. Praha 1911.

Podlaha Antonín, *Posvátná místa království českého VI.*, Praha 1912.

Podlaha Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých XXXVII. Politický okres kralovický*. Praha 1912.

Podlaha Antonín, *Poutní místo Hájek s kaplí Loretanskou a klášterem františkánským*, Praha 1913.

Poche Emanuel, *Na Slovanech: Stavební a umělecký vývoj pražského kláštera*, Praha 1956.

Poche Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, I. A-J, Praha 1977.

Poche Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, II. K-O, Praha 1978.

- Poche Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, III. P-Š, Praha 1980.
- Poche Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, IV. (T-Ž), Praha 1982.
- Pojsl Miloslav, *Olomouc Katedrála sv. Václava*, Velehrad 2007.
- Pokorný Václav J., *Klášter Rajhrad jeho dějiny a památnosti*, Brno 1925.
- Popelka Benjamin, *Vlastivěda Moravská*. II, Místopis Moravy. Díl I místopisu, Brněnský kraj. Čís. 26, Jevický okres, Brno 1912.
- Prokopová Zdeňka, Soukromá kaple s oltáříkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov. In: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 167 – 182.
- Rabas Vavřinec, *Průvodce po Loretě v Praze na Hradčanech*, Praha 1937.
- Radová-Štiková Milada, Jan Bukovský. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. In: *Průzkumy památek*, roč. 8, 2001, č. 1, s. 159-161.
- Radovi Milada a Oldřich, Kaple při zámku v Radíči. Příspěvek k typologii einsiedelnských kaplí v Čechách. In: *Památky středních Čech* 5, 1990, s. 54-62.
- Reinerová Zdenka, *Restaurátorská zpráva*, rukopis 2006.
- Remešová Věra a kol., *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla 1158-2008*, Praha 2008.
- Royt Jan, Světci a jejich kultury v 17. a 18. století v Břevnově. In: *Tisíc let benediktýnského kláštera v Břevnově 993-1993*, Praha 1993, s. 70-73.
- Royt Jan, heslo Schwarze Madonnen. In: *Marienlexikon* 6, 1994, s. 95-96.
- Royt Jan, *Římov poutní areál s loreťou a kalvárií*, Velehrad 1995.
- Royt Jan, Úcta k Panně Marii Montserratské v Čechách a na Moravě. In: *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám Dr. K. Beránka*, Praha 1996, s. 21-25.
- Royt Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.

Royt Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

Ryšavý Vratislav, Loreta ve Starém Hroznatově u Chebu. In: *Zprávy památkové péče* 3, 1996, s. 86-93.

Schaller Jaroslaus, *Topographie des Königreichs Böhmen. Vierzehnter Theil. Taborer Kreis*, Prag und Wien 1790.

Soukup Josef, *Soupis památek historických a uměleckých XVIII*. Politický okres pelhřimovský. Praha 1903.

Soukup Josef, *Soupis památek historických a uměleckých XXXIII*. Politický okres písecký. Praha 1910.

Steinová Nataša, *Rumburská Loreta*, Rumburk 2000.

Stejskal Karel, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978.

Svatá Hora – stručný průvodce po Svaté Hoře.

Šámal Jindřich, *Římov*, Praha 1942.

Šimák Josef V., *Soupis památek historických a uměleckých XXXII*. Politický okres turnovský. Praha 1909.

Škoda Eduard, *Pražské svatyně: kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. století*, Praha 2002.

Škrdlík Norbert František, *Minoritský kostel u sv. Janů, Loreta a Svaté schody v Brně*, Brno 1942.

Štajnochr Vítězslav, *Panna Maria divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000.

Štajnochr Vítězslav, Jan Bukovský, Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda. In: *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 3, s. 178-188.

Štech Václav Vilém, *Pražská domovní znamení*, Praha 1955.

Štěpánek Pavel, Španělská etapa Emauzského kláštera. In: Klára Benešová, *Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Soubor statí věnovaných znovuotevření chrámu Panny Marie a sv. Jeronýma benediktinského kláštera Na Slovanech*, Praha 2007, s. 125-151.

Štěpánek Pavel, Montserrat a Praga. L' etapa espanyola al monestir d' Emaús a Praga (1635-1781). *Butlletí XX*. Barcelona 2006. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona 2007, s. 51-69.

Štěpánek Pavel, Baltazar Marradas y Vich (Vique), un gobernador militar valenciano de Bohemia y su mecenazgo artístico en el s. XVII. *Archivo de Arte Valenciano*, ISSN 0211-5808, LXXXVIII, 2007, N° 88, págs. 15-23.

Štěpánek Pavel, *Čechy a Španělsko ve středověku. Dějiny a umění.*, Olomouc 2008.

Thomová Soňa – Antonín Martin D., *101 nejkrásnějších domovních znamení Prahy*, Praha 2009, s. 10.

Tiray Jan, *Vlastivěda moravská*. II., Místopis Moravy. Díl IV. místopisu, Jihlavský kraj. Čís. 82, Slavonický okres, Brno 1926.

Trens Manuel, María: iconografía de la Virgen en el arte español, Madrid 1946.

Vaněk Ferdinand – Hostaš Karel, *Soupis památek historických a uměleckých VII*. Politický okres klatovský. Praha 1899.

Velc Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých XX*. Politický okres slanský. Praha 1904.

Velková Jitka, P. Maria Monserratská jako nová. In: *Zpravodaj města Vodňany*, říjen 2006, s. 3.

Vitásek Jindřich Erazim, *Dějiny a místopis král. města Uh. Hradiště*, Uherské Hradiště 1879.

Vlček Pavel (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*. Praha 1996.

Vlček Pavel (ed.), *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Praha 2000.

Wachsmanová-Jursová Viktorie, *Loreta na Hradčanech*, Praha 1948.

Weis Martin, *Mariánské květy*, Brno 2003.

Wirth Zdeněk, *Soupis památek, 26. Politický okres kladenský*, Praha 1907.

Wolný Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 2. Abtheilung. Brünner Erzdiöcese. 2. Band, Brünn 1858.

Wolný Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 2. Abtheilung. Brünner Erzdiöcese. 3. Band, Brünn 1860.

Wolný Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 1. Band, Brünn 1855.

Wolný Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 2. Band, Brünn 1857.

Wolný Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 3. Band, Brünn 1859.

Zahradník P., Macek P., *SHP bývalého piaristického kláštera v Ostrově*, rukopis 1991.
K dispozici v Klášterním areálu v Ostrově.

Zeman Lubomír, Barokní architektura rezidenčního města. In: Lubomír Zeman, *Dějiny města Ostrova*, Ostrov 2001, s. 102-132.

Zemek Metoděj a kol., *Mikulov památková rezervace*, Brno 1983.

Zítka Jáchym Dalimil, *Stručné dějiny emauzského opatství v Praze a soupis uměleckohistorické literatury v knihovně opatství*, Praha 2007.

Zlatohlávek Martin, *Nevěsta v uzavřené zahradě*, kat. Národní galerie v Praze, Praha 1995.

10. Elektronické zdroje:

Estarriol Ricardo, *Úžasná a neznámá expanze z Montserratu do střední Evropy v 17. století.*, <http://dosmundos.cz/?p=1189>, vyhledáno 25. 5. 2011.

[http://www.abadiamontserrat.net/\(S\(hd3skc45wi2j3p552ywmvw45\)\)/Espiritualitat/castella/santuari.aspx](http://www.abadiamontserrat.net/(S(hd3skc45wi2j3p552ywmvw45))/Espiritualitat/castella/santuari.aspx), vyhledáno 22. 6. 2011.

http://www.augustinerkirche.at/augustinus_herzgruft.php, vyhledáno 18. 6. 2011.

<http://www.doksy.com/o-meste/mestske-pamatky/barokni-kaplicky/>, vyhledáno 7. 11. 2010.

<http://english.habsburger.net/module-en/magna-mater-austriae-2013-marienverehrungs-als-habsburgischer-staatskult>, vyhledáno 18. 6. 2011. <http://www.farnoststarehobziczikrajov.estranky.cz/clanky/montserrat.html>, vyhledáno 14. 9. 2010.

<http://www.farnostzamberk.cz/kostelvaclav/kostelvdtech>, vyhledáno 10. 10. 2010.

<http://www.historickyostrov.cz/%20omp/index.php?id=31&idd=3>, vyhledáno 10. 9. 2010.

<http://www.jaromerice.cz/historie/poutni-misto-kalvarie>, vyhledáno 10. 10. 2010.

<http://www.maria.cz/Marianska-ucta/Madona>, vyhledáno 13. 4. 2011.

<http://www.muzeum-pribram.cz/bylo/02skreta/02skreta.html>, vyhledáno 31. 10. 2010.

<http://rumburk.farnost.cz/farnost/rumburk/loretanska-kaple.php>, vyhledáno 2. 6. 2010.

<http://svata-hora.cz/cz/2/historie>, vyhledáno 24. 8. 2010.

<http://www.vcelnice.cz/historie.html>, vyhledáno 16. 11. 2010.

Katz Melissa R., Madonna, Religious, *Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society*, <http://www.fags.org/childhood/Ke-Me/Madonna-Religious>, vyhledáno 14. 3. 2011.

Madonna, *Encyclopædia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/355920/Madonna>, vyhledáno 7. 4. 2011.

Radostová Šárka, <http://www.emauzy.cz/cz/mapa.php?id=5&h=1>, vyhledáno 16. 2. 2010.

Scheer Monique, From Majesty to Mystery: Change in the Meanings of Black Madonnas from the Sixteenth to Nineteenth Centuries, *The American Historical Review*, <http://www.historycooperative.org/journals/ahr/107.5/ah0502001412.html>, vyhledáno 21. 2. 2010.

Smejkal Ladislav, <http://www.farnostceskalipa.cz/loreta.htm>, vyhledáno 2. 6. 2010.

Weis Martin, Role mariánského kultu při rekatolizaci českých zemí, *Teologické texty*, <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Role-marianskeho-kultu-pri-rekatolizaci-ceskych-zemi.html>, vyhledáno 21. 2. 2010.

11. Seznam zkratk:

Balbín 1665

Bohuslav Balbín, *Diva montis sancti*, Praha 1665.

Bareš 1905

František Bareš, *Soupis památek historických a uměleckých XXI*. Politický okres mladoboleslavský. Praha 1905.

Bartlová 1995, č. kat. XI.

Milena Bartlová, Madona z Březnice. In: Martin Zlatohlávek, *Nevěsta v uzavřené zahradě*, Praha 1995.

Bartlová 1996

Milena Bartlová, Černá madona březnická. In: *Dějiny a současnost 18*, 1996, s. 28-31.

Bartlová 2007

Milena Bartlová, Tři texty Madony březnické. In: *Michal Šroněk – Kateřina Horníčková (eds.), Žena ve člunu. Sborník Hany J. Hlaváčkové*, Praha 2007, s. 195-210.

Bartlová 2009

Milena Bartlová, Tři středověké mariánské obrazy od sv. Tomáše v Brně. In: *Opuscula historiae artium F 52*, Brno 2009, s. 5-25.

Bařtová – Cvachová 2001

Markéta Bařtová – Teresie Cvachová, *Pražská Loreta průvodce poutním místem*, Praha 2001.

Beran 1994

Petr Beran, *Píseň o Loretě*, Cheb 1994.

Beránek 2000

Karel Beránek, Z minulosti františkánského kláštera v Hájku. In: *Františkánský klášter v Hájku v literatuře 17. a počátku 18. století*, Unhořt 2000, s. XV-XXVI.

Birnbaumová 1929

Alžběta Birnbaumová, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Čáslavském*, Praha 1929.

Bláha – Pojsl 1992

Josef Bláha – Miloslav Pojsl, *Olomouc Kostel sv. Michala*, Velehrad 1992.

Bolek 1936

František Bolek, *Katolické kostely a kaple v Olomouci*, Olomouc 1936.

Böhmová 1958

Hedvika Böhmová, Obraz Madony v kostele na Starém Brně. In: *Časopis Moravského musea* XLIII, 1958, s. 175-180.

Braniř 1900

Josef Braniř, *Soupis památek historických a uměleckých* VIII. Politický okres česko-budějovický. Praha 1900.

Brenner 1906

Josef Brenner, *Historické črty*, rukopis 1906, Týnec.

Bukovský 2000

Jan Bukovský, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.

Čarek 1981

Jiří Čarek, Z dějin staroměstských domů. In: *Pražský sborník historický* XIII, Praha 1981, s. 34-35.

Černý 2004

Jiří Černý, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, České Budějovice 2004.

Černý 2005

Jiří Černý, *Poutní místa jihozápadní Moravy*, Pelhřimov 2005.

Černý 2006

Jiří Černý, *Poutní místa jižních Čech*, České Budějovice 2006.

Černý 2009

Jiří Černý, *Poutní místa Soběslavska a Třeboňska s přílehlou částí Dolních Rakous*, České Budějovice 2009.

Čihalík – Maráz – Šeferisová-Loudová 2007

Čihalík, Maráz, Šeferisová-Loudová, *Stavebně historický průzkum minoritského kláštera v Brně*, rukopis 2007. K dispozici v minoritském klášteře.

Čihák 1948

Václav Čihák, *Leopolda Čiháka Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*, Praha 1948.

Diviš 1972

Jan Diviš, *Pražská Loreta*, Praha 1972.

Diviš 1987

Jan Diviš, *Pražská Loreta*, Praha 1987.

Eichler 1887

Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/I*, Brno 1887.

Eichler 1888

Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/II*, Brno 1888.

Fajt 2006

Jiří Fajt, *Karel IV. - císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády posledních Lucemburků 1347-1437. Katalog výstavy*, Praha 2006.

Fejfarová 2000

Alena Fejfarová, *Montserrat u Cizkrajova*, Rosice u Brna 2000.

Gaži 2008

Martin Gaži, Světci na zem padlí. K historii a restaurování bočního oltáře Panny Marie Loretánské v kapli sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 104 – 110.

Geršlová 2008

Dagmar Geršlová, Vodňanský obraz Panny Marie Montserratské. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 159-164.

Hamperl 1993

Wolf-Dieter Hamperl, *St. Maria Loreto in Haid/ Sv. Maria Loretánská v Boru*, München 1993.

Havránková 1991

Hana Havránková, *Pražská Loreta*, Praha 1991.

Hlobil 1991

Ivo Hlobil, Multiplikace Altöttinské Madony v českých zemích a na Slovensku. In: *Umění XXXIX*, 1991, s. 537–539.

Holas 1929

František Xaver Holas, *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*, Příbram 1929.

Hostaš – Vaněk 1900

Karel Hostaš – Ferdinand Vaněk, *Soupis památek historických a uměleckých XII. Politický okres sušický*. Praha 1900.

<http://www.doksy.com> 7. 11. 201

<http://www.doksy.com/o-meste/mestske-pamatky/barokni-kaplicky/>, vyhledáno 7. 11. 2010.

<http://www.farnoststarehobzi-cizkrajov.estranky.cz> 14. 9. 2010

<http://www.farnoststarehobzi-cizkrajov.estranky.cz/clanky/montserrat.html>, vyhledáno 14. 9. 2010.

<http://www.farnostzamberk.cz> 10. 10. 2010

<http://www.farnostzamberk.cz/kostelvaclav/kostelvdtech>, vyhledáno 10. 10. 2010.

<http://www.historickyostrov.cz> vyhledáno 10. 9. 2010.

<http://www.historickyostrov.cz/%20omp/index.php?id=31&idd=3>, vyhledáno 10. 9. 2010.

<http://www.jaromerice.cz> 10. 10. 2010
<http://www.jaromerice.cz/historie/poutni-misto-kalvarie>, vyhledáno 10. 10. 2010.

<http://www.muzeum-pribram.cz> 31. 10. 2010
<http://www.muzeum-pribram.cz/bylo/02skreta/02skreta.html>, vyhledáno 31. 10. 2010.

<http://rumburk.farnost.cz> 2. 6. 2010
<http://rumburk.farnost.cz/farnost/rumburk/loretanska-kaple.php>, vyhledáno 2. 6. 2010.

<http://svata-hora.cz> 24. 8. 2010
<http://svata-hora.cz/cz/2/historie>, vyhledáno 24. 8. 2010.

<http://www.vcelnice.cz> 16. 11. 2010
<http://www.vcelnice.cz/historie.html>, vyhledáno 16. 11. 2010.

Kachník 1931

Josef Kachník, *Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava*, Olomouc 1931.

Kopeček 2002

Josef Kopeček, Karel Škréta na Svaté Hoře. In: *Podbrdsko IX*, Příbram 2002, s. 164-175.

Kopeček 2004

Josef Kopeček, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2004.

Kopeček 2006

Josef Kopeček, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2006.

Kořán 1979

Ivo Kořán, K českému vývoji typu Madony doudebské. In: *Umění XXIX*, 1979, s. 119-136.

Kořán 1989

Ivo Kořán, Život našich gotických madon. In: *Umění XXXIII*, 1989, s. 193-217.

Kořán – Jakubowski 1976

Ivo Kořán – Zbigniew Jakubowski, Byzantské vlivy na počátku české malby gotické a roudnická madona v Krakově. In: *Umění XXIV*, 1976, s. 218-246.

Košnář 1903

Julius Košnář, *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*, Praha 1903.

Koutecká 2010

Helena Koutecká, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*, Praha 2010.

Kovář 1998

Daniel Kovář, *Římov. Historie obce a poutního místa*. Římov 1998.

Kroupa 2006

Jiří Kroupa – Jaroslav Vobr – Vojen Drlík, *Benediktinský klášter v Rajhradě, klášter, klášterní knihovna, památník písemnictví na Moravě*, Předklášteří 2006.

Kudlíková – Korcová 2010

Martina Kudlíková – Zuzana Korcová, *Konvent minoritů v Brně*, Brno 2010.

Máca 1991

Karel Máca, *Loretánská kaple v Boru*, rukopis 1991. K dispozici Římskokatolická farnost Bor u Tachova.

Mágrová – Stejskal 2007

Klára Mágrová – Jiří Stejskal, *Loretánská kaple v Rumburku*, Rumburk 2007.

Matějček – Myslivec 1934-1935

Antonín Matějček – Josef Myslivec, České madony gotické byzantských typů. In: *Památky archeologické* 2, 4-5, 1934-1935, s. 1-24.

Mathon 1884

Placidus Johanes Mathon, *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a její panického chotě sv. Josefa II.*, Brno 1884.

Mathon 1931

Jaroslav Mathon, *Příspěvek ke studiu krásných Madon na Moravě*, Prostějov 1931.

Matouš 1961

Václav Matouš, *Pražská Loreta*, Praha 1961.

Minařík 1941

Klemens Minařík, *Poutní místo Hájek u Prahy s kaplí Loretskou a exercičním domem*, Přerov 1941.

Myslivec 1970

Josef Myslivec, Česká gotika a Byzanc. In: *Umění XVIII*, 1970, s. 333-351.

Neumann 1933

Augustin Alois Neumann, *Piaristé a český barok*, Přerov 1933.

Nová Včelnice 1991

Nová Včelnice, Vimperk 1991.

Opitz 1935

Josef Opitz, *Katalog výstavy Madona. Církevní malířství a sochařství doby 1350 – 1550*, Praha 1935.

Orlita 2010

Zdeněk Orlita, Stavba poutního místa. Důvody, přestavby a realizace. In: Lucie Augustinková – Emanuel Grepl – Zdeněk Orlita, *Příběh o Loretě. Proměny fulnecké Santa Casy od barokní kaple ke klasicistní vile*, Ostrava 2010, s. 35-49.

Pavlíček 2010

Martin Pavlíček, Uctívané sakrální stavby a jejich olomoucké nápodoby a parafráze. In: Ondřej Jakubec, Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko II. Výtvarná kultura let 1620–1780*, Olomouc 2010, s. 52-53.

Petráňová 2008

Lydia Petráňová, *Domovní znamení staré Prahy*, Praha 2008, s. 110.

Podlaha 1901a

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých XV. Politický okres karlínský*. Praha 1901.

Podlaha 1901b

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Příbramském*, Praha 1901.

Podlaha 1907

Antonín Podlaha, *Posvátná místa království Českého I.*, Praha 1907.

Podlaha 1908

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých XXVIII. Politický okres vinohradský*. Praha 1908.

Podlaha 1911

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých XXV. Politický okres benešovský*. Praha 1911.

Podlaha 1912a

Antonín Podlaha, *Posvátná místa království českého VI.*, Praha 1912.

Podlaha 1912b

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých XXXVII. Politický okres kralovický.* Praha 1912.

Podlaha 1913

Antonín Podlaha, *Poutní místo Hájek s kaplí Loretanskou a klášterem františkánským,* Praha 1913.

Poche 1956

Emanuel Poche, *Na Slovanech: Stavební a umělecký vývoj pražského kláštera,* Praha 1956.

Pojsl 2007

Miloslav Pojsl, *Olomouc Katedrála sv. Václava, Velehrad 2007.*

Pokorný 1925

Václav J. Pokorný, *Klášter Rajhrad jeho dějiny a památnosti,* Brno 1925.

Popelka 1912

Benjamin Popelka, *Vlastivěda Moravská. II, Místopis Moravy. Díl I místopisu, Brněnský kraj. Čís. 26, Jevický okres,* Brno 1912.

Prokopová 2008

Zdeňka Prokopová, Soukromá kaple s oltáříkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov. In: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii,* České Budějovice 2008, s. 167 – 182.

Rabas 1937

Vavřinec Rabas, *Průvodce po Loretě v Praze na Hradčanech,* Praha 1937.

Radostová 16. 2. 2010

Šárka Radostová, <http://www.emauzy.cz/cz/mapa.php?id=5&h=1>, vyhledáno 16. 2. 2010.

Radová-Štiková 2001

Milada Radová-Štiková, Jan Bukovský. Loretské kaple v Čechách a na Moravě. In: *Průzkumy památek*, roč. 8, 2001, č. 1, s. 159-161.

Radovi 1990

Milada a Oldřich Radovi, Kaple při zámku v Radíči. Příspěvek k typologii einsiedelnských kaplí v Čechách. In: *Památky středních Čech* 5, 1990, s. 54-62.

Remešová 2008

Věra Remešová a kol., *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla 1158-2008*, Praha 2008.

Royt 1993

Jan Royt, Světci a jejich kultury v 17. a 18. století v Břevnově. In: *Tisíc let benediktýnského kláštera v Břevnově 993-1993*, Praha 1993, s. 70-73.

Royt 1995

Jan Royt, *Římov poutní areál s loretou a kalvárií*, Velehrad 1995.

Royt 1996

Jan Royt, Úcta k Panně Marii Montserratské v Čechách a na Moravě. In: *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám Dr. K. Beránka*, Praha 1996, s. 21-25.

Royt 1999

Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 1999.

Ryšavý 1996

Vratislav Ryšavý, Loreta ve Starém Hroznatově u Chebu. In: *Zprávy památkové péče 3*, 1996, s. 86-93.

RZ 1992

Miloslav Blahout, *Restaurování plastiky Černá madona*, rukopis 1992.

RZ 1993

Karine Artouni, *Restaurátorská zpráva*, rukopis 1993.

RZ 1994

Alena a Petr Bergerovi, *Písemná zpráva o restaurování a technologickém průzkumu*, rukopis 1994.

RZ 1998

Radomil Klouza, *Závěrečná restaurátorská zpráva*, rukopis 1998.

RZ 2002

Pavλίna Hradecká, *Restaurování plastiky „Černá Matka Boží“*, restaurátorská zpráva rukopis 2002.

RZ 2006

Zdenka Reinerová, *Restaurátorská zpráva*, rukopis 2006.

RP 2008

Milan Kadavý, *Černá Madona – restaurátorský průzkum*, rukopis 2008.

RZ 2009

Jitka Musilová, *Restaurování dřevěné polychromované plastiky*, rukopis 2009.

SHP 1991

Dr. P. Zahradník, Ing. P. Macek, *SHP bývalého piaristického kláštera v Ostrově*, rukopis 1991. K dispozici v Klášterním areálu v Ostrově.

Schaller XIV. 1790

Jaroslus Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen. Vierzehnter Theil. Taborer Kreis*, Prag und Wien 1790.

Smejkal 2. 6. 2010

Ladislav Smejkal, <http://www.farnostceskalipa.cz/loreta.htm>, vyhledáno 2. 6. 2010.

Soukup 1903

Josef Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých XVIII*. Politický okres pelhřimovský. Praha 1903.

Soukup 1910

Josef Soukup, *Soupis památek historických a uměleckých XXXIII*. Politický okres písecký. Praha 1910.

Steinová 2000

Nataša Steinová, *Rumburská Loreta*, Rumburk 2000.

Stejskal 1978

Karel Stejskal, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978.

Svatá Hora

Svatá Hora – stručný průvodce po Svaté Hoře.

Šámal 1942

Jindřich Šámal, *Římov*, Praha 1942.

Šimák 1909

Josef V. Šimák, *Soupis památek historických a uměleckých XXXII*. Politický okres turnovský. Praha 1909.

Škoda 2002

Eduard Škoda, *Pražské svatyně: kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. století*, Praha 2002.

Škrdlík 1942

Norbert František Škrdlík, *Minoritský kostel u sv. Janů, Loreta a Svaté schody v Brně*, Brno 1942.

Štajnochr 2000

Vítězslav Štajnochr, *Panna Maria divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000.

Štajnochr 2003

Vítězslav Štajnochr, Jan Bukovský, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda*. In: *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 3, s. 178-188.

Štech 1955

Václav Vilém Štech, *Pražská domovní znamení*, Praha 1955.

Štěpánek 2007

Pavel Štěpánek, *Španělská etapa Emauzského kláštera*. In: Klára Benešová, *Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Soubor statí věnovaných znovuotevření chrámu Panny Marie a sv. Jeronýma benediktinského kláštera Na Slovanech*, Praha 2007, s. 125-151.

Thomová – Antonín 2009

Soňa Thomová – Martin D. Antonín, *101 nejkrásnějších domovních znamení Prahy*, Praha 2009, s. 10.

Tiray 1926

Jan Tiray, *Vlastivěda moravská*. II., *Místopis Moravy*. Díl IV. místopisu, Jihlavský kraj. Čís. 82, Slavonický okres, Brno 1926.

UPČ I. 1977

Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, I. A-J, Praha 1977.

UPČ II. 1978

Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, II. K-O, Praha 1978.

UPČ III. 1980

Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, III. P-Š, Praha 1980.

UPČ IV. 1982

Emanuel Poche a kol., *Umělecké památky Čech*, IV. (T-Ž), Praha 1982.

UPP 1996

Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*. Praha 1996.

UPP 2000

Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Praha 2000.

Vaněk – Hostaš 1899

Ferdinand Vaněk – Karel Hostaš, *Soupis památek historických a uměleckých VII. Politický okres klatovský*. Praha 1899.

Velc 1904

Ferdinand Velc, *Soupis památek historických a uměleckých XX. Politický okres slanský*. Praha 1904.

Velková 2006

Jitka Velková, P. Maria Monserratská jako nová. In: *Zpravodaj města Vodňany*, říjen 2006, s. 3.

Vitásek 1879

Jindřich Erazim Vitásek, *Dějiny a místopis král. města Uh. Hradiště, Uherské Hradiště 1879*.

Wachsmanová-Jursová 1948

Viktorie Wachsmanová-Jursová, *Loreta na Hradčanech*, Praha 1948.

Wirth 1907

Zdeněk Wirth, *Soupis památek, 26. Politický okres kladenský*, Praha 1907.

Wolný B. II. 1858

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 2. Abtheilung. Brünnner Erzdiöcese. 2. Band, Brünn 1858.

Wolný B. III. 1860

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 2. Abtheilung. Brünnner Erzdiöcese. 3. Band, Brünn 1860.

Wolný O. I. 1855

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 1. Band, Brünn 1855.

Wolný O. II. 1857

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 2. Band, Brünn 1857.

Wolný O. III. 1859

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abtheilung. Olmüßer Erzdiöcese. 3. Band, Brünn 1859.

Zeman 2001

Lubomír Zeman, Barokní architektura rezidenčního města. In: Lubomír Zeman, *Dějiny města Ostrova*, Ostrov 2001, s. 102-132.

Zemek 1983

Metoděj Zemek a kol., *Mikulov památková rezervace*, Brno 1983.

Zítko 2007

Jáchym Dalimil Zítko, *Stručné dějiny emauzského opatství v Praze a soupis uměleckohistorické literatury v knihovně opatství*, Praha 2007.

12. Obrazová příloha

1. Socha Černé Matky Boží. 17. století.
GHM, Trojský zámek.

2. Ikona Madony Svatotomské (Brněnské).
Snad 12. nebo 13. století. Kostel
Nanebevzetí Panny Marie Staré Brno.

3. Madona Březnická. 1396. Biskupství
českobudějovické, zapůjčeno do NG.

4. Soška Panny Marie Altöttinské. Asi 16. století. Farní chrám sv. Petra a Pavla v Bohnicích.

5. Soška Panny Marie Altöttinské. 1. pol. 17. století. Zámek Český Krumlov.

6. Soška Panny Marie Altöttinské. Asi 17. století. Neznámo kde (dříve na zámku Hrubý Rohozec).

7. Soška Panny Marie Altöttinské. 2. pol. 18. století. Kaplička Panny Marie Altöttinské v Jáchymově na Novém městě.

8. Soška Panny Marie Altöttinské.
Před 1662. Farní kostel Nanebevzetí
Panny Marie v Nové Včelnici.

9. Socha Panny Marie Altöttinské.
1701. Kámen. Cca 100 cm. Nová
Včelnice.

10. Soška Panny Marie Altöttinské.
Prostějovský soukromý majetek.

11. Soška Panny Marie
(Altöttinské). Konec 16. století.
Arcibiskupství pražské (z kostela
sv. Prokopa ve Svěmyslicích).

12. Soška Panny Marie Altöttinské.
15. století? Zámecká kaple ve
Velkých Losinách.

13. Socha Panny Marie Einsiedelnské.
Pol. 17. století. Minoritský klášter v
Českém Krumlově.

14. Socha černé Madony s Ježíškem.
2. třetina 18. století. Zámek Hrubý
Rohozec (neznámý původ).

15. Socha Panny Marie Einsiedelnské.
Asi 2. třetina 18. století. Neznámo kde
(dříve kostel sv. Barbory v Komořanech,
neznámý původ).

16. Socha Panny Marie Einsiedelské. 1773.
Kostel sv. Václava v Lovosicích (původně z kaple
Panny Marie Einsiedelské).

17. Socha Panny Marie
Einsiedelské. 1709. Město
Ostrov, Klášterní areál v Ostrově.

18. Socha Panny Marie Einsiedelské.
Kolem 1680. Neznámo kde (z
Einsiedelské kaple v Radíči).

19. Soška Panny Marie Einsiedelské.
Před 1732. Benediktinský klášterní
kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě.

20. Soška Panny Marie Einsiedelské. 15. století?
Kostel sv. Bartoloměje v Rejštejně.

21. Socha Panny Marie Loretské.
Před 1685. Loreta v Boru.

22. Socha Panny Marie Loretské. Kolem 1670.
Kostel sv. Jakuba v Boskovicích.

23. Socha Panny Marie Loretské. Před
1719. Kostel sv. Janů v Brně, v Loretě.

24. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1698. Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, Loreta.

25. Socha Panny Marie Loretánské. 1679. Děkanský kostel sv. Ducha v Dolním Římově.

26. Socha Panny Marie Loretánské. 1683. Muzeum Oderska (z fulnecké Lorety).

27. Socha Loretánské Madony. 50. léta 17. století. Loreta v kostele sv. Františka Serafinského

28. Soška Panny Marie Loretánské.
1. polovina 18. století. Klášter sv.
Františka v Hájku.

29. Obrázek Panny Marie Loretánské.
Pravděpodobně polovina 17. století. Kaple
sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech.

30. Soška Panny Marie Loretánské.
1. pol. 18. století. Loretánská kaple
v Jaroměřicích u Jevíčka.

31. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1723.
Depozitář farnosti u kostela sv. Jakuba v Jihlavě
(původně Loretánská kaple při kostele sv. Kříže).

32. Socha Panny Marie Loretánské. Po 1621. Kostel sv. Vojtěcha v Jílovém u Prahy (ze zaniklého kostela Panny Marie Loretánské).

33. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1711. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech (původně v Loretánské kapli v Týnci).

34. Lidová socha Panny Marie Loretánské. Asi 1831. Loreta

35. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1659. Kostel sv. Marie Magdalény v Malém Boru (z Loretánské kaple u Horažďovic).

36. Socha Panny Marie Loretánské. Asi konec 17. století. Město Manětín (původně snad z Loretánské kaple v Rabštejně nad Střelou).

37. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1623. Kostel sv. Václava v Mikulově (původně z mikulovské Lorety).

38. Socha Panny Marie Loretánské. Asi kolem 1623. Kolegiální kapitula u sv. Václava v Mikulově.

39. Socha Panny Marie Loretánské. Kostel sv. Petra a Pavla v Mimoni (původně Loreta ve Svěbořích).

40. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1680. Loretánská kaple, klášter Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují.

41. Socha Panny Marie Loretánské. Počátek 18. století. Dóm sv. Václava v Olomouci.

42. Socha Panny Marie Loretánské. 18. století. Kostel sv. Mořice v Olomouci.

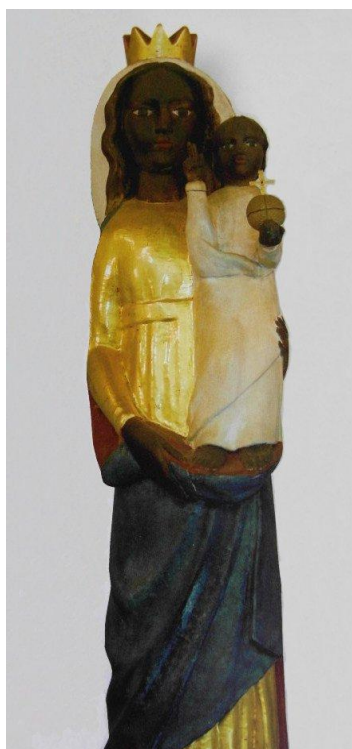
43. Socha Panny Marie Loretánské. Asi 2. čtvrtina 18. století. Kostel sv. Michala v Olomouci.

44. Socha Panny Marie Loretánské. Před 1627. Loreta Praha.

45. Lidová socha Loretánské Madony. Kolem 1699. Kostel Povýšení sv. Kříže v Pyšelích (původně v Loretě).

46. Socha Loretánské Madony. 1694. Loreta Rumburk.

47. Socha Panny Marie Loretánské. Před 1828. Zámek Rychnov nad Kněžnou, Loretánská kaple v kostele Nejsvětější Trojice.

48. Socha Panny Marie Loretánské. 1870. Santa Casa v kostele Nejsvětější Trojice bývalého kláštera františkánů ve Slaném.

49. Socha Panny Marie Loretánské. 1. pol. 18. století. Loretánská kaple v kostele Božího těla ve Slavonicích (z Loretánské kaple ve Vratěnině).

50. Socha Panny Marie Loretánské. Před 1665. Poutní místo Maria Loreto ve Starém Hrozňatově.

51. Soška Panny Marie Loretánské. Kolem 1749. Řk farnost Uherské Hradiště (původně z Loretánské kaple kostela sv. Jiří).

52. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1703. Řk farnost Vlašim.

53. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem pol. 18. století. Kostel sv. Václava ve Vranově (původně Loreta v Komorním Hrádku).

54. Soška Panny Marie Loretánské. Kolem 1750. Kostel Nesvětější Trojice v Žacléři.

55. Socha Panny Marie Loretánské. Kolem 1740. Děkanský kostel sv. Václava v Žamberku.

56. Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1635. Kostel sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech (přenesená sem z hradní kaple na Bezděže).

57. Neznámý malíř. Obraz Panny Marie Montserratské. 18. století. Město Doksy, kaplička Panny Marie Montserratské.

58. Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1634. Svatyně Matky Boží Montserratské u Cizkrajova.

59. Socha Panny Marie Montserratské. Kolem 1635. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích.

60. Socha Panny Marie Montserratské. 1712. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích.

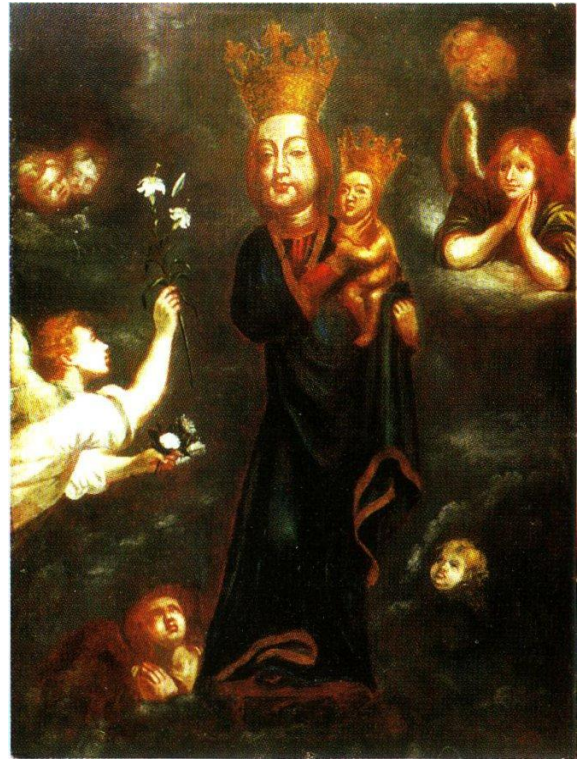
61. Soška Panny Marie Montserratské. Před 1732. Benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě.

62. Neznámý jihoevropský malíř. Obraz Panny Marie Montserratské. Asi první třetina 17. století. Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (původně hlavní oltář kostela Narození Panny Marie ve Vodňanech).

63. Lidová soška Panny Marie Svatohorské. Asi 1348. Bazilika Nanebevzetí Panny Marie na Svaté Hoře u Příbrami.

64. Karel Škréta. Obraz Panny Marie Svatohorské. 1654. Klášter Svatá Hora.

65. Panna Maria Montserratská. Montserrat, Španělsko.

66. Panna Maria Loretánská. Vídeň, Rakousko.

67. Panna Maria Altöttinská. Altötting, Bavorsko.

68. Panna Maria Altöttinská. Altötting, Bavorsko. Detail.

69. Panna Maria Einsiedelská. Einsiedeln, Švýcarsko.

70. Panna Maria Einsiedelská. Einsiedeln, Švýcarsko. Oděná.

13. Seznam vyobrazení:

[1] *Socha Černé Matky Boží*. 17. století. Lipové dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 157 cm. Mladší korunka a jablko. GHMP, v kapli Trojského zámku (původní umístění na nároží Domu U Černé Matky Boží). Foto: autorka.

[2] *Ikona Madony Svatotomské (Brněnské)*. Snad 12. nebo 13. století. Olejovo-pryskyřičná tempera na dřevěné desce (dvě prkna lipová, jedno z topolu). 86 x 50 cm (původně asi 90 x 60 cm). Kostel Nanebevzetí Panny Marie Staré Brno (z kostela sv. Tomáše). Foto převzato: Milena Bartlová, *Tři středověké mariánské obrazy od sv. Tomáše v Brně*. In: *Opuscula historiae artium* F 52, Brno 2009, s. 20, obr. 2.

[3] *Madona Březnická*. 1396. Tempera a zlacení na lipovém dřevě potaženém lněným plátnem a pergamenem. 41,5 x 29,5 cm. Biskupství českobudějovické, zapůjčeno do Národní galerie v Praze. Foto převzato: Jiří Fajt, *Karel IV. - císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády posledních Lucemburků 1347-1437. Katalog výstavy*, Praha 2006, s. 78.

[4] *Soška Panny Marie Altöttinské*. Asi 16. století. Lipové dřevo, polychromované. 66 cm. Farní chrám sv. Petra a Pavla v Bohnicích. Foto: autorka.

[5] *Soška Panny Marie Altöttinské*. 1. polovina 17. století. Dřevo, polychromované. 67 cm. Zámek Český Krumlov. Foto: Roman Lavička převzato: Zdeňka Prokopová, *Soukromá kaple s oltáříkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov*, s. 167 – 182. In: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 177, obr. 6.

[6] *Soška Panny Marie Altöttinské*. Dřevo, polychromované. Asi 17. století. 54 cm. Neznámo kde (dříve na zámku Hrubý Rohozec, kaple Nejsvětější Trojice). Foto převzato: Josef V. Šimák, *Soupis památek historických a uměleckých XXXII. Politický okres turnovský*. Praha 1909, s. 115, obr. 130.

[7] *Soška Panny Marie Altöttinské*. 2. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 50 cm. Kaplička Panny Marie Altöttinské v Jáchymově na Novém městě. Foto: autorka.

- [8] *Soška Panny Marie Altöttinské*. Před 1662. Lipové dřevo, polychromované. 75 cm. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové Včelnici. Foto: autorka.
- [9] *Socha Panny Marie Altöttinské*. 1701. Kámen. Cca 100 cm. Nová Včelnice. Foto převzato: <http://www.vcelnice.cz/uploads/Vcelnice%2036-D5II037.jpg>, vyhledáno 16. 11. 2010.
- [10] *Soška Panny Marie Altöttinské*. Barokní kopie. Lipové dřevo, sejmuta polychromie. 75 cm. Barokní koruna. Ježíškovi chybí pravá ruka a Panně Marii prostřední prst na levé ruce. Prostějovský soukromý majetek. Foto převzato: Jaroslav Mathon, Příspěvek ke studiu krásných Madon na Moravě, Prostějov 1931, obr. IV.
- [11] *Soška Panny Marie*. Konec 16. století. Lipové dřevo, nepůvodní polychromie. 65 cm. Arcibiskupství pražské (z farního kostela sv. Prokopa ve Svémyslicích). Foto: autorka.
- [12] *Soška Panny Marie Altöttinské*. 15. století? Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 62 cm. Zámecká kaple ve Velkých Losinách. Foto: autorka.
- [13] *Socha Panny Marie Einsiedelské*. Polovina 17. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Bývalý minoritský klášter dnes křížovníků s červenou hvězdou v Českém Krumlově. Foto: NPÚ.
- [14] *Socha černé Madony s Ježíškem*. 2. třetina 18. století. Dřevo, polychromované. 108 cm. Zámek Hrubý Rohozec, kaple Nejsvětější Trojice (neznámý původ). Foto: autorka.
- [15] *Socha Panny Marie Einsiedelské*. Asi 2. třetina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Neznámo kde (původně kostel sv. Barbory v Komořanech, neznámý původ). Foto převzato: Vítězslav Štajnochr, Jan Bukovský, Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda. In: *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 3, s. 184, obr. 7.
- [16] *Socha Panny Marie Einsiedelské*. 1773. Dřevo, polychromované. Cca 70 cm. Kostel sv. Václava v Lovosicích (původně z kaple Panny Marie Einsiedelské). Foto: autorka.

- [17] *Socha Panny Marie Einsiedelské.* 1709. Lipové dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 120 cm. Chybí pravá ruka Panny Marie, obě ruce Ježíška a jeho levé chodidlo. Město Ostrov, zapůjčeno DK Ostrov, Klášterní areál v Ostrově. Foto: autorka.
- [18] *Socha Panny Marie Einsiedelské.* Kolem 1680. Dřevo, polychromované. 115 cm. Neznámo kde (původně z kaple Panny Marie Einsiedelské v Radíči). Foto převzato: Vítězslav Štajnochr, Jan Bukovský, Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Addenda. In: *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 3, s. 180, obr. 3.
- [19] *Soška Panny Marie Einsiedelské.* Před 1732. Dřevo, polychromované. Cca 50 cm. Na podstavci nápis EFFIGI:THAUMA EIN:SIDLENSIS. Benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě. Foto: autorka.
- [20] *Soška Panny Marie Einsiedelské.* 15. století? Dřevo, polychromované. 70 cm. Kostel sv. Bartoloměje v Rejštejně. Foto: autorka
- [21] *Socha Panny Marie Loretánské.* Před 1685. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 142 cm. Nově vyřezané korunky v barokním stylu a říšské jablko. Loreta v Boru. Foto: autorka.
- [22] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1670. Dřevo, polychromované. Cca 80 cm. Kostel sv. Jakuba v Boskovicích. Foto: autorka.
- [23] *Socha Panny Marie Loretánské.* Před 1719. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Janů v Brně, v Loretě. Foto: autorka.
- [24] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1698. Lipové dřevo, zbytky polychromie. 100 cm. Poškození červotočem a požárem, pravá vlasová část hlavy a ruce Ježíška s jablkem dořezané. Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, Loreta. Foto: autorka.
- [25] *Socha Panny Marie Loretánské.* 1679. Hruškové dřevo, pozdější polychromie. Cca 110 cm. Barokní korunky. Původně oděna do stříbrného šatu (za napoleonských válek zabaven). Děkanský kostel sv. Ducha v Dolním Římově. Foto převzato: Daniel Kovář, *Římov. Historie obce a poutního místa*, Římov 1998.

- [26] *Socha Panny Marie Loretánské.* 1683. Baroko. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 108 cm. Muzeum Oderska (z fulnecké Lorety). Foto: autorka.
- [27] *Socha Loretánské Madony.* 50. léta 17. století. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 120 cm. Loreta v kostele sv. Františka Serafinského. Foto: autorka.
- [28] *Soška Panny Marie Loretánské.* 1. polovina 18. století. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 75 cm. Klášter sv. Františka v Hájku. Foto: autorka.
- [29] *Obrázek Panny Marie Loretánské.* Pravděpodobně polovina 17. století. Kvaš na hedvábí nalepeném na dřevěné desce. Cca 40 x 30 cm. Zasazený do pozdějšího vrcholně barokního oltáře relikviářového typu. Kaple sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech. Foto: Lenka Helfertová převzato: Martin Gaži, Světci na zem padlí. K historii a restaurování bočního oltáře Panny Marie Loretánské v kapli sv. Jana Nepomuckého v Horosedlech. In: *Památky jižních Čech 1*, České Budějovice 2008, s. 106, obr. 1.
- [30] *Soška Panny Marie Loretánské.* 1. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 74 cm. Loretánská kaple v Jaroměřicích u Jevíčka. Foto: autorka.
- [31] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1723. Dřevo, vzadu vydlabané. 106 cm. Depozitář farnosti u kostela sv. Jakuba v Jihlavě (původně Loretánská kaple při kostele sv. Kříže). Foto: autorka.
- [32] *Socha Panny Marie Loretánské.* Po 1621. Dřevo, polychromované, dole duté, vzadu bez polychromie. Cca 72 cm. Farní kostel sv. Vojtěcha v Jílovém u Prahy (ze zaniklého kostela Panny Marie Loretánské u bývalého minoritského kláštera). Foto: autorka.
- [33] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1711. Dřevo, nepůvodní polychromie. Obličej Panny Marie odštípnut a nahrazen maskou, pravá ruka oddělená. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech (původně v Loretánské kapli v Týnci). Foto: autorka.
- [34] *Lidová socha Panny Marie Loretánské.* Asi 1831. Dřevo, polychromované. 82 cm. Loreta Kosmonosy. Foto: autorka.

- [35] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1659. Dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Kostel sv. Marie Magdalény v Malém Boru (z Loretánské kaple u Horažďovic). Foto: autorka.
- [36] *Socha Panny Marie Loretánské.* Asi konec 17. století. Dřevo, polychromované. 120 cm. Chybí Ježíškova pravá ruka. Město Manětín (původně snad z Loretánské kaple v Rabštejně nad Střelou). Foto: autorka.
- [37] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1623. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Václava v Mikulově (původně z mikulovské Lorety). Foto: Václav Hortvík archiv Mikulov.
- [38] *Socha Panny Marie Loretánské.* Asi kolem 1623. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Význačná kolegiátní kapitula u sv. Václava v Mikulově. Foto: Václav Hortvík archiv Mikulov.
- [39] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1679. Barokní. Dřevo, polychromované, vzadu vydlabané. 110 cm. Kovové korunky. Ježíškovi chybí prsty na pravé noze. Kostel sv. Petra a Pavla v Mimoni (původně Loreta ve Svébořicích). Foto: autorka.
- [40] *Socha Panny Marie Loretánské.* Kolem 1680. Dřevo, pozdější polychromie. Cca 90 cm. Loretánská kaple, klášter Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují. Foto: autorka.
- [41] *Socha Panny Marie Loretánské.* Počátek 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 80 cm. Dóm sv. Václava v Olomouci. Foto: autorka.
- [42] *Socha Panny Marie Loretánské.* 18. století. Dřevo, pozlacené. Cca 90 cm. Kostel sv. Mořice v Olomouci. Foto: autorka.
- [43] *Socha Panny Marie Loretánské.* Asi 2. čtvrtina 18. století. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Kostel sv. Michala v Olomouci. Foto: autorka.
- [44] *Socha Panny Marie Loretánské.* Před 1627. Lipové dřevo, polychromie z 19. století. Cca 110 cm. Loreta Praha. Foto: autorka.

[45] *Lidová socha Loretánské Madony*. Kolem 1699. Dřevo, polychromované. 82 cm. Kostel Povýšení sv. Kříže v Pyšelích (původně v Loretě). Foto: autorka.

[46] *Socha Loretánské Madony*. 1694. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Loreta Rumburk. Foto: Jiří Stejskal převzato: Klára Mágrová – Jiří Stejskal, Loretánská kaple v Rumburku, Rumburk 2007.

[47] *Socha Panny Marie Loretánské*. Před 1828. Dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Zámek Rychnov nad Kněžnou, Loretánská kaple v kostele Nejsvětější Trojice. Foto: autorka.

[48] *Socha Panny Marie Loretánské*. 1870. Dřevo, polychromované. Cca 100 cm. Santa Casa v kostele Nejsvětější Trojice bývalého kláštera františkánů ve Slaném. Foto: autorka.

[49] *Socha Panny Marie Loretánské*. 1. polovina 18. století. Dřevo, polychromované. 70 cm. Loretánská kaple v kostele Božího těla ve Slavonicích (z Loretánské kaple ve Vratěnině). Foto: autorka.

[50] *Socha Panny Marie Loretánské*. Před 1665. Lipové dřevo, polychromované. Cca 90 cm. Korunky a krunýř 1. třetina 18. století. Poutní místo Maria Loreto ve Starém Hrozňatově. Foto: NPÚ.

[51] *Soška Panny Marie Loretánské*. Kolem 1749. Dřevo, polychromované. Cca 70 cm. Římskokatolická farnost Uherské Hradiště (původně z Loretánské kaple kostela sv. Jiří, později v kostele sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti). Foto: autorka.

[52] *Socha Panny Marie Loretánské*. Kolem 1703. Dřevo, polychromované. 100 cm. Římskokatolická farnost Vlašim. Foto: autorka.

[53] *Socha Panny Marie Loretánské*. Kolem poloviny 18. století. Dřevo, pravděpodobně nepůvodní polychromie. 97 cm. Ve vyřezávané rokokové nice. Kostel sv. Václava ve Vranově (původně Loreta v Komorním Hrádku). Foto: autorka.

[54] *Soška Panny Marie Loretánské*. Kolem 1750. Dřevo, polychromované. 75 cm. Kostel Nesvětější Trojice v Žacléři. Foto: Wieslaw Kalemba.

- [55] *Socha Panny Marie Loretánské*. Kolem 1740. Dřevo, polychromované. Cca 120 cm. Baroko. Děkanský kostel sv. Václava v Žamberku. Foto: autorka.
- [56] *Socha Panny Marie Montserratské*. Kolem 1635. Rané baroko. Dřevo, polychromované. Cca 120 cm. Kostel sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech (přenesená sem z hradní kaple na Bezděze). Foto: autorka.
- [57] Neznámý malíř. *Obraz Panny Marie Montserratské*. 18. století. Cca 150 x 100 cm. Město Doksy, kaplička Panny Marie Montserratské. Foto: Městská knihovna Doksy.
- [58] *Socha Panny Marie Montserratské*. Kolem 1634. Lipové dřevo, polychromie z 19. století. Cca 100 cm. Svatyně Matky Boží Montserratské u Cizkrajova. Foto: Michal Polenda.
- [59] *Socha Panny Marie Montserratské*. Kolem 1635. Rané baroko. Dřevo, beuronská polychromie. 135 cm. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích. Foto převzato: Jáchym Dalimil Zítko, *Stručné dějiny emauzského opatství v Praze a soupis uměleckohistorické literatury v knihovně opatství*, Praha 2007.
- [60] *Socha Panny Marie Montserratské*. 1712. Pískovec. 181 cm. Kostel Panny Marie, Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích. Foto převzato: Jáchym Dalimil Zítko, *Stručné dějiny emauzského opatství v Praze a soupis uměleckohistorické literatury v knihovně opatství*, Praha 2007.
- [61] *Soška Panny Marie Montserratské*. Před 1732. Dřevo, polychromované. Cca 60 cm. Benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla v Rajhradě. Foto: autorka.
- [62] Neznámý jihoevropský malíř. *Obraz Panny Marie Montserratské*. Asi první třetina 17. století. Olejomalba. 362 x 232 cm. Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (původně hlavní oltář kostela Narození Panny Marie ve Vodňanech). Foto: Tomáš Záhoř převzato: Dagmar Geršlová, *Vodňanský obraz Panny Marie Montserratské*. In: *Památky jižních Čech* 1, České Budějovice 2008, s. 163, obr. 5.
- [63] *Lidová soška Panny Marie Svatohorské*. Asi 1348. Gotika. Hruškové dřevo, novější polychromie. 49 cm. Zlaté korunky posázené v roce 1732 drahokamy a perlami. Bazilika

Nanebevzetí Panny Marie na Svaté Hoře u Příbrami. Foto převzato: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=5910>, vyhledáno 24. 8. 2010.

[64] Karel Škréta. *Obraz Panny Marie Svatohorské*. 1654. Olejomalba. 155 x 118 cm, v minulosti zkrácené cca o 15 cm. Na zadní straně plátna veduta Příbrami. Klášter Svatá Hora. Foto převzato: Josef Kopeček, *Svatá Hora*, Kostelní Vydří 2004, s. 11, obr. 3.

[65] *Panna Maria Montserratská*. Montserrat, Španělsko. Foto: Greg Gladman převzato: <http://www.sacred-destinations.com/spain/montserrat-photos/slides/madonna-cc-greg-gladman.jpg>, vyhledáno 18. 6. 2011.

[66] *Panna Maria Loretánská*. Vídeň, Rakousko. Foto převzato: http://english.habsburger.net/module-en/magna-mater-austriae-2013-marienverehrungs-als-habsburgischer-staatskult/magna-mater-austriae/MB-ST_R15-MOD3-04.jpg/?size=preview&plus=1, vyhledáno 18. 6. 2011.

[67] *Panna Maria Altöttinská*. Altötting, Bavorsko. Foto: Strauss převzato: http://www.interfaithmarianpilgrimages.com/images/book/Altoetting_without_robos.jpg, vyhledáno 18. 6. 2011.

[68] *Panna Maria Altöttinská*. Altötting, Bavorsko. Detail. Foto: Ella Rozett převzato: <http://www.interfaithmarianpilgrimages.com/images/book/Altoetting.jpg>, vyhledáno

[69] *Panna Maria Einsiedelnská*. Foto převzato: <http://www.gloria.tv/thumbnail/2011-04/media-151303-2.jpg>, vyhledáno 18. 6. 2011.

[70] *Panna Maria Einsiedelnská*. Einsiedeln, Švýcarsko. Oděná. Foto: Shrine of Einsiedeln převzato: <http://www.sacred-destinations.com/switzerland/einsiedeln-pictures/black-madonna-officsite.JPG>, vyhledáno 18. 6. 2011.

